

Europejski Fundusz Rolny
na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Program
Rozwoju
Obszarów
Wiejskich
na lata 2007-2013

Finanse gospodarstwa rolnego oraz ubezpieczenia rolników i gospodarstw rolnych

Publikacja została przygotowana

w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Redakcja naukowa – prof. dr hab. Marian Podstawka

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich:

Europa inwestująca w obszary wiejskie.”,

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej

w ramach działania „Szkolenia zawodowe dla osób

zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie”

Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013,

Instytucja Zarządzająca PROW 2007-2013 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

WARSZAWA 2012

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

02-787 Warszawa, ul. Nowoursynowska 166

www.sggw.pl

Publikację przygotowano w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie przez zespół Autorów:

Piotr Gołasa

*Instrumenty wsparcia finansowego gospodarstw rolnych
Interwencja na rynku rolnym i jej instrumenty*

Marian Podstawka

*System opodatkowania gospodarstw rolnych i działalności rolniczej
Ubezpieczenia społeczne rolników*

Ewa Tchorzewska

Ewidencja na potrzeby ustalania i rozliczania podatku od towarów i usług (VAT) w gospodarstwach i przedsiębiorstwach rolniczych

Aleksandra Wicka

*Rodzaje ryzyka w rolnictwie i metody nimi zarządzania
Ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego*

Elżbieta Wojciechowska-Lipka

*Pojęcie, istota i podział ubezpieczeń obowiązkowych w Polsce
Obowiązkowe ubezpieczenie upraw*

Redakcja naukowa

prof. dr hab. Marian Podstawka

*Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach działania
„Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie” Programu Rozwoju
Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, w ramach operacji szkoleniowych*

umowa nr 00004-6900-FA1900344/11

umowa nr 00005-6900-FA1900345/11

umowa nr 00006-6900-FA1900346/11

Spis treści

Instrumenty wsparcia finansowego gospodarstw rolnych.....	7
Instrumenty wsparcia finansowego gospodarstw rolnych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej ..	7
Płatności bezpośrednie	7
Jednolita płatność obszarowa (JPO).....	10
Uzupełniające krajowe płatności bezpośrednie (UPO)	11
<i>Uzupełniająca płatność podstawowa.....</i>	<i>11</i>
<i>Płatność uzupełniająca do powierzchni upraw chmielu.....</i>	<i>11</i>
<i>Płatność uzupełniająca do powierzchni roślin przeznaczonych na paszę, uprawianych na trwałych użytkach zielonych (płatność zwierzęca).....</i>	<i>12</i>
<i>Płatność uzupełniająca dla producentów surowca tytoniowego (płatność niezwiązana do tytoniu).....</i>	<i>13</i>
<i>Płatność uzupełniająca w zakresie produkcji ziemniaka skrobiowego (płatność niezwiązana do skrobi).....</i>	<i>13</i>
Oddzielna płatność z tytułu owoców i warzyw	14
Oddzielna płatność z tytułu owoców miękkich	14
Oddzielna płatność z tytułu cukru (płatność cukrowa).....	14
Wsparcie specjalne	14
<i>Specjalna płatność obszarowa do powierzchni uprawy roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych</i>	<i>14</i>
<i>Płatność do krów i owiec</i>	<i>15</i>
<i>Płatność do krów.....</i>	<i>15</i>
<i>Płatność do owiec</i>	<i>15</i>
<i>Płatność do surowca tytoniowego (płatność do tytoniu)</i>	<i>16</i>
Wsparcie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW).....	16
Modernizacja gospodarstw rolnych.....	17
Koszty kwalifikowalne	18
Program rolnośrodowiskowy w ramach PROW 2007-2013	20
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	23
Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych	24
Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów	26
Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności	26
Wsparcie pszczelarstwa.....	28
Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne	28
Instrumenty krajowe wsparcia finansowego gospodarstw rolnych.....	30

Kredyty z dopłatą ARiMR do oprocentowania	30
Kredyt z częściową spłatą kapitału.....	31
Gwarancje oraz poręczenia spłaty kredytów bankowych.....	31
Informacje praktyczne dla beneficjentów	32
<i>Interwencja na rynku rolnym i jej instrumenty.....</i>	33
Ekonomiczne podstawy interwencji (dlaczego rynki rolne wymagają działań interwencyjnych, podstawowe mechanizmy interwencyjne w ramach WPR)	33
Interwencja na rynkach produktów roślinnych	35
Rynek zbóż	35
Rynek cukru.....	36
Rynek skrobi ziemniaczanej.....	37
Interwencja na rynkach produktów zwierzęcych.....	37
Rynek mięsa i jego przetworów	37
Rynek wieprzowiny	37
Rynek wołowiny.....	38
Rynek drobiu i jaj	38
Rynek mleka.....	38
<i>System opodatkowania gospodarstw rolnych i działalności rolniczej.....</i>	40
Zasady opodatkowania gospodarstw rolnych i działalności rolniczej	40
Zasady opodatkowania gospodarstw rolnych.....	40
Podatek rolny od gruntów.....	40
Podatek od nieruchomości.....	43
Podatek leśny	46
Podatek od środków transportu	47
Opodatkowanie działów specjalnych produkcji rolnej.....	49
Dochód rzeczywisty	49
Dochód szacunkowy.....	49
Ustalanie zaliczek na podatek dochodowy	50
Obowiązek złożenia zeznania podatkowego	51
Dwa rodzaje podatku	51
<i>Ewidencja na potrzeby ustalania i rozliczania podatku od towarów i usług (VAT) w gospodarstwach i przedsiębiorstwach rolniczych</i>	52
Istota i funkcjonowanie podatku VAT.....	52
Stawki podatku VAT	53
VAT naliczony i VAT należny w systemie rozliczeń podatku od towarów i usług	53
Systemy rozliczania podatku VAT w gospodarstwach rolnych	55

System zryczałtowanego zwrotu VAT dotyczący rolników.....	56
Ogólne zasady rozliczania VAT przez rolnika.....	57
Dokumentowanie czynności obrotu na potrzeby rozliczeń VAT	58
Ewidencja podatku należnego i naliczonego u płatnika VAT	60
Ubezpieczenia społeczne rolników	63
Podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników i zasady opłacania składek z tego tytułu	64
Ubezpieczenie chorobowe, wypadkowe i macierzyńskie	67
Ubezpieczenie emerytalno-rentowe.....	67
Ubezpieczenia majątkowe w rolnictwie.....	70
Rodzaje ryzyka w rolnictwie i metody nimi zarządzania	70
Co to jest ryzyko?.....	70
Rodzaje ryzyka występującego w produkcji rolniczej	70
Etapy i sposoby zarządzania ryzykiem.....	71
Metody zarządzania ryzykiem.....	72
Pojęcie, istota i podział ubezpieczeń obowiązkowych w Polsce	72
Ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego	75
Przedmiot ubezpieczenia	76
Suma ubezpieczenia	76
Zakres ubezpieczenia.....	77
Sposób ustalania wysokości szkody	78
Sankcje za niespełnienie przez rolnika obowiązku ubezpieczenia budynków rolniczych	78
Obowiązkowe ubezpieczenie upraw rolnych.....	78
Ubezpieczenie upraw rolnych z dopłatami do składki	79
Składka ubezpieczeniowa.....	81
Suma ubezpieczenia	81
Wyłączenia odpowiedzialności	82
Porady praktyczne	82
Literatura	84
Spis aktów prawnych	85
SPIS TABEL.....	87
SPIS RYSUNKÓW	88
SPIS WYKRESÓW.....	89

Instrumenty wsparcia finansowego gospodarstw rolnych

Przystąpienie Polski do UE stworzyło szerokie możliwości korzystania przez rolników z funduszy wspólnotowych. Chodzi tu przede wszystkim o Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji (EFRG) oraz Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Pierwszy z nich obejmuje instrumenty I filaru Wspólnej Polityki Rolnej, do którego zalicza się płatności bezpośrednie, wspólną organizację rynku owoców i warzyw. Drugi z funduszy odpowiada za finansowanie II filaru WPR – rozwój obszarów wiejskich. Dokumentem o charakterze strategicznym będącym instrumentem realizacji polityki Unii Europejskiej w tym zakresie jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Określa on cele, priorytety oraz zasady na podstawie których jest udzielane wsparcie dla tych obszarów. Oprócz środków europejskich polscy rolnicy mogą także korzystać z pewnej grupy środków krajowych. Kluczową rolę odgrywa tu Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która pełni rolę akredytowanej agencji płatniczej, zajmującej się wdrażaniem instrumentów współfinansowanych z budżetu UE jak i udzielaniem pomocy krajowej.

W związku z tym, że w każdym roku funkcjonowania instrumentów wsparcia pojawiają się różne zmiany w zasadach ich przyznawania, w broszurze przedstawiono zasady funkcjonowania z ostatniego roku. Z racji ograniczonej objętości broszury przedstawiono jedynie podstawowe informacje dotyczące poszczególnych instrumentów, stąd sugerowane jest poszerzenie wiedzy poprzez zapoznanie się z obowiązującymi aktami prawnymi regulującymi szczegółowe zasady ich działania.

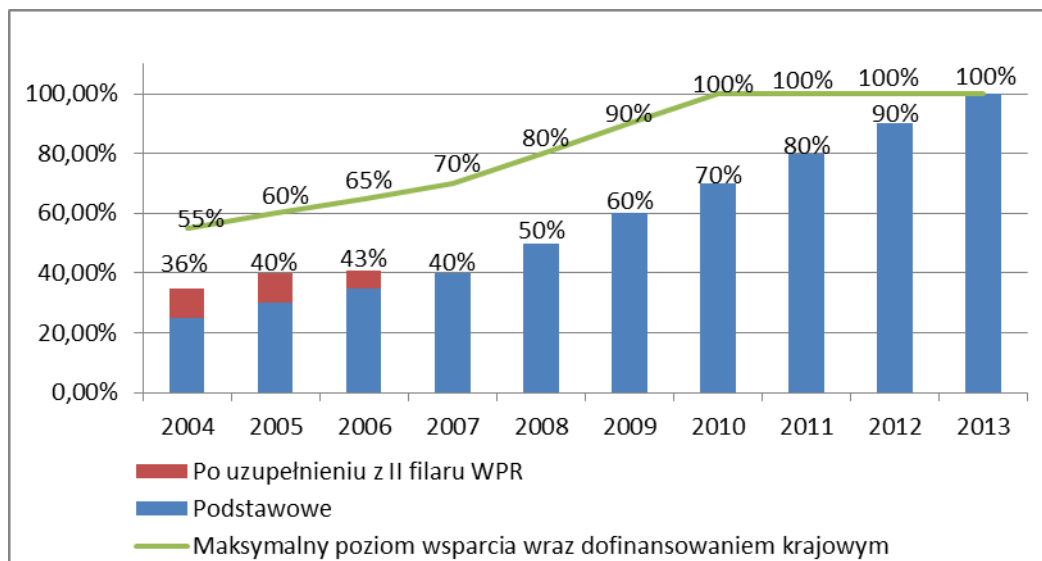
Instrumenty wsparcia finansowego gospodarstw rolnych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej

Płatności bezpośrednie

Zagadnienie dopłat bezpośrednich, ich wysokości oraz sposobu naliczania było jednym z najtrudniejszych punktów negocjacji akcesyjnych. W ich wyniku polscy rolnicy zostali objęci uproszczonym systemem płatności bezpośrednich, stosowanym jedynie w nowych krajach członkowskich.

Należy jednak zaznaczyć, że polscy rolnicy podlegają WPR, jednak wysokość dopłat bezpośrednich przewidzianych dla nich w okresie 2004-2013 znacząco odbiegała od wsparcia otrzymywanego przez rolników „starej” Unii. Zgodnie z traktatem akcesyjnym dopłaty podstawowe w Polsce w pierwszym roku członkostwa nie mogły przekroczyć 25% dopłat w krajach UE-15 na dzień 30 kwietnia 2004 r. Łącznie z dopłatami uzupełniającymi (finansowanymi z budżetu krajowego oraz w latach 2004-2006 ze środków z II filaru WPR) mogły osiągnąć maksymalnie 55%. Stosowane w Polsce płatności podlegają zasadzie „*phasing in*” tzn. stopniowego dochodzenia do poziomu płatności bezpośrednich stosowanych w krajach UE-15. W okresie 2004-2007 wzrastały one o 5%, natomiast od 2008 r. o 10%, co przedstawia wykres 1.

Wykres 1. Dopłaty bezpośrednie w Polsce w latach 2004-2013 w % pełnego poziomu

Źródło: www.minrol.gov.pl

Dopiero w roku 2010 dopłaty bezpośrednie dla polskich gospodarstw osiągnęły taki poziom jak w krajach „starej” Unii, natomiast w 2013 r. będą one w 100% finansowane ze środków wspólnotowych.

W aktualnym stanie prawnym, dopłaty przyznawane są na wniosek rolnika. Celem systemu wsparcia bezpośredniego jest finansowe wspieranie rolników, czyli osób, które faktycznie uprawiają grunty rolne. Płatności przysługują więc faktycznemu użytkownikowi, który rzeczywiście wykonuje wszelkie czynności niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania gospodarstwa. Mogą nimi być działania organizacyjne, kierownicze, jak i osobiste zaangażowanie w wykonywaniu pracy fizycznej w gospodarstwie.

W 2012 roku na jednym formularzu wniosku o przyznanie płatności rolnicy mogli ubiegać się o przyznanie następujących rodzajów płatności:

1. jednolita płatność obszarowa (JPO),
2. krajowe uzupełniające płatności obszarowe (UPO), w tym:
 - uzupełniająca płatność podstawowa – do powierzchni innych roślin i do powierzchni gruntów ornych, na których nie jest prowadzona uprawa roślin,
 - płatność uzupełniająca do powierzchni uprawy chmielu, do której przyznano płatność uzupełniającą do powierzchni uprawy chmielu za 2006 r. (płatność niezwiązana z produkcją),
 - płatność do powierzchni roślin przeznaczonych na paszę, uprawianych na trwałych użytkach zielonych (płatności zwierzęce),
 - płatność uzupełniająca dla producentów surowca tytoniowego (płatność niezwiązana do tytoniu),
 - płatność uzupełniająca w zakresie produkcji ziemniaka skrobiowego (płatność niezwiązana do skrobi),
3. oddzielna płatności z tytułu owoców miękkich,
4. oddzielna płatność z tytułu owoców i warzyw,
5. płatność cukrowa,
6. płatność do surowca tytoniowego,
7. płatność do krów,
8. płatność do owiec,

9. specjalna płatność obszarowa do powierzchni uprawy roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych,
10. pomoc finansowa z tytułu wspierania gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW),
11. płatność rolnośrodowiskowa (PROW 2007-2013).

(płatności z punktów 10-11 zostaną w sposób szczegółowy omówione w dalszej części broszury).

Stawki płatności bezpośrednich określone są corocznie przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w porozumieniu z Ministrem Finansów. Stawki obowiązujące w roku 2011 przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Wysokość obowiązujących w 2011 roku stawek płatności bezpośrednich

Rodzaj płatności	Stawki płatności za 2011 r.
Jednolita płatność obszarowa (JPO)	710,57 zł/ha
Uzupełniająca Płatność Obszarowa - inne rośliny	274,23 zł/ha
Uzupełniająca Płatność Obszarowa – płatność zwierzęca	396,14 zł/ha
Uzupełniająca Płatność Obszarowa - płatność do powierzchni upraw chmielu	1 476,08 zł/ha
Oddzielna płatność z tytułu cukru	56,00 zł/tonę
Oddzielna płatność z tytułu owoców i warzyw (płatność do pomidorów)	173,33 zł/tonę
Przejściowe płatności z tytułu owoców miękkich	1 761,99 zł/ha
Specjalna płatność obszarowa do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych	219,53 zł/ha
Płatność do krów	410,89 zł/sztukę
Płatność do owiec	103,05 zł/sztukę

Źródło: Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi

We wniosku o przyznanie płatności rolnik zobowiązany jest zadeklarować wszystkie grunty rolne, będące w jego posiadaniu, niezależnie od tego, czy ubiega się o przyznanie płatności do tych gruntów. Wraz z wnioskiem rolnik zobowiązany jest złożyć wypełnione i podpisane materiały graficzne. Wnioski o przyznanie płatności na rok 2012 rolnicy składali w biurach powiatowych ARiMR, właściwych ze względu na miejsce zamieszkania lub siedzibę wnioskodawcy lub za pośrednictwem poczty, w terminie od dnia 15 marca do dnia 15 maja. Istniała również możliwość złożenia wniosku za pomocą formularza udostępnionego na stronie internetowej ARiMR. Warunkiem było posiadanie loginu oraz kodu dostępu, które są nadawane na wniosek rolnika złożony do właściwego kierownika biura powiatowego ARiMR. Dopuszczalne było złożenie wniosku w terminie 25 dni kalendarzowych po tym terminie, czyli do dnia 11 czerwca 2012 r., jednakże za każdy dzień roboczy opóźnienia należna rolnikowi płatność była pomniejszana o 1%.

Rolnicy ubiegający się o przyznanie płatności bezpośrednich zobowiązani są do spełnienia szeregu wymagań dotyczących utrzymania gruntów wchodzących w skład gospodarstwa w dobrej kulturze rolnej (*Good Agricultural and Environmental Conditions – GAEC*) oraz podstawowymi wymogami z zakresu zarządzania (*Statutory Management Requirements*). Wymogi te składają się na jeden mechanizm o nazwie: zasady wzajemnej zgodności (*cross-compliance*). Dotyczą one trzech wdrażanych w Polsce stopniowo obszarów:

Obszar A (obowiązujący od 1 stycznia 2009 r.):

- identyfikacja i rejestracja zwierząt,
- zagadnienia ochrony środowiska naturalnego.

Obszar B (obowiązujący od 1 stycznia 2011 r.):

- zdrowie publiczne,
- zdrowie zwierząt, zgłaszanie niektórych chorób,

- zdrowotność roślin.

Obszar C (zostanie wdrożony od 1 stycznia 2013 r.):

- dobrostan zwierząt.

W przypadku nieprzestrzegania zasady wzajemnej zgodności konsekwencją jest odpowiednie zmniejszenie przyznawanych rolnikowi płatności bezpośrednich. Gdy stwierdzona niezgodność wynika z zaniedbania ze strony rolnika, obniżka ta będzie z zasady stanowić 3% całkowitej kwoty płatności bezpośrednich. Jednakże na podstawie raportu z kontroli może zostać wydana decyzja o obniżeniu wielkości potrącenia do 1% lub zwiększenia go do 5% całkowitej kwoty. Natomiast, gdy rolnik celowo dopuści się stwierdzonej niezgodności, obniżka będzie z zasady wynosić 20% całkowitej kwoty. Jednakże Agencja płatnicza może na podstawie oceny przedłożonej przez właściwy organ kontroli, wydać decyzję o zastosowaniu obniżki do 100% całkowitej kwoty lub nawet wykluczeniu z pomocy na trzy lata. Należy pamiętać, iż wymogi wzajemnej zgodności muszą być przestrzegane przez cały rok kalendarzowy na terenie całego gospodarstwa rolnego.

Jednolita płatność obszarowa (JPO)

Rolnikowi przysługuje jednolita płatność obszarowa do będącej w jego posiadaniu w dniu 31 maja roku, w którym został złożony wniosek o przyznanie tej płatności, powierzchni gruntów rolnych wchodzących w skład gospodarstwa rolnego, kwalifikujących się do objęcia tą płatnością, jeżeli:

- w tym dniu posiada działki rolne o łącznej powierzchni nie mniejszej niż 1 ha; minimalna powierzchnia działki rolnej wynosi 0,1 ha,
- wszystkie grunty rolne są utrzymywane zgodnie z normami przez cały rok kalendarzowy, w którym został złożony wniosek o przyznanie tej płatności,
- przestrzega wymogów przez cały rok kalendarzowy, w którym został złożony wniosek o przyznanie tej płatności,
- został mu nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności.

Jest to płatność roczna. Do jednolitej płatności obszarowej kwalifikują się grunty rolne i zagajniki o krótkiej rotacji, które w dniu 30 czerwca 2003 r. były utrzymywane w dobrej kulturze rolnej bez względu na to, czy były one wykorzystywane do produkcji.

Do jednolitej płatności obszarowej kwalifikują się:

- grunty orne, w tym rośliny uprawiane w szklarniach i tunelach foliowych,
- trwałe użytki zielone,
- plantacje trwałe obejmujące:
 - sady,
 - drzewa orzechowe,
 - winnice,
 - plantacje roślin jagodowych,
 - chmiel,
 - szkółki drzew i krzewów (z wyłączeniem drzewek bożonarodzeniowych),
 - rośliny przeznaczone do wyplatania,
- ogródki przydomowe,
- ugory,
- zagajniki o krótkiej rotacji (jednolite gatunkowo uprawy drzew z rodzaju brzoza, topola oraz wierzba (poza wierzbą do wyplatania) o powierzchni co najmniej 0,1 ha,

- elementy krajobrazu podlegające zachowaniu w obrębie działki rolnej, obejmujące: drzewa będące pomnikami przyrody, oczka wodne o łącznej powierzchni mniejszej niż 100 m², oraz rowy do 2 m szerokości,
- obiekty położone w obrębie działki rolnej, takie jak żywopłoty, pasy zadrzewień, ściany tarasów, nieutwardzone drogi dojazdowe wydzielone w obrębie działek rolnych oraz mury, które tradycyjnie stanowią element dobrej kultury rolnej, jeżeli ich całkowita szerokość nie przekracza 2 m i które nie stanowią odrębnej działki ewidencyjnej.
- strefy buforowe.

Uzupełniająca krajowa płatności bezpośrednie (UPO)

Uzupełniająca płatność podstawowa

Jest to płatność roczna w 100% finansowana z budżetu krajowego. Rolnikowi, który w danym roku spełnia warunki do przyznania jednolitej płatności obszarowej, przysługują płatności uzupełniające do powierzchni:

- upraw roślin, uprawianych w plonie głównym, do której została przyznana jednolita płatność obszarowa, obejmujących:
 - zboża,
 - mieszanki zbóż, roślin oleistych, roślin wysokobiałkowych, roślin strączkowych, roślin motylkowatych drobnonasiennych,
 - rośliny oleiste - rzepak, rzepik, słonecznik, soja,
 - len włóknisty i oleisty,
 - konopie na włókno,
 - rośliny wysokobiałkowe - bób, bobik, łubin słodki, groch siewny,
 - rośliny strączkowe - wyka siewna, soczewica jadalna i ciecierzycza pospolita,
 - rośliny strączkowe pastewne,
 - rośliny motylkowate drobnonasienne,
 - rośliny okopowe pastewne, z wyłączeniem ziemniaków pastewnych,
 - mieszanki roślin motylkowatych drobnonasiennych z trawami na gruntach rolnych innych niż trwałe użytki zielone,
- gruntów ornych do której została przyznana jednolita płatność obszarowa, a na których nie jest prowadzona uprawa roślin, jeżeli:
 - rolnik dokonał zasiewu w celu podniesienia żyzności gleby poprzez wprowadzenie do niej świeżej masy roślinnej,
 - roślinność została przyorana lub wprowadzona do gleby na skutek zastosowania innego zabiegu mechanicznego w terminie do 31 sierpnia,
 - nie jest prowadzona uprawa przez okres nie dłuższy niż jeden rok,
- uprawy traw, na trwałych użytkach zielonych przeznaczonych na susz paszowy, do których została przyznana jednolita płatność obszarowa,
- upraw roślin przeznaczonych na materiał siewny kategorii elitarny i kwalifikowany, do których została przyznana jednolita płatność obszarowa.

Płatność uzupełniająca do powierzchni upraw chmielu

Płatność roczna w 100% finansowana z budżetu krajowego. Rolnikowi, który w danym roku spełnia warunki do przyznania jednolitej płatności obszarowej i złożył wnioski o przyznanie tej płatności, przysługuje płatność uzupełniająca do powierzchni uprawy chmielu, do której przyznano mu płatność uzupełniająca do powierzchni uprawy chmielu za 2006 r.

Płatność uzupełniająca do powierzchni roślin przeznaczonych na paszę, uprawianych na trwałych użytkach zielonych (płatność zwierzęca)

Płatność zwierzęca jest płatnością roczną przysługuje, w przypadku gdy:

- rolnik lub jego małżonek w okresie od dnia 1 kwietnia 2005 r. do dnia 31 marca 2006 r. był posiadaczem bydła lub owiec, lub kóz, lub koni, co potwierdza wpis lub zgłoszenie tych zwierząt do rejestru zwierząt gospodarskich oznakowanych lub do rejestru koniowatych, także w przypadku gdy osoby te nie pozostawały w związku małżeńskim w tym okresie,
- na podstawie wniosku o przyznanie płatności do gruntów rolnych, złożonego w 2006 r., rolnikowi lub jego małżonkowi przyznano płatność uzupełniająca do powierzchni:
 - trwałych użytków zielonych lub upraw traw przeznaczonych na paszę uprawianych na gruntach ornych, lub
 - mieszanek roślin motylkowatych drobnonasiennych z trawami, jeżeli we wniosku złożonym w 2006 r. o przyznanie tej płatności rolnik wskazał taki rodzaj mieszanki.

W przypadku tzw. nowych rolników, tj. rolników, którzy nie występowali wcześniej z wnioskiem o przyznanie jednolitej płatności obszarowej lub płatności uzupełniającej, okresem referencyjnym jest okres bezpośrednio poprzedzający złożenie pierwszego wniosku o przyznanie płatności zwierzęcej, tj. od dnia 15 września roku poprzedzającego rok złożenia wniosku do dnia 14 marca roku złożenia wniosku. Ponadto, od 2009 r. za „nowych rolników” mogą zostać uznani rolnicy, którzy nie występowali z wnioskiem o przyznanie jednolitej płatności obszarowej lub płatności uzupełniającej w latach 2004-2006, a więc przed wprowadzeniem w Polsce płatności zwierzęcej.

Płatność zwierzęca jest przyznawana do powierzchni trwałych użytków zielonych zadeklarowanych w danym roku we wniosku o przyznanie płatności, jednak nie większej niż powierzchnia maksymalna. Powierzchnię maksymalną stanowi mniejsza z następujących powierzchni:

- powierzchnia ustalona jako iloraz liczby zwierząt (bydła lub owiec, lub kóz, lub koni), posiadanych przez rolnika w okresie referencyjnym, przeliczonych na DJP i współczynnika 0,3 DJP/ha,
- powierzchnia trwałych użytków zielonych lub upraw traw przeznaczonych na paszę uprawianych na gruntach rolnych w okresie referencyjnym lub – w przypadku tzw. „nowych rolników” - 75% powierzchni gruntów rolnych zadeklarowanych we wniosku.

Ponadto, istnieje możliwość przyznania płatności zwierzęcej tym producentom, którzy uzyskali płatności do powierzchni upraw paszowych (trwałych użytków zielonych, traw na gruntach ornych, mieszanek traw z motylkowatymi) w 2006 r., lecz produkcję zwierzęcą rozpoczęli w okresie od dnia 1 kwietnia 2006 r. do dnia 14 marca 2007 r. Maksymalna powierzchnia trwałych użytków zielonych, do jakiej rolnicy ci mogą uzyskać płatność jest określana na podstawie powierzchni upraw paszowych (trwałych użytków zielonych, traw na gruntach ornych lub mieszanek roślin motylkowatych z trawami), do których uzyskali oni płatności za 2006 r. oraz na podstawie liczby zwierząt (bydła lub owiec, lub kóz, lub koni) wpisanych przez tych rolników lub ich małżonków do odpowiedniego rejestru w okresie od dnia 1 kwietnia 2006 r. do dnia 14 marca 2007 r. Pod uwagę brany jest dzień, w którym liczba zwierząt przeliczona na duże jednostki przeliczeniowe (DJP) we wskazanym okresie była największa.

Przy określaniu maksymalnej powierzchni trwałych użytków zielonych, do jakiej rolnik może uzyskać płatność zwierzęcą, uwzględniana jest (na żądanie rolnika) powierzchnia paszowa (trwałe użytki zielone, trawy na gruntach ornych, mieszanki roślin motylkowatych z trawami – jeśli taki rodzaj mieszanki został wskazany we wniosku), do jakiej w 2006 r. przyznano płatność małżonkowi rolnika ubiegającego się o przyznanie płatności zwierzęcej.

Od roku 2009 możliwe jest przejście prawa do uzyskiwania płatności zwierzęcej wraz z przejściem gospodarstwa. Możliwe jest również przyznanie płatności zwierzęcej tym producentom, którzy w roku 2006 uzyskali płatność uzupełniająca do mieszanek roślin motylkowatych

drobnonasiennych z trawami. W 2011 r. powierzchnia takich mieszanek może zostać uwzględniona przy określaniu maksymalnej powierzchni trwałych użytków zielonych, do jakiej dany rolnik może uzyskać płatność zwierzącą, o ile we wniosku o przyznanie płatności na 2006 r. rolnik wskazał taki rodzaj mieszanki.

Płatność uzupełniająca dla producentów surowca tytoniowego (płatność niezwiązana do tytoniu)

Płatność roczna finansowana w 100% ze środków krajowych. Do 2011 roku wnioski o płatność były składane w oddziale terenowym ARR właściwym ze względu na siedzibę producenta rolnego. Od 2012 jest to wspólny wniosek o którym mowa na stronie 8 broszury. Warunkiem przyznania jest:

- spełnianie warunków przyznania jednolitej płatności obszarowej w danym roku i złożenie wniosku o jej przyznanie,
- wpisanie na dzień 14 marca 2012 r. do rejestru podmiotów posiadających prawo do uzyskania płatności niezwiązanej do tytoniu (prowadzonego przez ARR).

Płatność niezwiązana do tytoniu może zostać przyznana rolnikowi, który w dniu 14 marca 2012 r. nie był wpisany do rejestru podmiotów posiadających prawo do uzyskania płatności niezwiązanej, jeżeli:

- małżonek rolnika wnioskującego o tę płatność, w tym dniu był wpisany do tego rejestru, nawet jeżeli osoby te nie pozostawały w związku małżeńskim w dniu 14 marca 2012 r., albo
- rolnik lub jego małżonek odziedziczył gospodarstwo rolne osoby, która w tym dniu była wpisana do tego rejestru, albo
- rolnik lub jego małżonek nabył w całości gospodarstwo rolne osoby, która w tym dniu była wpisana do tego rejestru, a zbywca gospodarstwa wyraził pisemną zgodę na przyznawanie płatności niezwiązanej do tytoniu nabywcy gospodarstwa rolnego, albo
- do dnia 14 marca 2012 r. nabył on z mocy ustawy prawo do uzyskania płatności niezwiązanej, a nabycie tego prawa nie zostało stwierdzone decyzją dyrektora oddziału terenowego ARR.

Płatność uzupełniająca w zakresie produkcji ziemniaka skrobiowego (płatność niezwiązana do skrobi)

Konstrukcja i zasady przyznawania tej płatności są zbliżone do płatności uzupełniającej dla producentów surowca tytoniowego. Od 2012 roku wniosek nie jest składany do ARR lecz na wspólnym wniosku o płatności do ARiMR. Warunki przyznania:

- spełnianie warunków przyznania jednolitej płatności obszarowej w danym roku i złożenie wniosku o jej przyznanie,
- wpisanie na dzień 14 marca 2012 r. do rejestru podmiotów posiadających prawo do uzyskania płatności niezwiązanej do skrobi (prowadzonego przez ARR).

Płatność niezwiązana do skrobi może zostać przyznana rolnikowi, który w dniu 14 marca 2012 r. nie był wpisany do rejestru podmiotów posiadających prawo do uzyskania płatności niezwiązanej, jeżeli:

- małżonek rolnika wnioskującego o tę płatność, w tym dniu był wpisany do tego rejestru, nawet jeżeli osoby te nie pozostawały w związku małżeńskim w dniu 14 marca 2012 r., albo
- rolnik lub jego małżonek odziedziczył gospodarstwo rolne osoby, która w tym dniu była wpisana do tego rejestru, albo
- rolnik lub jego małżonek nabył w całości gospodarstwo rolne osoby, która w tym dniu była wpisana do tego rejestru, a zbywca gospodarstwa wyraził pisemną zgodę na przyznawanie płatności niezwiązanej do skrobi nabywcy gospodarstwa rolnego, albo
- do dnia 14 marca 2012 r. nabył on z mocy ustawy prawo do uzyskania płatności niezwiązanej, a nabycie tego prawa nie zostało stwierdzone decyzją dyrektora oddziału terenowego ARR.

Oddzielna płatność z tytułu owoców i warzyw

Wprowadzona od 2008 r. oddzielna płatność z tytułu owoców i warzyw (płatność do pomidorów), ma charakter płatności historycznej, niezwiązanej z bieżącą produkcją, która będzie stosowana do dnia 31 grudnia 2013 r. Płatność ta jest płatnością roczną i jest w całości finansowana z budżetu Unii Europejskiej.

Płatność do pomidorów przysługuje rolnikowi, który spełnia warunki do przyznania jednolitej płatności obszarowej i złożył wniosek o przyznanie tej płatności oraz w roku gospodarczym 2006/2007 dostarczył pomidory do przetworzenia, zgodnie ze świadectwami dostawy owoców i warzyw do przetwórstwa, określonymi na podstawie przepisów o organizacji rynku przetworów owocowych i warzywnych. Płatność do pomidorów przysługuje do masy netto pomidorów, dopuszczonych do przetworzenia zgodnie ze świadectwami dostawy owoców i warzyw do przetwórstwa, dostarczonych w roku gospodarczym 2006/2007.

Oddzielna płatność z tytułu owoców miękkich

Płatność ta zastąpiła realizowaną w latach 2008-2011 przejściową płatność z tytułu owoców miękkich. Jest płatnością roczną. Wprowadzona została w 2012 r. i będzie stosowana do 31 grudnia 2013 r. Ma ona charakter historyczny, nie jest związana z bieżącą produkcją owoców, przysługuje do powierzchni upraw owoców miękkich (truskawek i malin) do których przyznano przejściowe płatności z tytułu owoców miękkich w okresie referencyjnym – w roku 2008. Warunkiem uzyskania płatności jest :

- spełnienie warunków do przyznania jednolitej płatności obszarowej w danym roku oraz złożenie wniosku o jej przyznanie,
- przyznanie za rok 2008 przejściowej płatności z tytułu owoców miękkich.

Oddzielna płatność z tytułu cukru (płatność cukrowa)

Oddzielna płatność z tytułu cukru ma charakter płatności historycznej, niezwiązanej z bieżącą produkcją, która będzie stosowana do dnia 31 grudnia 2013 r. Płatność ta jest płatnością roczną, dla której budżet od 2009 r. jest stały i wynosi 159 392 tys. euro/rok.

Płatność cukrowa przysługuje rolnikowi, który spełnia w danym roku warunki do przyznania jednolitej płatności obszarowej i złożył wniosek o przyznanie tej płatności oraz który zawarł:

- na rok gospodarczy 2006/2007 z producentem cukru umowę dostawy buraków cukrowych, albo
- na rok gospodarczy 2005/2006 umowę dostawy buraków cukrowych z producentem cukru, który zrzekł się w roku gospodarczym 2006/2007 kwoty.

Wsparcie specjalne

Specjalna płatność obszarowa do powierzchni uprawy roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych

Została wprowadzona od kampanii 2010 r. Rolnikowi, który w danym roku spełnia warunki do przyznania jednolitej płatności obszarowej i złożył wniosek o przyznanie tej płatności, przysługuje specjalna płatność obszarowa do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych uprawianych w plonie głównym, do których została przyznana jednolita płatność obszarowa. Powierzchnie, na których uprawiane są rośliny strączkowe i motylkowate drobnonasienne deklaruje się we wniosku o przyznanie płatności jako odrębne działki rolne - grupa upraw ST. Jest to płatność roczna.

O specjalną płatność obszarową do powierzchni upraw strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych mogą ubiegać się rolnicy z całego kraju. Specjalna płatność obszarowa do

powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych nie przysługuje do powierzchni upraw, które w danym roku są zadeklarowane we wnioskach o przyznanie płatności rolnośrodowiskowej (PROW 2007-2013) w zakresie:

- pakietu rolnictwo zrównoważone lub pakietu zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie, albo
- pakietu rolnictwo ekologiczne lub pakietu zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie.

Płatność do krów i owiec

Zgodnie z kryteriami określonymi w przepisach wspólnotowych, w Polsce przyznawane jest rolnikom wsparcie specjalne z tytułu prowadzenia określonych rodzajów działalności rolniczej. Chodzi o te, które mają znaczenie dla ochrony lub poprawy stanu środowiska oraz wsparcie ukierunkowane na szczególne niedogodności, których doświadczają rolnicy w sektorze mleczarskim, wołowiny i cielęciny oraz mięsa baraniego na obszarach wrażliwych pod względem gospodarczym lub środowiskowym. Zostały one wprowadzone od kampanii 2010 r.

Płatność do krów

Rolnikowi, który spełnia w danym roku warunki do przyznania jednolitej płatności obszarowej i złożył wniosek o przyznanie tej płatności, przysługuje płatność do samic gatunku bydła domowego (*Bos taurus*), jeżeli w dniu 31 maja danego roku posiada nie więcej niż 10 samic z gatunku bydła domowego w wieku co najmniej 36 miesięcy, co potwierdza wpis do rejestru zwierząt gospodarskich oznakowanych, o którym mowa w przepisach o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt, na podstawie zgłoszenia dokonanego do dnia 7 czerwca roku, w którym złożony został wniosek o przyznanie tych płatności.

Do płatności kwalifikują się tylko zwierzęta, znajdujące się w siedzibie stada, położonej w województwie:

- lubelskim,
- małopolskim,
- podkarpackim,
- śląskim,
- świętokrzyskim.

Płatność do krów nie przysługuje do zwierząt, które w danym roku były zadeklarowane we wnioskach o przyznanie pomocy w ramach programu rolnośrodowiskowego PROW 2007-2013. Jest to płatność roczna. Wartość płatności za 2011 r. - 410,89 zł/sztukę.

Płatność do owiec

Rolnikowi, który spełnia w danym roku warunki do przyznania jednolitej płatności obszarowej i złożył wniosek o przyznanie tej płatności, przysługuje płatność do samic gatunku owca domowa (*Ovis aries*), jeżeli w dniu 31 maja danego roku:

- posiada co najmniej 10 samic z gatunku owca domowa w wieku co najmniej 12 miesięcy,
- w siedzibie stada, położonej w rejonie wrażliwym pod względem gospodarczym lub środowiskowym - co potwierdza wpis do rejestru zwierząt gospodarskich oznakowanych, o którym mowa w przepisach o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt, na podstawie zgłoszenia dokonanego do dnia 7 czerwca roku, w którym złożony został wniosek o przyznanie tych płatności.

Rejony wrażliwe pod względem gospodarczym lub środowiskowym obejmują województwa:

- dolnośląskie,
- małopolskie,

- opolskie,
- podkarpackie,
- śląskie,
- świętokrzyskie,
- łódzkie.

Płatność do owiec nie przysługuje do zwierząt, które w danym roku były zadeklarowane we wnioskach o przyznanie pomocy w ramach programu rolnośrodowiskowego PROW 2007-2013.

Jest to płatność roczna. Wartość płatności za 2011 r. - 103,05 zł/sztukę.

W przypadku ubiegania się o płatność do krów i owiec, rolnik podaje we wniosku liczbę posiadanych zwierząt, do których ubiega się o przyznanie płatności.

Płatność do surowca tytoniowego (płatność do tytoniu)

Płatność roczna, została wprowadzona w 2012 r., jako wsparcie dla poprawy jakości produktów rolnych w tym sektorze. Płatność przysługuje dla rolnika, który:

- spełnia warunki do przyznania jednolitej płatności obszarowej i złożył wniosek o jej przyznanie,
- uprawia tytoń na działce ewidencyjnej położonej w rejonie uprawy tytoniu (wydzielono pięć rejonów w kraju),
- gdy nie jest członkiem grupy producentów tytoniu w terminie do 31 lipca 2012 r. zawarł umowę na uprawę tytoniu z pierwszym przetwórcą wpisanym do rejestru przetwórców surowca tytoniowego,
- będąc członkiem grupy producentów tytoniu zawarł w terminie do 31 lipca 2012 r. umowę kontraktacji w ramach umowy na uprawę tytoniu z pierwszym przetwórcą wpisanym do rejestru przetwórców surowca tytoniowego,
- dostarczy surowiec tytoniowy, w terminie do dnia 31 marca roku następującego po roku zbioru, pierwszemu przetwórcy surowca tytoniowego wpisanemu do rejestru pierwszych przetwórców surowca tytoniowego (oraz jego odebranie i oznaczenie zgodnie z przepisami).

W roku 2013 będą obowiązywały nieco inne regulacje i terminy. Warunkiem przyznania będzie zawarcie, w terminie do dnia 14 marca roku zbioru, umowę na uprawę tytoniu z pierwszym przetwórcą surowca tytoniowego wpisanym do rejestru pierwszych przetwórców surowca tytoniowego lub umowę kontraktacji w ramach umowy na uprawę tytoniu zawartej przez grupę producentów tytoniu z pierwszym przetwórcą surowca tytoniowego wpisanym do rejestru pierwszych przetwórców surowca tytoniowego.

Płatność przysługuje za ilość surowca tytoniowego spełniającego określone wymogi jakościowe. Obejmuje ona trzy grupy odmian tytoniu:

- typu Virginia,
- typu Burley,
- grupa odmian należąca do tytoni ciemnych.

Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)

Idea wspierania ONW pojawiła się w ramach WPR w latach `70. Dopłaty do tych terenów zostały wprowadzone w roku 1975, celem zachęcania rolników do prowadzenia działalności na tych terenach. Polscy rolnicy otrzymali możliwość korzystania z tej formy wsparcia w roku 2004, natomiast środki na ten cel pochodziły z II filaru WPR. Zgodnie z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, do ONW zakwalifikowano trzy rodzaje obszarów:

- górskie,

- nizinne I , nizinne II,
 - obszary ze specyficznymi utrudnieniami.
- Wysokość dopłat została uzależniona od położenia gminy w określonym typie ONW.

Tabela 2. Wysokość dopłat ONW

Typ ONW	Dopłata w zł/ha
Nizinne I strefa	179
Nizinne II strefa	264
Obszary ze specyficznymi naturalnymi utrudnieniami	264
Górskie	320

Źródło: ARiMR

W przeciwieństwie do dopłat bezpośrednich, w przypadku dopłat ONW występuje tzw. *degresywność*. Oznacza ona, iż wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa następuje zmniejszenie dopłat. Maksymalna powierzchnia gospodarstwa do której dopłaty przysługują wynosi 300 ha. Degresywność dopłat obrazuje tabela 3:

Tabela 3. Degresywność dopłat ONW

Powierzchnia	Dopłata wyrównawcza ONW
1-50 ha	100% dopłaty normalnej za każdy ha
50,10 ha-100 ha	50% dopłaty normalnej za każdy ha
100 ha-300 ha	25% dopłaty normalnej za każdy ha
Pow. 300 ha	brak płatności

Źródło: ARiMR

Warunkiem otrzymania płatności ONW jest złożenie przez rolnika posiadającego gospodarstwo na terenie gminy zakwalifikowanej do ONW, wniosku o jej przyznanie oraz przestrzeganie wymogów i norm określonych w przepisach o płatnościach bezpośrednich.

Modernizacja gospodarstw rolnych

Ostatni nabór na dofinansowanie tego działania miał miejsce na początku 2011 r. Aby otrzymać wsparcie, należało spełnić następujące warunki:

- być posiadaczem gospodarstwa rolnego w rozumieniu Kodeksu cywilnego, o powierzchni co najmniej 1 ha użytków rolnych lub nieruchomości służącej do prowadzenia produkcji w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej, którego wielkość ekonomiczna wynosi co najmniej równowartość 4 ESU (1 ESU to standardowa nadwyżka bezpośrednia o wartości 1.200 Euro),
- prowadzić na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej działalność rolniczą,
- posiadać odpowiednie kwalifikacje zawodowe (wykształcenie lub staż pracy w rolnictwie),
- w przypadku ubiegania się o wsparcie operacji dotyczącej restrukturyzacji produkcji mleczarskiej osoba fizyczna musiała dodatkowo:
 - być wpisana do rejestru producentów prowadzonego przez dyrektora właściwego oddziału terenowego Agencji Rynku Rolnego i przysługiwać jej musi w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy kwota indywidualna w wysokości co najmniej 20 000 kg mleka,
 - co najmniej od roku prowadziła działalność rolniczą w zakresie produkcji mleka.

Istniała również możliwość, aby osoby fizyczne mogły ubiegać się wspólnie, jako tzw. „osoby wspólnie wnioskujące”, o pomoc na operację dotyczącą zakupu nowych maszyn lub urządzeń, które

będą stanowić przedmiot ich współwłasności, w celu używania tych maszyn lub urządzeń w posiadanych gospodarstwach, jeśli zawarły pomiędzy sobą, w formie pisemnej, umowę, której czas trwania nie może być krótszy niż 6 lat od dnia złożenia przez te osoby wniosku o przyznanie pomocy.

Pomoc może być przyznana na operację, obejmującą wyłącznie inwestycje związane z prowadzeniem działalności rolniczej:

- która spełnia określone wymagania, w szczególności jest uzasadniona ekonomicznie,
- która nie jest finansowana z udziałem innych środków publicznych,
- której realizacja przyczyni się do poprawy ogólnych wyników gospodarstwa, w tym:
- wzrostu wartości dodanej brutto w gospodarstwie w szczególności w wyniku racjonalizacji technologii produkcji lub wprowadzenia innowacji, zmiany profilu lub skali produkcji, poprawy jakości produkcji lub zwiększenia wartości dodanej produktu, co najmniej o 10% w odniesieniu do roku bazowego w okresie 5 lat od dnia przyznania pomocy przez ARiMR, lub
 - poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie ochrony środowiska, lub
 - poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie warunków utrzymania zwierząt, lub
 - poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie higieny i bezpieczeństwa produkcji, lub
 - poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie infrastruktury drogowej,
 - która nie spowoduje wzrostu produkcji, dla której brak jest rynku zbytu,
- która nie ma charakteru inwestycji odtworzeniowej.

W przypadku operacji dotyczącej restrukturyzacji produkcji mleczarskiej, dodatkowo:

- zostanie rozwinięta produkcja mleka w gospodarstwie, albo
- nastąpi całkowita rezygnacja z produkcji mleka w gospodarstwie.

Pomoc może być przyznawana Wnioskodawcy, jeżeli:

- operacja będzie realizowana w nie więcej niż 2 etapach (wyjątek to inwestycje polegające na nabyciu rzeczy będących przedmiotem leasingu, gdzie liczba etapów może wynieść maksymalnie 10),
- złożenie wniosku o płatność pośrednią nastąpi w terminie 24 miesięcy od dnia zawarcia umowy przyznania pomocy,
- zakończenie realizacji operacji i złożenie wniosku o płatność ostateczną nastąpi w terminie:
 - 36 miesięcy od dnia zawarcia umowy – w przypadku operacji realizowanych w 2 etapach,
 - 24 miesięcy od dnia zawarcia umowy – w przypadku operacji realizowanych w 1 etapie,
 - ale nie później niż do dnia 30 czerwca 2015 r.

Koszty kwalifikowalne

Zakres kosztów kwalifikowalnych operacji realizowanej w ramach omawianego działania obejmuje koszty:

- 1) budowy, przebudowy, remontu połączonego z modernizacją budynków lub budowli wykorzystywanych do produkcji rolnej oraz do przechowywania, magazynowania, przygotowywania do sprzedaży lub sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych (łącznie ze zlokalizowanymi w tych budynkach pomieszczeniami higieniczno-sanitarnymi) wraz z zakupem, montażem instalacji technicznej, wyposażenia, koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki pod warunkiem, że rozbiórka jest niezbędna w celu realizacji operacji,
- 2) zakupu maszyn, urządzeń, wyposażenia do produkcji rolnej, przechowywania, suszenia, magazynowania, przygotowywania produktów rolnych do sprzedaży, sprzedaży bezpośredniej, w szczególności: sprzętu do uprawy, pielęgnacji, ochrony, nawożenia oraz zbioru roślin, ciągników rolniczych, przyczep rolniczych, maszyn,

- 3) zakładania lub wyposażania sadów lub plantacji wieloletnich, z wyłączeniem zakładania plantacji choinek, wiśni, malin, truskawek, porzeczek oraz roślin na cele energetyczne, w tym:
 - zakupu materiału rozmnożeniowego lub nasadzeniowego przeznaczonego do założenia sadu lub plantacji wieloletnich, których okres użytkowania jest dłuższy niż 5 lat,
 - grodzienia, wyposażenia sadów i plantacji wieloletnich w niezbędne urządzenia techniczne i technologiczne,
- 4) wyposażenia pastwisk lub wybiegów dla zwierząt, w szczególności koszty grodzienia lub budowy wiat,
- 5) zaopatrzenia gospodarstw rolnych w wodę,
- 6) instalacji lub budowy budynków lub budowli, zakupu maszyn lub urządzeń służących ochronie środowiska,
- 7) zakupu, instalacji lub budowy innych niż wymienione w pkt. 5 i 6 elementów infrastruktury technicznej wpływających bezpośrednio na warunki prowadzenia działalności rolniczej, w tym utwardzanie placów manewrowych, zakup i instalacja urządzeń do pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych,
- 8) zakupu sprzętu komputerowego i oprogramowania służącego wsparciu prowadzonej działalności rolniczej, w tym programów księgowych,
- 9) rat zapłaconych z tytułu wykonania umowy leasingu, nieprzekraczające ceny netto nabycia rzeczy,
- 10) zakres kosztów kwalifikowalnych obejmuje koszt zakupu maszyn lub urządzeń używanych, nieprzekraczający ich wartości rynkowej oraz ceny nowych podobnych maszyn i urządzeń, pod określonymi warunkami.

Do kosztów kwalifikowanych zaliczyć można koszty ogólne związane z przygotowaniem i realizacją operacji (jednak tylko do wysokości nieprzekraczającej 10% pozostałych kosztów kwalifikowalnych), tj.:

- przygotowania dokumentacji technicznej operacji, w szczególności:
 - kosztorysów,
 - projektów architektonicznych lub budowlanych,
 - operatów wodnoprawnych,
 - ocen lub raportów oddziaływania na środowisko,
 - dokumentacji geologicznej lub hydrologicznej,
 - wypisów i wyrysów z katastru nieruchomości,
 - projektów technologicznych,
- opłat za patenty lub licencje,
- sprawowania nadzoru inwestorskiego lub autorskiego oraz koszty związane z kierowaniem robotami budowlanymi.

Za kwalifikowalne traktuje się podane wyżej rodzaje kosztów ponoszonych od dnia zawarcia z ARiMR umowy przyznania pomocy, jeżeli realizacja zestawienia rzeczowo-finansowego operacji w zakresie danego kosztu została rozpoczęta nie wcześniej niż w tym dniu. W przypadku przyznania pomocy do kosztów kwalifikowalnych zalicza się również koszty poniesione przez Wnioskodawcę przed dniem zawarcia umowy, lecz nie wcześniej niż w dniu podania przez Prezesa Agencji informacji o kolejności przysługiwania pomocy ustalonej przez Agencję dla każdego województwa. Taka możliwość jednak nie istnieje w przypadku osób wspólnie wnioskujących.

Pomoc jest udzielana w formie refundacji części poniesionych kosztów kwalifikowalnych operacji. W podstawowej wersji poziom ten wynosi 40% kosztów kwalifikowalnych operacji, przy czym wzrasta on do:

- *50% kosztów kwalifikowalnych*, jeśli operacja jest realizowana:

- przez osobę fizyczną, która w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40 roku życia, lub
- przez osoby wspólnie wnioskujące, z których żadna w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40 roku życia, lub
- przez osoby wspólnie wnioskujące i dotyczy restrukturyzacji produkcji mleczarskiej, lub
- przez wspólników spółki cywilnej, utworzonej wyłącznie przez osoby fizyczne, z których żadna w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40 roku życia, lub
- na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), obszarach NATURA 2000 oraz związanych z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej,
- *60% kosztów kwalifikowalnych*, jeśli operacja jest realizowana na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), obszarach NATURA 2000 oraz związanych z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej przez:
 - osobę, która w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40 roku życia, lub
 - osoby wspólnie wnioskujące, z których żadna w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40 roku życia, lub
 - osoby wspólnie wnioskujące, w zakresie restrukturyzacji produkcji mleczarskiej, lub
 - wspólników spółki cywilnej, utworzonej wyłącznie przez osoby fizyczne, z których żadna w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40 roku życia,
- *70% kosztów kwalifikowalnych*, jeśli operacja dotycząca restrukturyzacji produkcji mleczarskiej jest realizowana na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), obszarach NATURA 2000 oraz związanych z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej, przez osoby wspólnie wnioskujące, z których żadna w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40 roku życia.

Pomoc przyznaje się i wypłaca do wysokości limitu, który w okresie realizacji działania w ramach PROW 2007-2013 wynosi maksymalnie 300 tys. zł na jednego beneficjenta i jedno gospodarstwo. Do realizacji mogą być przyjęte operacje, w których planowana wysokość kosztów kwalifikowanych wynosi powyżej 20 tys. zł. Nie dotyczy to operacji obejmujących wyłącznie wyposażenia gospodarstwa rolnego w urządzenia do składowania nawozów naturalnych lub operacji związanych z dostosowaniem do norm wspólnotowych.

Beneficjenci mogą również ubiegać się o zaliczki na realizację operacji.

Podane w tym rozdziale informacje mają charakter bardzo ogólny i w celu zapoznania się z warunkami przyznawania pomocy należy zapoznać się z przepisami, w tym przede wszystkim z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. z 2007 r., Nr 193, poz. 1397, ze zm.), które dostępne jest na stronie internetowej Ministerstwa.

Program rolnośrodowiskowy w ramach PROW 2007-2013

Działanie to polega na dobrowolnym podjęciu przez rolnika działań mających na celu poprawę stanu środowiska przyrodniczego i obszarów wiejskich w ramach jednego z dziewięciu przedsięwzięć rolnośrodowiskowych. Należą do nich:

- rolnictwo zrównoważone,
- rolnictwo ekologiczne,

- ekstensywne trwałe użytki zielone,
- ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000,
- ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000,
- zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie,
- zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie,
- ochrona gleb i wód,
- strefy buforowe.

Warunkiem przyznania płatności rolnikowi jest:

- posiadanie numeru identyfikacyjnego,
- łączna powierzchnia działek rolnych, na których prowadzona jest przez niego działalność rolnicza wynosi co najmniej 1 ha,
- realizacja pięcioletniego zobowiązania środowiskowego obejmującego wymogi wykraczające ponad podstawowe wymagania, w ramach określonych pakietów i ich wariantów, zgodnie z planem działalności rolnośrodowiskowej, na gruntach, na których rolnik zadeklarował realizację tego zobowiązania we wniosku,
- spełnienie warunków przyznania płatności rolnośrodowiskowej w ramach określonych pakietów lub ich wariantów oraz wymogów określonych w rozporządzeniu z dnia 26 lutego 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Program rolnośrodowiskowy" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Niezwykle ważną rolę pełni tutaj plan działalności rolnośrodowiskowej. Opracowywany jest on przez beneficjenta (rolnika) przy ścisłej współpracy z doradcą rolnośrodowiskowym. Plan ten jest podstawowym źródłem wiedzy dla rolnika o sposobie realizacji i zasadach uczestnictwa w programie rolnośrodowiskowym. Przygotowywany jest on na okres 5 lat. Jego posiadanie jest niezbędne do ubiegania się o płatności z programu rolnośrodowiskowego w ramach PROW 2007-2013. Powinien być sporządzony przed upływem 25 dni od dnia, w którym upływa termin, w jakim składa się wnioski o przyznanie płatności bezpośredniej. Jeżeli został sporządzony w tym terminie, uznaje się, że zobowiązanie rolnośrodowiskowe jest realizowane od dnia 15 marca danego roku.

Warunkiem przystąpienia do realizacji Pakietów 4 i 5 jest posiadanie dodatkowo przez rolnika dokumentacji sporządzonej przez uprawnionego eksperta ornitologa lub botanika. Dokumentacja przyrodnicza zawierać musi szczegółową charakterystykę siedliska przyrodniczego lub siedliska lęgowego ptaków, sporządzoną na podstawie inwentaryzacji terenowej.

Wniosek o przyznanie płatności na rok 2012 był składany na jednym formularzu wraz z wnioskiem o przyznanie płatności w ramach wsparcia bezpośredniego o którym mowa na stronie 8 broszury. Termin złożenia od 15 marca do 15 maja. Jeśli wniosek został złożony po dniu 15 maja 2012 roku, ale nie później niż do dnia 11 czerwca 2012 r., za każdy dzień roboczy opóźnienia stosowane było zmniejszenia należnej kwoty płatności o 1%. Dodatkowo należy wypełnić formularz „Deklaracje pakietów rolnośrodowiskowych w ramach PROW 2007-2013” stanowiący integralną część wniosku.

Wysokość płatności w poszczególnych pakietach przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Stawki płatności rolnośrodowiskowych

Pakiet	Stawka płatności
Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone	360 zł/ha
Pakiet 2. Rolnictwo ekologiczne	160 zł/ha do 1 800 zł/ha w zależności od wariantu
Pakiet 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone	500 zł/ha
Pakiet 4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000	od 550 zł/ha do 1 200 zł/ha w zależności od wariantu
Pakiet 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000	od 550 zł/ha do 1 390 zł/ha w zależności od wariantu
Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie	od 570 zł/ha do 4 700 zł/ha w zależności od wariantu
Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie	od 320 zł/szt. do 1 500 zł/szt. w zależności od wariantu
Pakiet 8. Ochrona gleb i wód	od 330 zł/ha do 750 zł/ha w zależności od wariantu oraz tego czy pakiet jest realizowany na gruntach zagrożonych erozją wodną
Pakiet 9. Strefy buforowe	od 40 zł/100 mb do 110 zł/100 mb w zależności od wariantu

Źródło: ARiMR

W większości pakietów rolnośrodowiskowych występuje kilka wariantów. Z racji dużej objętości przedstawiano przykładowo tabelę wariantów i stawek płatności dla Pakietu 2: *Rolnictwo ekologiczne*.

Tabela 5. Stawki płatności rolnośrodowiskowych oraz warianty dla Pakietu 2 : Rolnictwo ekologiczne.

Wariant 2.1.		
Uprawy rolnicze (dla których zakończono okres przestawiania)	790 zł/ha	
Wariant 2.2.	840 zł/ha w pierwszym i drugim roku realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego	790 zł/ha w kolejnych latach realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego
Uprawy rolnicze (w okresie przestawiania)		
Wariant 2.3.		
Trwałe użytki zielone (dla których zakończono okres przestawiania)	260 zł/ha	
Wariant 2.4.	330 zł/ha w pierwszym i drugim roku realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego	260 zł/ha w kolejnych latach realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego
Trwałe użytki zielone (w okresie przestawiania)		
Wariant 2.5.		
Uprawy warzywne (dla których zakończono okres przestawiania)	1.300 zł/ha	
Wariant 2.6.	1.550 zł/ha w pierwszym i drugim roku realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego, a w przypadku upraw roślin wieloletnich - również w trzecim roku realizacji tego zobowiązania	1.300 zł/ha w kolejnych latach realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego
Uprawy warzywne (w okresie przestawiania)		
Wariant 2.7.		
Uprawy zielarskie (dla których zakończono okres przestawiania)	1.050 zł/ha	
Wariant 2.8.	1.150 zł/ha w pierwszym i drugim roku realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego, a w przypadku upraw roślin wieloletnich - również w trzecim roku realizacji tego zobowiązania	1.050 zł/ha w kolejnych latach realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego
Uprawy zielarskie (w okresie przestawiania)		
Wariant 2.9.		
Uprawy sadownicze i jagodowe (dla których zakończono okres przestawiania)	1.540 zł/ha	
Wariant 2.10.	1.800 zł/ha w pierwszym, drugim i trzecim roku realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego	1.540 zł/ha w kolejnych latach realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego
Uprawy sadownicze i jagodowe (w okresie przestawiania)		

Wariant 2.11.	160 zł/ha - w przypadku uprawy orzecha włoskiego przed upływem 6 pełnych sezonów wegetacyjnych, jeżeli taka uprawa stanowi co najmniej 40 % wszystkich drzew tego gatunku	
Pozostałe uprawy sadownicze i jagodowe (z certyfikatem zgodności)		
Wariant 2.12.	800 zł/ha w pierwszym, drugim i trzecim roku realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego	650 zł/ha w kolejnych latach realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego
Pozostałe uprawy sadownicze i jagodowe (w okresie przestawiania)		
	160 zł/ha - w przypadku uprawy orzecha włoskiego przed upływem 6 pełnych sezonów wegetacyjnych, jeżeli taka uprawa stanowi co najmniej 40 % wszystkich drzew tego gatunku	

Źródło: Załącznik nr 5 do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Program rolnośrodowiskowy" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Wysokość płatności rolnośrodowiskowej ustalana jest jako suma kwot przysługujących za realizację poszczególnych pakietów. Płatność rolnośrodowiskowa może być przyznana rolnikowi w ramach dowolnej liczby pakietów z tym, że Pakietu 2. *Rolnictwo ekologiczne* nie można wdrażać jednocześnie z Pakietem 1. *Rolnictwo zrównoważone* i Pakietem 8. *Ochrona gleb i wód*, natomiast pakiety: Pakiet 3. *Ekstensywne trwałe użytki zielone*, Pakiet 4. *Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000* i Pakiet 5. *Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000* nie mogą być realizowane na tej samej powierzchni.

W ramach nowych zobowiązań oraz zobowiązań rozpoczętych w 2011 r.:

- nie można wdrażać Pakietu 3. *Ekstensywne trwałe użytki zielone poza obszarami Natura 2000* (obowiązuje zasada wnioskowania o płatność do Pakietu 3. *Ekstensywne trwałe użytki zielone wyłącznie na obszarach NATURA 2000*),
- nie można realizować na tej samej powierzchni (tych samych działkach rolnych) Pakietu 4. *Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000*, Pakietu 5. *Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000* oraz wariantów 2.3 i 2.4 *Trwałe użytki zielone* w ramach Pakietu 2. *Rolnictwo ekologiczne*.

Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej

Do programu mogą przystąpić osoby:

- pełnoletnie, które nie ukończyły 60 roku życia,
- zamieszkałe w miejscowościach należących do gmin:
 - wiejskich,
 - miejsko-wiejskich lub miejskich z wyłączeniem miast powyżej 5 tys. mieszkańców,
- które nie wystąpiły lub którym nie przyznano renty strukturalnej,
- nieprzerwanie ubezpieczone w pełnym zakresie na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników przez co najmniej 12 miesięcy przed złożeniem wniosku,
- którym przyznano, za rok poprzedzający rok złożenia wniosku, płatności do gruntów rolnych wchodzących w skład jego gospodarstwa rolnego lub też ich domownikom lub małżonkom takich rolników.

Za domownika uznaje się osobę bliską rolnikowi, która ukończyła 16 lat, pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym, (zamieszkuje na terenie gospodarstwa) oraz stale pracuje w tym gospodarstwie.

Pomoc przyznawana jest dla operacji związanych z podejmowaniem działalności nierolniczej w zakresie:

- usług dla gospodarstw rolnych, leśnictwa, ludności,
- sprzedaży hurtowej i detalicznej,

- rzemiosła lub rękodzielnictwa,
- robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych,
- usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem, w tym wynajmowania pokoi w budynku mieszkalnym oraz sprzedaży posiłków,
- usług transportowych i komunalnych,
- przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych,
- magazynowania lub przechowywania towarów,
- wytwarzania produktów energetycznych z biomasy,
- rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Pomoc udzielana jest w formie refundacji poniesionych kosztów kwalifikowanych operacji.

Maksymalny poziom refundacji wynosi:

- 50% kosztów kwalifikowalnych operacji,
- 80% kosztów kwalifikowalnych operacji, w przypadku wystąpienia w gospodarstwie rolnym rolnika szkody spowodowanej przez co najmniej jedno ze zdarzeń losowych, wymienionych w art. 3 ust. 2 pkt 2-11a ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt (huragan, powódź, grad, piorun, obsunięcie ziemi, lawinę, suszę, mróz, przymrozki wiosenne), jeżeli wysokość szkody oszacowanej przez komisję powołaną przez wojewodę właściwego ze względu na miejsce wystąpienia szkód wynosi:
 - w uprawach rolnych, zwierzętach gospodarskich lub rybach - średnio powyżej 30% średniej rocznej produkcji rolnej z trzech lat, poprzedzających rok, w którym wystąpiła szkoda, albo z trzech lat w okresie pięcioletnim poprzedzającym rok, w którym wystąpiła szkoda, z pominięciem roku o najwyższej i najniższej produkcji w gospodarstwie rolnym, oraz
 - w budynkach, budowlach, maszynach lub urządzeniach służących do produkcji rolnej, sadach lub plantacjach wieloletnich, lub stadach podstawowych zwierząt gospodarskich - nie mniej niż 10 000 zł.

Limit pomocy w okresie realizacji działania w ramach PROW 2007-2013 wynosi dla jednego beneficjenta:

- 500 tys. zł – w przypadku realizacji wyłącznie operacji dotyczących wytwarzania biogazu rolniczego lub energii elektrycznej z biogazu rolniczego, albo
- 100 tys. zł – przy pozostałym zakresie operacji.

Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych

Z tego działania w ramach PROW 2007-2013 mogły korzystać osoby prowadzące działalność rolniczą w gospodarstwach, w których wystąpiły w roku 2010 lub 2011 szkody związane z zdarzeniami losowymi. Od 14 czerwca 2011 r. rozszerzono katalog zdarzeń, które uprawniają do uzyskania pomocy. Aktualnie są to:

- przymrozki wiosenne - powstałe w okresie od dnia 15 kwietnia do dnia 30 czerwca,
- ujemne skutki przezimowania - wymarznienia, wymoknięcia, wyprzenia, wysmalenia lub wysadzenia roślin, w okresie od dnia 1 grudnia do dnia 30 kwietnia,
- susza - wystąpienie w dowolnym, sześciodekadowym okresie od dnia 1 kwietnia do dnia 30 września spadku klimatycznego bilansu wodnego poniżej określonej wartości dla poszczególnych gatunków roślin uprawnych i gleb,
- powódź,

- deszcz nawalny,
- obsunięcie się ziemi,
- lawina,
- grad,
- huragan,
- piorun.

Warunkiem przyznania pomocy jest stwierdzenie wysokości szkód w gospodarstwie, spowodowanych przez zdarzenie losowe wymienione powyżej, oszacowanych przez komisję powodującą straty:

- średnio powyżej 30% średniej rocznej produkcji rolnej z trzech lat poprzedzających rok, w którym wystąpiła szkoda, albo z trzech lat w okresie pięcioletnim poprzedzającym rok, w którym wystąpiła szkoda, z pominięciem roku o najwyższej i najniższej produkcji w gospodarstwie rolnym,
- nie mniej niż 10 000 zł – w budynkach, budowlach, maszynach lub urządzeniach służących do produkcji rolnej, sadach lub plantacjach wieloletnich, lub stadach podstawowych zwierząt gospodarskich.

Obydwa te warunki muszą być spełnione łącznie. Komisje powołuje wojewoda właściwy ze względu na miejsce wystąpienia skutków niekorzystnych zjawisk atmosferycznych. Jeżeli na terenie danej gminy nie została powołana taka komisja, rolnik ma możliwość zwrócenia się do przedstawicieli samorządu terytorialnego (wójt, burmistrz) z prośbą o powołanie komisji i oszacowanie strat, jakie zaistniały w jego gospodarstwie.

Pomoc przyznaje się jedynie na inwestycje związane z prowadzeniem działalności rolniczej, związane z odnowieniem produkcji roślinnej lub zwierzęcej takie jak: budowa, remont budynków, zakup nowych maszyn i urządzeń, zakup stada podstawowego.

Maksymalna kwota pomocy przypadająca na jedno gospodarstwo w okresie realizacji PROW 2007-2013 to 300 tys. zł, nie więcej jednak niż 90% kosztów kwalifikowanych poniesionych przez rolnika. Refundacji mogą podlegać koszty poniesione przed dniem zawarcia umowy ale nie wcześniej niż od daty wystąpienia klęski żywiołowej. Pomoc przyznawana na jedno gospodarstwo uzależniona jest od wysokości poniesionych strat, można ją uzyskać do kwoty odpowiadającej:

- 130% wartości szkód oszacowanych przez komisję w budynkach, budowlach, maszynach lub urządzeniach służących do produkcji rolnej, sadach lub plantacjach wieloletnich, lub
- 144% wartości szkód oszacowanych przez komisję, pomniejszonej o kwotę odszkodowania uzyskanego z tytułu ubezpieczenia majątku produkcyjnego i produkcji rolnej (limity te zostały wprowadzone 14 lutego 2012 r. poprzez zmianę rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 z dnia 13 września 2010 r. (Dz. U. z 2010 r., Nr 169, poz. 1141, ze zm.).

Ponieważ zgłoszone w poprzednich naborach zapotrzebowanie na środki nie wyczerpało przewidzianego na realizację pomocy budżetu, to Agencja dysponuje (na sierpień 2012 r.) kwotą 200 mln zł na ten cel. Z tego powodu Agencja planuje uruchomić kolejny nabór wniosków w październiku 2012 r.

Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów

Od wnioskodawcy ubiegającego się o przyznanie pomocy na rodzaje usług doradczych wymaga się, aby:

- prowadził działalność rolniczą w zakresie produkcji roślinnej albo w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej gdy ubiega się o przyznanie pomocy na usługi doradcze wymienione w załączniku 1 i 3 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 kwietnia 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U., z 2008 r., Nr 78, poz. 470 ze zm.),
- w roku kalendarzowym poprzedzającym rok złożenia wniosku o przyznanie pomocy: był podatnikiem podatku leśnego – gdy ubiega się o przyznanie pomocy na usługi doradcze wymienione w załączniku nr 2 do rozporządzenia,
- posiadał numer identyfikacyjny nadany w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji o przyznanie płatności,
- nie podlegał wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy na podstawie rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFROW) (Dz. Urz. UE L 277 z 21.10.2005 ze zm.),
- zawarł z uprawnionym podmiotem doradczym umowę na świadczenie usług doradczych (lub złożył wobec ARiMR zobowiązanie do zawarcia umowy), która zawiera przynajmniej:
 - usługę kompleksową oceny gospodarstwa rolnego w zakresie spełniania wymogów wzajemnej zgodności i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy,
 - jedną z usług doradczych wymienionych w załączniku 2 do rozporządzenia,
 - jedną z dodatkowych usług doradczych wymienionych w załączniku nr 3 do rozporządzenia przypadku gdy wnioskodawca ubiega się o przyznanie pomocy na usługi doradcze wymienione w załączniku nr 3 do rozporządzenia i ubiega się, korzysta lub skorzystał z usług doradczych dotyczących kompleksowej oceny gospodarstwa rolnego w zakresie spełniania wymogów wzajemnej zgodności i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.

W przypadku otrzymania decyzji o przyznaniu pomocy wnioskodawca zobowiązany jest skorzystać z wyżej wymienionych usług doradczych przed upływem 12 miesięcy liczonych od dnia, w którym decyzja ta stała się ostateczna. Z usług doradczych w zakresie zalesiania może skorzystać również wnioskodawca, będący posiadaczem lasu.

Wnioskodawca powinien zawrzeć umowę o świadczenie usług doradczych z uprawnionym podmiotem doradczym. Takie uprawnienia posiadają:

- wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego (ODR),
- izby rolnicze,
- podmioty, które uzyskały akredytację Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Pomoc wynosi 80% poniesionych i udokumentowanych kosztów kwalifikowanych. VAT nie zalicza się do kosztów kwalifikowanych. Suma płatności otrzymanych w ramach działania nie może przekroczyć równowartości 1.500 euro na gospodarstwo.

Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności

Rolnicy, korzystający z działania, mogą przez 5 lat ubiegać się o zwrot (do określonej kwoty) kosztów kontroli, po poniesieniu których wydaje się certyfikaty i świadectwa jakości, oraz kosztów składek członkowskich, jakie ponoszą na rzecz grup producentów.

Możliwość uzyskania pomocy finansowej przysługuje rolnikom wytwarzającym produkty:

- w ramach wspólnotowych systemów jakości żywności:
 - wpisane do rejestru Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności (GTS),
 - wpisane do rejestru Chronionych Nazwy Pochodzenia i Chronionych Oznaczeń Geograficznych (ChNP – ChOG),
 - produkowane ekologicznie,
- w ramach krajowych, uznanych systemów jakości żywności:
 - integrowanej Produkcji (IP),
 - systemu „Jakość Tradycja”.
 - systemu „Quality Meat Program”.

Pomoc obejmuje zwrot kosztów:

- kontroli, po których przeprowadzeniu wydaje się:
 - certyfikat zgodności lub świadectwo jakości handlowej produktów wytwarzanych w ramach systemów GTS oraz ChNP – ChOG,
 - certyfikat produkcji ekologicznej, o którym mowa w rozporządzeniu Komisji (WE) nr 889/2008 z dnia 5 września 2008 r. ustanawiającym szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli (Dz. Urz. UE L 250 z 18.09.2008, str. 1), w załączniku XII,
 - certyfikaty potwierdzające stosowanie integrowanej produkcji,
 - certyfikat systemu „Quality Meat Program”.
- składek poniesionych na rzecz grupy producentów, działającej w jednej z form organizacyjnych wymienionych w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 stycznia 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania "Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 (stowarzyszenie, kółko rolnicze, spółdzielnia, grupa producentów, wstępnie uznana grupa producentów),
- zakupu specjalistycznych publikacji na temat prowadzenia produkcji integrowanej oraz zakupu pułapek feromonowych i lepowych.

Maksymalna roczna pomoc uzależniona jest od tego, w jakim systemie jakości rolnik uczestniczy. Maksymalne stawki wynoszą rocznie:

- 3.200 zł - w systemach Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności oraz Chronionych Nazw Pochodzenia i Chronionych Oznaczeń Geograficznych,
- 3.000 - w systemie Produkcji Ekologicznej,
- 2.750 zł - w systemie Integrowanej Produkcji (w tym do 750 zł koszty składki na rzecz grupy producentów oraz zakupu publikacji na temat IP i zakupu pułapek feromonowych i lepowych),
- 1.470 zł - w systemie "Jakość Tradycja",
- 2.386 zł w systemie „Quality Meat Program”.

Można jednocześnie ubiegać się (na osobnych) wnioskach o pomoc, a potem o płatność, z tytułu uczestniczenia w różnych systemach jakości żywności albo w związku z wytwarzaniem różnych produktów posiadających Gwarantowaną Tradycyjną Specjalność, Chronioną Nazwę Pochodzenia lub Chronione Oznaczenie Geograficzne.

Producent rolny otrzyma wsparcie na podstawie kosztów rzeczywiście poniesionych i udokumentowanych. Roczna suma uzyskiwanego wsparcia nie może być wyższa niż równowartość 3.000 euro na gospodarstwo. Wniosek o przyznanie pomocy można składać: do 31 grudnia 2013 r. lub

do dnia podania do publicznej wiadomości, że nabór wniosków w ramach działania został zakończony.

Wsparcie pszczelarstwa

Program ten realizowany jest w ramach mechanizmu „Wsparcia rynku produktów pszczelich”, w sezonach 2010/2011, 2011/2012, 2012/2013. Pomoc polega na refundacji kosztów ponoszonych na:

- przeprowadzenie szkoleń, kursów, konferencji,
- zakup sprzętu pszczelarskiego,
- zakup leków do zwalczania warrozy, dopuszczonych do obrotu na terenie Polski,
- zakup przyczep (lawet) do przewozu uli,
- zakup urządzeń laboratoryjnych,
- wykonanie analiz jakości miodu,
- zakup matek, pakietów, odkładów pszczelich,
- wdrażanie programów badawczych.

W przypadku zakupu sprzętu pszczelarskiego odbiorca tego wsparcia powinien posiadać co najmniej 20 rodzin pszczelich, a w przypadku zakupu przyczep (lawet) do przewozu uli – nie mniej niż 50 rodzin pszczelich. Chociaż końcowymi odbiorcami pomocy są gospodarstwa pasieczne posiadające weterynaryjny numer identyfikacji oraz pasieki zarejestrowane w rejestrze prowadzonym przez powiatowego lekarza weterynarii, to jednak podmiotami uprawnionymi do składania wniosków o przyznanie refundacji są:

- związki pszczelarskie,
- stowarzyszenia pszczelarzy,
- zrzeszenia pszczelarzy,
- spółdzielnie pszczelarskie,
- grupy producenckie pszczelarzy,
- jednostki badawczo-rozwojowe zajmujące się problematyką pszczelarską.

Podmioty te składają projekty działań do ARR w terminie do 20 października każdego roku. ARR zawiera z nimi umowę na realizację działania, a po wykonaniu i złożeniu kompletu dokumentów dokonuje refundacji poniesionych kosztów.

Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne

Celem przyznawania pomocy jest powiększenie obszarów leśnych w kraju oraz podniesienie wartości ekonomicznej gruntów o niskiej klasie bonitacyjnej. Program adresowany jest do:

- rolników wpisanych do ewidencji producentów (prowadzonej przez ARiMR),
- grup rolników (minimum trzech) o ile ich grunty sąsiadują z sobą a ich łączna powierzchnia jest nie mniejsza niż 2 ha,
- jednostek samorządu terytorialnego.

Grunty przeznaczone pod zalesienie muszą spełniać określone kryteria:

- przeznaczenie w planie zagospodarowania przestrzennego pod zalesienie, a w przypadku braku w gminie planu, brak sprzeczności zalesienia ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
- grunty muszą być własnością, współwłasnością rolnika lub współmałżonka,
- powierzchnia nie mniejsza niż 0,5 ha i szerokość powyżej 20 m, wymóg ten nie ma zastosowania dla gruntów graniczących z lasami o powierzchni minimum 0,1 ha,
- położenie poza obszarami Natura 2000, parkami krajobrazowymi, rezerwatami przyrody, parkami narodowymi, obszarami ich otulin chyba, że zalesienie nie jest sprzeczne z celami ochrony tych obszarów.

Maksymalna pomoc dla jednego rolnika przyznawana jest do powierzchni do 100 ha. Warunki uzyskania płatności różnią się nieco w zależności od tego czy zalesieniu podlegają grunty rolne czy grunty inne niż rolne. Wspólne wymogi to:

- wpisanie rolnika do ewidencji producentów rolnych,
- uzyskanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach gdy jest ona wymagana ustawą dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r., Nr 199, poz. 1227, ze zm.).

W przypadku zalesienia gruntów rolnych rolnik powinien zobowiązać się dodatkowo do:

- wykonania zalesienia gruntów, na których do dnia złożenia wniosku o pomoc była prowadzona działalność rolnicza,
- prowadzenia założonej uprawy leśnej, przez 15 lat od dnia uzyskania pierwszej płatności na zalesianie,
- pielęgnacji założonej uprawy leśnej, przez okres 5 lat od dnia wykonania zalesienia - zgodnie z planem zalesienia,
- przestrzegania na terenie całego gospodarstwa norm i wymogów wzajemnej zgodności.

Jeżeli chodzi o zalesienie gruntów innych niż rolnych w celu uzyskania płatności należy dodatkowo zobowiązać się do:

- wykonania zalesienia gruntów innych niż rolne z sukcesją naturalną (spełniających warunki dotyczące powierzchni kęp drzew oraz gatunków występujących drzew lub krzewów), lub
- wykonania zalesienia gruntów innych niż rolne, wskazanych w planie zalesienia jako grunty, które po zalesieniu spełniać będą funkcje wodochronne lub glebochronne,
- pielęgnacji założonej uprawy leśnej, przez okres 5 lat od dnia wykonania zalesienia - zgodnie z planem zalesienia.

Warunkiem niezbędnym do przystąpienia do programu jest uzyskanie przez rolnika jeszcze przed złożeniem wniosku o przyznanie pomocy planu zalesienia. Plan ten uzyskuje się w we właściwym nadleśnictwie na wniosek.

Przyznawana pomoc na zalesienie gruntów rolnych składa się z trzech elementów:

- wsparcia na zalesienie – jednorazowa płatność za poniesione koszty zalesienia od 4.160 do 6.260 zł/ha, możliwa jest dodatkowa płatność za wykonanie zaleconego przez nadleśnictwo ogrodzenia,
- premia pielęgnacyjna – zryczałtowana płatność wypłacana przez pięć lat w wysokości 970 lub 1.360 zł/ha, możliwe zwiększenie w wyniku zastosowania zaleconych przez nadleśnictwo indywidualnych działań o kwotę od 190 do 700 zł/ha,
- premia zalesieniowa – płatność zryczałtowana wypłacana przez 15 lat w wysokości 1.580 zł/ha, warunkiem przyznania jest udokumentowanie przez rolnika co najmniej 25% dochodów jako pochodzących z rolnictwa.

Pomoc na zalesianie gruntów innych niż rolne obejmuje natomiast dwa elementy:

- wsparcie do zalesienia - płatność za poniesione koszty zalesienia od 1.700 (w przypadku zalesienia z wykorzystaniem sukcesji naturalnej) do 6.260 zł/ha, możliwa jest dodatkowa płatność za wykonanie zaleconego przez nadleśnictwo ogrodzenia,
- premia pielęgnacyjna – zryczałtowana płatność wypłacana przez pięć lat w wysokości od 970 do 2.050 zł/ha, możliwe zwiększenie w wyniku zastosowania zaleconych przez nadleśnictwo indywidualnych działań o kwotę od 190 do 700 zł/ha.

Instrumenty krajowe wsparcia finansowego gospodarstw rolnych

Kredyty preferencyjne udzielane są na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 stycznia 2009 r. w sprawie realizacji niektórych zadań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Dz. U. Nr 22, poz. 121 z późn. zm.). Kredyty te można podzielić na dwie grupy:

- kredyty z dopłatą ARiMR do oprocentowania,
- kredyty z częściową spłatą kapitału.

Kredyty z dopłatą ARiMR do oprocentowania

Jest to bardzo szeroka grupa kredytów, zawiera 12 pozycji:

- symbol nIP - kredyt na realizację inwestycji w gospodarstwach rolnych, działach specjalnych produkcji rolnej i przetwórstwie produktów rolnych oraz na zakup akcji lub udziałów,
- symbol nKZ - kredyty na zakup użytków rolnych,
- symbol nMR - kredyty na utworzenie lub urządzenie gospodarstw rolnych przez osoby, które nie ukończyły 40 roku życia,
- symbol nGP - kredyt na realizację inwestycji w rolnictwie i przetwórstwie produktów rolnych oraz na zakup akcji lub udziałów przez grupy producentów rolnych utworzone na podstawie ustawy z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz zmianie innych ustaw (Dz. U. z 2000 r., Nr 88, poz. 983 ze zm.),
- symbol nGR - kredyt na zakup nieruchomości rolnych przeznaczonych na utworzenie lub powiększenie gospodarstwa rodzinnego w rozumieniu ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (Dz. U. z 2003 r., Nr 64, poz. 592, ze zm.),
- symbol nNT - kredyty na realizację inwestycji w zakresie nowych technologii produkcji w rolnictwie, zapewniających wysoką jakość produktu,
- symbol nBR10 - kredyty na realizację inwestycji w ramach Branżowego programu rozwoju wspólnego użytkowania maszyn i urządzeń rolniczych,
- symbol nBR13 - kredyty na realizację inwestycji w ramach Branżowego programu restrukturyzacji przetwórstwa ziemniaka na skrobię w Polsce,
- symbol nBR14 - kredyty na realizację inwestycji w ramach Programu wspierania restrukturyzacji i modernizacji przemysłu mięsnego, chłodnictwa składowego i przetwórstwa jaj w Polsce,
- symbol nBR15 - kredyty na realizację inwestycji w ramach Branżowego programu mleczarstwa,
- symbol nKL01, symbol nKL02 - kredyty na wznowienie produkcji w gospodarstwach rolnych i działach specjalnych produkcji rolnej, w których wystąpiły szkody spowodowane przez suszę, grad, deszcz nawalny, ujemne skutki przezimowania, przymrozki wiosenne, powódź, huragan, piorun, obsunięcie się ziemi lub lawinę.

Bliżej zostanie omówiony kredyt z linii nMR. Przeznaczenie tego kredytu to utworzenie lub urządzenie gospodarstw rolnych lub działów specjalnych produkcji rolnej, w których są lub będą prowadzone działalności wymienione w „Wykazie działalności w zakresie rolnictwa i przetwórstwa produktów rolnych wspomaganych przez ARiMR w postaci dopłat do oprocentowania kredytów”. Powierzchnia użytków rolnych tworzonego gospodarstwa rolnego nie może być mniejsza od ogłoszonej średniej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach rolnych w danym województwie. Kredyt może być również przeznaczony na działania inwestycyjne: budowa, przebudowa, modernizacja budynków, montaż instalacji technicznej, zakup maszyn, wyposażenie sadów itd. O udzielenie kredytu mogą ubiegać się osoby fizyczne, które w dniu złożenia wniosku nie ukończyły 40 lat oraz posiadają odpowiednie kwalifikacje.

Kwota kredytu nie może być wyższa niż 80% wartości nakładów inwestycyjnych i przekraczać 4 mln zł. Natomiast suma kwot kredytów udzielanych od dnia 18 września 2012 r. na sfinansowanie zakupu użytków rolnych nie może przekroczyć 1,5 mln zł dla jednego podmiotu. Wkład własny mogą stanowić środki z premii dla młodych rolników uzyskanej w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” objętego PROW na lata 2007-2013.

Oprocentowanie kredytu jest zmienne i nie może wynosić więcej niż 1,5 stopy redyskontowej weksli przyjmowanych od banków do redyskonta przez Narodowy Bank Polski w stosunku rocznym. Należne bankowi odsetki, płacone są przez kredytobiorcę: w wysokości 0,4 powyższego oprocentowania, nie mniej jednak niż 3%, a w pozostałej wysokości przez ARiMR.

Kredyt nMR może być udzielony maksymalnie na 15 lat z karencją spłaty 2 lata. W przypadku wystąpienia nieprzewidzianych, losowych i niezawinionych przez kredytobiorcę okoliczności uniemożliwiających terminową spłatę kredytów, okres od dnia udzielenia kredytu do całkowitej jego spłaty wraz z odsetkami, nie może być dłuższy niż 18 lat.

Dopłaty podlegają zwrotowi wraz z odsetkami w wysokości, jak dla zaległości podatkowych, a kolejne nie przysługują, gdy kredytobiorca sprzeda w okresie kredytowania lub po okresie kredytowania i przed upływem 5 lat od dnia nabycia - bez zgody banku - użytki rolne, gospodarstwo rolne, inne obiekty lub urządzenia nabyte za kredyt. Dopłaty nie przysługują, a już udzielone nie podlegają zwrotowi, od dnia:

- trwałego zaprzestania prowadzenia działalności przed upływem okresu kredytowania lub trwałego zaprzestania spłaty kredytu i odsetek,
- zmiany kierunku produkcji rolnej lub działu specjalnego produkcji rolnej w okresie kredytowania bez uprzedniej zgody banku udzielającego kredytu,
- stwierdzenia przez bank, że plan inwestycji nie został zrealizowany lub działalność nie została uruchomiona zgodnie z planem inwestycji z przyczyn, w ocenie banku, niezależnych od producenta rolnego.

Kredyt z częściową spłatą kapitału

Symbol CSK. Podobnie jak w poprzednich kredytach może być udzielony na inwestycje w gospodarstwach rolnych związane z prowadzeniem działalności wymienionych w „Wykazie działalności w zakresie rolnictwa”. Wartość kredytu nie może przekroczyć 80% inwestycji i nie więcej niż 4 mln zł. Pomoc w formie częściowej spłaty kapitału wypłacana jest w dwóch ratach, przy czym pierwsza rata w wysokości 75% kwoty pomocy, a druga rata w wysokości 25% kwoty pomocy wypłacana na koniec okresu kredytowania, w celu ostatecznej spłaty kapitału kredytu, jednak nie wcześniej niż po 5 latach od dnia udzielenia kredytu.

Gwarancje oraz poręczenia spłaty kredytów bankowych

Agencja na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 stycznia 2009 r. w sprawie realizacji niektórych zadań ARiMR, może udzielać gwarancji i poręczeń kredytów kłaskowych i inwestycyjnych. Rolnik może ubiegać się o udzielenie gwarancji, poręczenie kredytów inwestycyjnych, gdy:

- spełnia warunki do uzyskania kredytu, przeznaczonego na realizację inwestycji, zgodnie z wyżej podanym rozporządzeniem Rady Ministrów,
- nie posiada pełnego i wymaganego procedurami banku zabezpieczenia kredytu,
- posiada, według oceny banku, zdolność do spłaty zabezpieczonego przez ARiMR kredytu wraz z odsetkami, w terminach określonych w umowie kredytu,
- nie zalega z płatnościami z tytułu podatków i składek na ubezpieczenia społeczne oraz nie posiada wymagalnych zobowiązań wobec ARiMR z tytułu udzielonej pomocy.

Gwarancje i poręczenia udzielane są do kwoty 1 mln zł na okres objęty umową kredytu, wydłużony o 3 miesiące. Maksymalna wysokość gwarancji to 80%, a poręczenia 60% wykorzystanego kredytu. Za udzielenie gwarancji lub poręczenia ARiMR pobiera jednorazową opłatę (od 0,3% do 1,5% w zależności od okresu poręczenia lub gwarancji). Wniosek o udzielenie poręczenia, gwarancji składany jest do ARiMR za pośrednictwem banku udzielającego kredyt.

W przypadku poręczeń lub gwarancji dotyczących spłat kredytów kłeskowych warunki ubiegania są podobne, z tym, że mogą się o nie ubiegać osoby spełniające warunki do uzyskania kredytu kłeskowego przeznaczonego na wznowienie produkcji lub odtworzenia środków trwałych po kłeskach: suszy, gradobicia, deszczu nawalnego, ujemnych skutkach przezimowania, przymrozkach wiosennych, powodzi, huraganie, piorunie, obsunięciu ziemi lub lawiny w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich. Gwarancje i poręczenia udzielane są do 80% wykorzystanej kwoty przyznanego kredytu nie więcej niż 100.000 zł. Pobierana prowizja waha się od 0,3% do 1% kwoty gwarancji, poręczenia.

Informacje praktyczne dla beneficjentów

W tej części broszury autorzy chcieliby przekazać kilka praktycznych rad dla rolników korzystających z instrumentów wsparcia, wynikających z dotychczasowych doświadczeń.

- Ponieważ wiele z przedstawionych programów może być realizowanych równocześnie, warto zastanowić się nad długofalowym programem rozwoju gospodarstwa. Autorzy zdają sobie sprawę, że w obecnej sytuacji jest to mocno utrudnione, gdyż duża część środków na lata 2007-2013 została wykorzystana i nie jest jeszcze pewny kształt wsparcia rolnictwa po roku 2013. Tym ważniejsze wydaje się więc śledzenie doniesień prasowych, literatury fachowej czy też internetowych portali branżowych a przede wszystkim stron internetowych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz ARiMR.
- Decyzję o skorzystaniu z programów pomocowych należy podejmować w sposób racjonalny, dokładnie określając wszystkie korzyści jak i niebezpieczeństwa nie ulegając presji otoczenia. Jest to szczególnie ważne przy obciążaniu gospodarstwa kredytami. Nowy ciągnik, maszyna, z pewnością będą przydatne w gospodarstwie, jednakże coraz częstsze są przypadki przeinwestowania przez rolników. Wyraźnie pokazał to rok 2011, gdy w wyniku niekorzystnych warunków pogodowych wielu rolników, nawet posiadających nowoczesne gospodarstwa stanęło, na krawędzi bankructwa.
- Przy samodzielnym wypełnianiu wniosków należy dokładnie zapoznać się z warunkami oraz instrukcją, nawet gdy korzystało się już z danego programu wsparcia. W kolejnych naborach podlegały one częstym zmianom.
- Przed przystąpieniem do programów (inwestycyjnych, młody rolnik) warto uregulować kwestie własnościowe gospodarstwa oraz wszystkich działek rolnych.
- Przy planowaniu dużych inwestycji można przeanalizować przejście na zasady ogólne VAT (dokładne informacje w dalszej części broszury).
- Przyjmowanie wniosków w danych programach ogłaszane jest z kilkumiesięcznym wyprzedzeniem więc warto wcześniej przygotować wszystkie niezbędne dokumenty, szczególnie gdy planuje się działania związane z uzyskaniem pozwoleń administracyjnych (budowlanych, operaty wodno-prawne).
- Należy dokładnie zapoznawać się z wszystkimi pismami, umowami przedstawianymi przez ARiMR jak przez banki udzielające kredytów. Pozwoli to w przyszłości na uniknięcie wielu nieprzyjemnych niespodzianek, co jest niezwykle istotne, gdyż skorzystanie z pomocy nakłada na rolnika obowiązki, jakie musi spełnić w przyszłości (np. uzupełnienia wykształcenia czy prowadzenia działalności przez określony czas pod sankcją zwrotu pomocy wraz z odsetkami).

Interwencja na rynku rolnym i jej instrumenty

Ekonomiczne podstawy interwencji (dlaczego rynki rolne wymagają działań interwencyjnych, podstawowe mechanizmy interwencyjne w ramach WPR)

Do najważniejszych przyczyn interwencji zalicza się:

- szczególne cechy gospodarki rolnej: sezonowość produkcji, ograniczona mobilność czynników produkcji, krótkookresowa zmienność rynku, specyfika obrotu rolniczego, wysoki poziom ryzyka przy mało skutecznych metodach jego zapobiegania, rozproszenie i przestrzenny charakter produkcji,
- specyficzne właściwości popytu na produkty żywnościowe – ograniczony zbyt i rosnąca podaż produktów rolnych, powodująca spadek cen i pogorszenie sytuacji dochodowej rolników,
- problemy dochodowe rolników, a przede wszystkim potrzeba przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom,
- potrzeba opracowania i wdrożenia nowych strategii rozwoju, oszczędnych technologii, które pozwolą na transformację rolnictwa w pożądanym kierunku.

W celu przedstawienia głównych instrumentów interwencji na rynkach rolnych należy najpierw określić pojęcie rynku i zależności pomiędzy popytem, podażą i cenami.

Rynek w znaczeniu ekonomicznym może być określany na wiele sposobów. Najprostsza definicja: rynek jest mechanizmem, za pośrednictwem którego kupujący i sprzedający oddziałują wzajemnie na siebie, aby określić cenę i ilość dobra lub usługi.

Popyt - jest to zgłaszane w określonym czasie przez konsumentów na rynku zapotrzebowanie na dobra i usługi, które są sprzedawane po określonej cenie. Zapotrzebowanie to musi być poparte posiadaniem środków pieniężnych niezbędnych do dokonania zakupu.

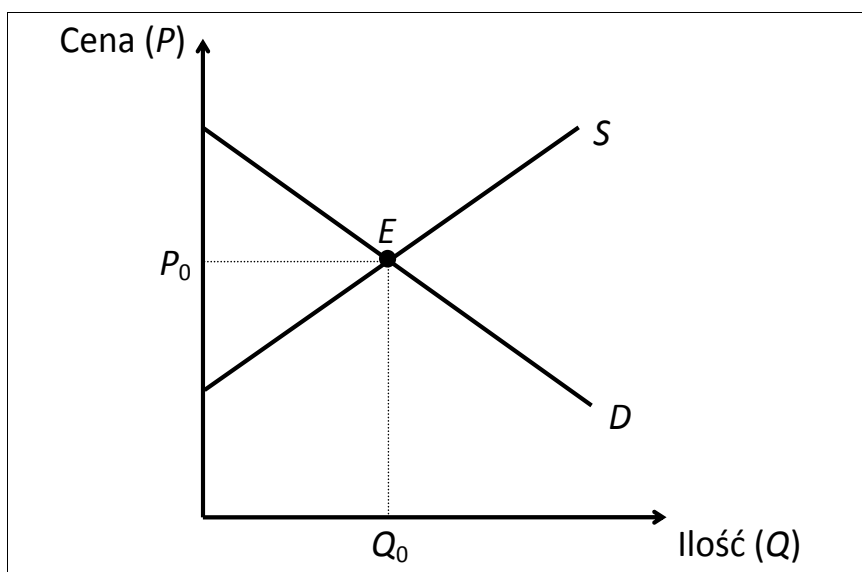
Podaż – jest to ilość danego dobra zaoferowana przez producentów do sprzedaży po danej cenie w określonym czasie.

Cena - wyrażona w pieniądzu wartość rynkowa towaru.

Relacja popyt – cena: na ogół występuje zależność odwrotna - wraz ze wzrostem ceny spada popyt na dane dobra.

Relacja podaż – cena: w tym przypadku mamy do czynienia ze zmianami w tym samym kierunku. Wraz ze wzrostem ceny zwiększa się podaż. Wzajemne oddziaływanie popytu i podaży określa się mianem **mechanizmu rynkowego**. Wzajemne oddziaływanie na siebie popytu i podaży powoduje ustalenie ceny rynkowej. Można to zaobserwować na rysunku 1.

Rysunek 1. Relacja popyt - podaż

Źródło: Milewski R. Podstawy ekonomii

Liniją D oznaczono popyt, linią S podaż. Jak łatwo zauważyć wraz ze wzrostem ceny, poziom popytu na dane dobra maleje a podaż rośnie. Punkt E będący punktem przecięcia się tych prostych określa stan równowagi pomiędzy tymi wielkościami. Oznacza on, że ilość dóbr Q znajdzie nabywców po cenie P_0 .

Należy tu również zwrócić uwagę na pojęcie elastyczności cenowej popytu. W przypadku produktów rolnych występują zarówno takie o niskiej elastyczności jak i o wysokiej. W przypadku niskiej elastyczności (niewielkie nachylenie krzywej D na wykresie) niewielkie zmiany podaży (produkcji) będą powodowały znaczące zmiany cen. Tłumaczy to tzw. klęski urodzaju, gdy dochody rolników pomimo wysokich zbiorów są niższe, niż w latach z mniejszymi zbiorami.

Wracając do rozważań na temat interwencjonizmu należy stwierdzić, że państwo może wpływać na rynek rolno-spożywczy poprzez oddziaływanie za pomocą odpowiednich instrumentów na te trzy wymienione kategorie rynkowe:

- popyt,
- podaż,
- cenę.

Tabela 6. Instrumenty oddziaływania państwa na rynek rolno-spożywczy

<i>Cel</i>	<i>Instrumenty oddziaływania</i>
Wsparcie rynku wewnętrznego	Dopłaty bezpośrednie Dotacje do produkcji, przetwórstwa, konsumpcji Interwencja rynkowa
Regulacja podaży produktów	Odlogowanie Kwoty produkcyjne
Ochrona rynku wewnętrznego	Odpowiednia polityka taryfowa dotycząca cel importowych, w tym mechanizm minimalnych cen wejścia
Zapewnienie konkurencyjności na rynkach międzynarodowych	Dopłaty eksportowe

Źródło: Smoleń M., Górniak E., Interwencjonizm państwowy w warunkach rynkowych

Interwencja na rynkach produktów roślinnych

Dążąc do realizacji celów Wspólnej Polityki Rolnej, w Traktacie Rzymskim, powołane zostały wspólne organizacje rynków rolnych. Oznaczało to, że nie, jak dotąd, na szczeblu narodowym, lecz wspólnotowym określane będą zasady handlu produktami rolnymi, finansowania rolnictwa poszczególnych krajów, czy też wymiany międzynarodowej z krajami trzecimi. Takiemu wyodrębnieniu podlegało 20 rynków rolnych. Aktualnie każdy z nich podlega takiej samej ochronie we wszystkich krajach członkowskich. Można zauważyć, że najwyższym poziomem interwencjonizmu charakteryzują się rynki produktów tradycyjnych dla obszaru Europy Zachodniej (mleka, zbóż, wołowiny, cielęciny). Narzędzia i mechanizmy ochrony są różne dla każdego z tych rynków i uzależnione od ich specyfiki i przyjętych rozwiązań. W dalszej części broszury zostaną przedstawione rozwiązania, dotyczące najważniejszych, z punktu widzenia polskiego rolnika, rynków.

Rynek zbóż

Aktualnie w UE podstawowym mechanizmem interwencji na rynku zbóż jest interwencyjny zakup i sprzedaż zbóż. W Polsce działania te dokonywane są przez ARR. Jest ona akredytowaną unijną agencją płatniczą. Dokonywane przez nią zakupy od producentów i handlowców są skierowane do podmiotów, które nie są w stanie osiągnąć cen wyższych od ceny interwencyjnej. Utworzone w ten sposób zapasy zbóż są zbywane w momentach niedoborów rynkowych wewnątrz Unii oraz do krajów trzecich.

Zakupem interwencyjnym w Polsce objęta jest zebrana na terenie UE pszenica, jęczmień, kukurydza, o ile dla całej UE limit zakupu będzie ustalony powyżej 0 ton. W sezonie 2010/2011 limity te prezentowały się następująco:

- pszenica 3 mln ton,
- pszenica durum 0 ton,
- jęczmień 0 ton,
- kukurydza 0 ton,
- sorgo 0 ton.

Zboże do zakupu interwencyjnego oferowane jest w Polsce w okresie od 1 listopada do 31 maja, z możliwością realizacji dostaw do 30 czerwca, pod warunkiem, że spełnią one minimalne wymogi ilościowe i jakościowe.

Zakup interwencyjny może odbywać się w dwóch formach:

- z dostawą do magazynu interwencyjnego,
- z przejęciem w miejscu przechowywania.

W przypadku tej pierwszej - ilość oferowanego zboża jednego rodzaju nie może być mniejsza od 80 ton. Jeżeli chodzi o przejmowanie zbóż w miejscu przechowywania, minimalną ilość określono na 500 ton.

Zboże oferowane w ramach zakupu interwencyjnego powinno być zdrowe i charakteryzować się odpowiednią jakością handlową tzn.:

- spełniać minimalne wymagania jakościowe określone przez ARR,
- posiadać typową dla danego rodzaju barwę,
- być wolne od obcych zapachów i szkodników w każdym stadium ich rozwoju,
- być jakościowo jednorodne dla całej partii zboża dostarczonego w ramach jednej oferty.

Ocena technologicznych parametrów jakościowych pszenicy dostarczonej w ramach umowy, jest przeprowadzona w ciągu 20 dni kalendarzowych od daty sporządzenia próbki reprezentatywnej na koszt oferenta. Opłata za wykonanie technologicznych parametrów jakościowych pszenicy zwyczajnej powinna zostać wniesiona przed złożeniem oferty.

Zboże oferowane Agencji w ramach zakupu interwencyjnego, oprócz minimalnych wymogów jakościowych, musi spełniać warunki odnośnie do dopuszczalnych poziomów zawartości substancji skażających tj. mikotoksyn, pozostałości pestycydów, metali ciężkich oraz skażenia radioaktywnego, określonych przez prawodawstwo Unii Europejskiej.

Cena interwencyjna uzależniona jest od trybu zakupu.

- W podstawowym przypadku, gdy ilość zboża mieści się w limicie skupu, cena wynosi 101,31 euro/t dla wszystkich zbóż podlegających interwencyjnemu skupowi.
- Po przekroczeniu limitów, decyzją Komisji Europejskiej, może zostać uruchomiony zakup zbóż w ramach procedury przetargowej. W takim przypadku ceną skupu jest cena zaakceptowana przez Komisję Europejską w każdym przetargu i nie może być wyższa od ceny interwencyjnej.
- Tak określona cena podlega dalszym modyfikacjom.
- Koszt transportu do najbliższego magazynu, gdy odległość nie przekracza 100 km, jest ponoszony przez sprzedawcę. ARR ponosi koszty transportu powyżej 100 km.

Rynek cukru

Kwoty produkcyjne – do 2006 r. obowiązywały kwoty A, B, C. Kwota A oznaczała ilość cukru przeznaczoną na rynek wewnętrzny. Kwota B to limit cukru, jaki zgodnie z zawartymi porozumieniami międzynarodowymi mógł być eksportowany z dopłatami do krajów trzecich. Limity te były przyznawane każdemu z krajów członkowskich, których władze dzieliły je pomiędzy poszczególne cukrownie. Cukrownie mogły transferować te kwoty jedynie w obrębie jednego państwa. Cukrownie rozdysponowywały kwotę pomiędzy swoich plantatorów buraka cukrowego. Kwota C była nadwyżką ponad kwotę A+B. Cukier ten musiał być sprzedany poza rynek wspólnotowy bez żadnych dopłat. W celu uzyskiwania środków na kosztowne dopłaty eksportowe oraz funkcjonowanie rynku cukru pobierano specjalne opłaty produkcyjne.

W wyniku reformy zniesiono cenę interwencyjną na cukier surowy i biały oraz zastąpiono ją zmniejszaną w kolejnych sezonach ceną referencyjną. Wprowadzono system raportowania cen cukru i prywatnego magazynowania. Gdy ceny rynkowe są niższe od ceny interwencyjnej, uruchamiane jest prywatne magazynowanie cukru.

Minimalna cena buraków cukrowych od roku gospodarczego 2009/2010 wynosi 26,29 euro/t. Cena referencyjna cukru białego od roku gospodarczego 2009/2010 wynosi 404,4 euro/t.

Wprowadzone w 2006 r. reformy połączyły kwotę A+B w jednolitą kwotę produkcyjną przy jednoczesnym umożliwieniu dokupienia dodatkowej kwoty do produkcji cukru w cenie 730 euro/t. Stworzono jednak system zachęt do dobrowolnego zmniejszania skali produkcji, kierowany zarówno do cukrowni jak i plantatorów buraków cukrowych. Fundusz ten był tworzony z opłat wszystkich producentów środków słodzących.

Kolejnymi reformami było:

- wprowadzenie opłat produkcyjnych w wysokości 12 euro/t cukru (producenci cukru mogą żądać aby plantatorzy pokrywali ½ tej opłaty),
- wprowadzenie płatności bezpośrednich dla plantatorów buraka cukrowego w celu rekompensowania spadku cen buraka cukrowego,
- zwiększenie zachęt do zbycia limitów produkcyjnych.

Od 2008 r. plantatorzy buraków w Polsce z tytułu zmniejszenia ceny minimalnej otrzymują od ARiMR dopłatę do każdej tony kwotowej buraków cukrowych.

Stawka celna na import cukru białego bez preferencji wynosi 41,9 euro/100 kg.

Rynek skrobi ziemniaczanej

Na rynku skrobi obowiązują następujące instrumenty wsparcia:

- kwota produkcji skrobi przyznana Polsce w wyniku negocjacji akcesyjnych wynosi 144.985 ton,
- dopłaty dla producentów skrobi - wysokość tej dopłaty to 22,25 euro za tonę wyprodukowanej skrobi. Warunkiem otrzymania tych dopłat było przyjmowanie ziemniaka na podstawie umów kontraktacji z ceną przynajmniej równą cenie minimalnej (Komisja Europejska ustaliła ją na 178,31 euro/t skrobi zawartej w ziemniakach) i wyprodukowanie z nich skrobi. Dopłatami objęta jest produkcja skrobi w roku gospodarczym od 1 lipca do 30 czerwca następnego roku w ramach kwot produkcyjnych przyznanych producentom skrobi.

Interwencja na rynkach produktów zwierzęcych

Rynek mięsa i jego przetworów

Wspólna Polityka Rolna przewiduje następujące instrumenty wsparcia na rynkach mięsa:

- zakupy interwencyjne (wołowina i cielęcina),
- dopłaty do prywatnego przechowywania (wieprzowina, wołowina i cielęcina, baranina i mięso kozie),
- refundacje wywozowe (wołowina i cielęcina, wieprzowina, mięso drobiowe i jaja),
- nadzwyczajne środki wsparcia w sytuacji wystąpienia zakłóceń na rynku wywołanych rozprzestrzenianiem się chorób zwierzęcych (wieprzowina, wołowina i cielęcina, mięso drobiowe i jaja, baranina i mięso kozie) oraz utratą zaufania konsumentów (mięso drobiowe i jaja),
- specjalne środki interwencyjne: możliwość podjęcia działań w przypadku nadzwyczajnego wzrostu cen na rynku wewnętrznym, powodujących destabilizację rynku (wieprzowina, mięso drobiowe i jaja, baranina i mięso kozie).

Rynek wieprzowiny

Dopłaty do prywatnego przechowywania

Instrument dopłat do prywatnego przechowywania może być uruchomiony przez Komisję Europejską jeśli średnia cena rynkowa (klasa E, masa poubojowa schłodzona) spadnie poniżej 103% ceny referencyjnej, wynoszącej 1.509,39 EUR/tonę.

Refundacje wywozowe

Podstawowym celem refundacji wywozowych jest umożliwienie eksportu unijnym operatorom wówczas, gdy ceny na rynkach światowych są niższe niż w UE, z uwzględnieniem różnych aspektów ekonomicznych, np. sytuacji rynkowej i prognoz, popytu wewnętrznego, cen zbóż paszowych. Stawki ustalane są minimum raz na kwartał. Refundacje przysługują do wywozu: mięsa i podrobów suszonych, mięsa wieprzowego przetworzonego, w tym kielbas.

Nadzwyczajne środki wsparcia

Mogą być uruchomione przez Komisję Europejską, na wniosek zainteresowanego państwa członkowskiego, w przypadku gdy środki zwalczania chorób zwierzęcych powodują zakłócenia w normalnym funkcjonowaniu rynku (tj. w handlu wewnątrzspółnotowym i z państwami trzecimi). Współfinansowanie poniesionych kosztów przez UE wynosi 50% (60% w przypadku pryszczycy).

Sytuacje nadzwyczajne - rozwiązywanie problemów praktycznych przewiduje możliwość przyjęcia przez Komisję Europejską środków, które są konieczne i uzasadnione w sytuacji nadzwyczajnej w celu rozwiązania szczególnych problemów praktycznych. Środki te mogą stanowić odstępstwo od przepisów ogólnych, ale jedynie w takim zakresie i przez taki okres, w jakim jest to niezbędne.

Rynek wołowiny

Interwencja publiczna

W przypadku interwencji publicznej, jeżeli cena wołowiny w państwie członkowskim spadnie poniżej 156 EUR/100 kg i pozostanie poniżej tego poziomu przez 2 tygodnie, interwencja jest uruchamiana automatycznie. Od 2003 r. warunek ten nie został jednak ani razu wypełniony.

Dopłaty do prywatnego przechowywania wołowiny

W przypadku dopłat do prywatnego przechowywania, KE może je wprowadzić, jeśli cena spadnie poniżej 103% ceny referencyjnej, czyli będzie niższa niż 2.290 EUR/tonę. Cena referencyjna w odniesieniu do sektora wołowiny i cielęciny wynosi 2.224 EUR za tonę tusz bydła płci męskiej klasy R3 według wspólnotowej skali klasyfikacji tusz bydła dorosłego. Dopłaty te nie zostały nigdy uruchomione.

Refundacje wywozowe

Refundacje wywozowe dla wołowiny i cielęciny przysługują do wywozu i są zróżnicowane w zależności od miejsca przeznaczenia.

Rynek drobiu i jaj

Refundacje wywozowe przysługują dla:

- tuszki z kurcząt - 32,50 EUR/100 kg,
- pisklęta jednodniowe kurze - 0,24 EUR/100 szt.,
- pisklęta jednodniowe indycze - 0,47 EUR/100 szt.,
- jaj wylęgowych kurzych - 0,20 EUR/100 szt.
- jaj wylęgowych gęsi - 0,39 EUR/100 szt.

W przypadku przetworów z jaj, stawki są zróżnicowane w zależności od miejsca przeznaczenia i formy przetworzenia.

Rynek mleka

W ramach Wspólnej Polityki Rolnej na rynku mleka i przetworów mlecznych interwencjonizm obejmuje:

1. Dopłaty do prywatnego przechowywania masła. Jest to mechanizm wspólny dla całej UE, uruchamiany co roku w okresie od 1 marca do 15 sierpnia. Celem mechanizmu jest zdjęcie z rynku nadwyżek tłuszczu mlecznego w miesiącach wiosennych i letnich, kiedy jest na niego najmniejszy popyt.
2. Skup interwencyjny masła i odtłuszczonego mleka w proszku (OMP). Jest to mechanizm wspólny dla całej UE, uruchamiany co roku w okresie od 1 marca do 31 sierpnia. Zakupy masła i OMP odbywają się w ramach określonych limitów: 30 tys. ton dla masła i 109 tys. ton dla OMP. Po wyczerpaniu limitów, Komisja Europejska może podjąć decyzję o kontynuowaniu skupu w ramach procedury przetargowej. Aktualnie:
 - cena skupu interwencyjnego masła wynosi: 221,75 euro/100 kg,
 - cena skupu interwencyjnego OMP wynosi: 169,80 euro/100 kg,

- od 2010 r. brak jest zainteresowania mechanizmem albowiem ceny masła i OMP znacząco przewyższają ceny skupu interwencyjnego tych produktów.
3. Program pomocy dla najuboższych w UE. Na program pomocy dla najuboższych w UE w 2011 r. Komisja Europejska przeznaczyła 1.544 tony masła oraz 93.956 ton OMP znajdujących się w magazynach interwencyjnych. W 2012 r. przeznaczono w ramach programu 79.553 tony OMP.
 4. Refundacje wywozowe. Jest to mechanizm wspólny dla całej UE, uruchamiany nieobligatoryjnie. Ma na celu wyrównanie poziomu cen pomiędzy wyższymi cenami produktów mleczarskich w UE, a cenami na rynku światowym. Stawki refundacji wywozowych mogą być stałe bądź ustalane w formie przetargu. W 2009 r. z Polski wydano ponad 360 pozwoleń na wywóz z refundacją łącznie ok. 27.750 ton przetworów mlecznych, w tym:
 - ponad 12.700 ton mleka w proszku,
 - ponad 760 ton masła,
 - ponad 14.000 ton serów.
 - W 2009 r. wypłacono w Polsce prawie 30 mln zł jako refundacje wywozowe do przetworów mlecznych.
 5. Szklanka mleka. Agencja Rynku Rolnego od maja 2004 r. realizuje program Wspólnej Polityki Rolnej Dopłaty do spożycia mleka i przetworów mlecznych w placówkach oświatowych, w ramach którego dostarczanie mleka i jego przetworów do placówek oświatowych zostało objęte dopłatą unijną. Program ten służy przede wszystkim promocji spożywania wśród dzieci i młodzieży mleka i przetworów mlecznych, jak również kształtowaniu właściwych nawyków żywieniowych. Dopłata przysługuje do maksymalnie 0,25 l mleka bądź przetworu mlecznego na jednego ucznia na dzień nauki szkolnej. Wzorując się na innych krajach UE, Polska uruchomiła dodatkowe środki z budżetu krajowego, mające na celu obniżenie ceny mleka i przetworów mlecznych płaconej przez uczniów, a tym samym zwiększenie liczby dzieci spożywających mleko w ramach programu. W związku z tym, program Szklanka Mleka obecnie jest finansowany z trzech źródeł:
 - środków unijnych,
 - środków krajowych (tzw. dopłata krajowa),
 - środków Funduszu Promocji Mleka.
 6. Kwotowanie produkcji mleka. System kwot mlecznych obowiązuje wszystkie państwa członkowskie UE i ma funkcjonować do końca roku kwotowego 2014/2015. Rok kwotowy trwa od 1 kwietnia do 31 marca. W ramach Przeglądu WPR postanowiono o jednoprocentowym zwiększaniu krajowych kwot mlecznych przez okres pięciu kolejnych lat kwotowych począwszy od dnia 1 kwietnia 2009 r. w celu przygotowania sektora mleczarskiego do likwidacji kwot mlecznych. Kwota mleczna dla Polski w roku kwotowym 2011/2012 wynosiła:
 - 9.857.658.127 kg, w tym:
 - kwota sprzedaży hurtowej: 97.000.000.000 kg,
 - kwota sprzedaży bezpośredniej: ok. 157.000.000 kg.
 W roku kwotowym 2013/2014 krajowa kwota mleczna wyniesie ok. 10,06 mld kg. W poprzednim roku kwotowym (2010/2011) wykorzystanie krajowej kwoty dostaw ukształtowało się na poziomie 94,86%, zaś wykorzystanie krajowej kwoty sprzedaży bezpośredniej wyniosło 54,25%.

System opodatkowania gospodarstw rolnych i działalności rolniczej

System opodatkowania gospodarstw rolnych i działalności rolniczej to ogół podatków nałożonych ustawami na osoby fizyczne i prawne posiadające gospodarstwa rolne lub działy specjalne produkcji rolniczej.

Rodzaje obciążeń podatkowych gospodarstw rolnych, to:

- podatek rolny,
- podatek od nieruchomości,
- podatek leśny,
- podatek od środków transportowych,
- podatek od dochodów z działów specjalnych produkcji rolniczej.

Obciążeniami podatkowymi działalności rolniczej są:

- podatek VAT,
- podatek od spadków i darowizn,
- podatek od czynności cywilno-prawnych.

Gmina jest organem podatkowym w przypadku takich podatków jak:

- podatek rolny,
- podatek od nieruchomości,
- podatek leśny,
- podatek od środków transportowych,
- podatek od czynności cywilno-prawnych.

Urząd Skarbowy jest organem podatkowym w przypadku takich podatków jak:

- podatek VAT,
- podatek od dochodów z działów specjalnych produkcji rolniczej,
- podatek od spadków i darowizn.

Zasady opodatkowania gospodarstw rolnych i działalności rolniczej

Zasady opodatkowania gospodarstw rolnych

Podatek rolny od gruntów

Podatek ten został wprowadzony ustawą z 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (Dz. U. z 2006 r., nr 136, poz. 969, ze zm.). Podatnikiem tego podatku jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej, która jest właścicielem lub samoistnym posiadaczem gospodarstwa rolnego. **Posiadaczem samoistnym** jest ten, kto włada gospodarstwem w takim zakresie, jak czyni to właściciel. Nie będzie samoistnym posiadaczem gospodarstwa rolnego osoba władająca rzeczą w związku z zawarciem umowy najmu czy dzierżawy. Będzie nim natomiast osoba, która włada nieruchomością na podstawie umowy przeniesienia własności gospodarstwa zawartej bez zachowania formy aktu notarialnego. W przypadku samoistnego posiadacza gospodarstwa rolnego, podmiotem zobowiązanym do zapłacenia podatku rolnego jest właściciel. Jeżeli zachodzą wątpliwości, kto jest właścicielem gospodarstwa rolnego, to wówczas podatek rolny jest wymierzany posiadaczowi samoistnemu.

Podatnikami tego podatku, oprócz wcześniej wymienionych, są:

- posiadacze gruntów, wchodzących w skład gospodarstw rolnych, stanowiących własność Skarbu Państwa lub gminy,
- nadleśnictwa i jednostki organizacyjne Skarbu Państwa, faktycznie władające gruntami pozostającymi w zarządzie Lasów Państwowych oraz wchodzące w skład Zasobu Agencji Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa,
- dzierżawcy gruntów, wchodzących w skład gospodarstw rolnych, które zostały wydzierżawione na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników,
- spółdzielnie produkcyjne.

Podmiotami zobowiązanymi do płacenia podatku rolnego są małżonkowie. W przypadku gospodarstwa rolnego, stanowiącego ich współwłasność lub odrębną własność każdego z małżonków, zobowiązani do płacenia podatku rolnego są oboje małżonkowie.

Podatnikiem podatku rolnego nie jest Skarb Państwa ani gmina.

Opodatkowaniu podatkiem rolnym podlegają grunty wchodzące w skład gospodarstw rolnych. Przez **gospodarstwo rolne** rozumie się obszar gruntów sklasyfikowanych w ewidencji gruntów i budynków jako użytki rolne (gruntów ornych, łąk, pastwisk, sadów, gruntów pod stawami) oraz gruntów zadrzewionych i zakrzewionych na użytkach rolnych o łącznej powierzchni przekraczającej 1 ha fizyczny lub 1 ha przeliczeniowy podatkowy, z wyjątkiem gruntów zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej innej niż rolnicza. Jedynym warunkiem istnienia gospodarstwa rolnego jest norma powierzchniowa gruntów sklasyfikowanych w ewidencji gruntów i budynków jako użytki rolne lub jako grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych. A zatem, nie istotne jest w tym przypadku położenie gruntów. Mogą być one położone w różnych wsiach, gminach, powiatach, czy województwach. Ważnym jest, aby nie były one wykorzystywane na cele nierolnicze. Wówczas opodatkowane będą podatkiem od nieruchomości. Oprócz tego, grunty gospodarstwa rolnego nie muszą stanowić zorganizowanej całości gospodarczej – tak, jak definiowane jest gospodarstwo rolne w kodeksie cywilnym. Zgodnie z art. 55 kodeksu cywilnego, gospodarstwo rolne to grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami i obowiązkami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.

Nie podlegają opodatkowaniu podatkiem rolnym grunty:

- pod jeziorami i wodami płynącymi, na których mieszczą się zbiorniki wody służące do zaopatrzenia ludności w wodę oraz grunty pod wałami przeciwpowodziowymi,
- stanowiące nieużytki,
- wpisane do rejestru zabytków,
- zajęte na prowadzenie innej działalności gospodarczej niż działalność rolnicza,
- stanowiące działki przyzagrodowe członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych, którzy osiągnęli wiek emerytalny lub są inwalidami I lub II grupy,
- wyłączone na cele nierolnicze.

Od podatku rolnego zwalnia się:

- szkoły wyższe,
- szkoły, placówki, zakłady kształcenia i placówki doskonalenia nauczycieli – publiczne i niepubliczne,
- placówki naukowe PAN,
- prowadzących zakłady pracy chronionej,
- jednostki badawczo-rozwojowe,
- Polski Związek Działkowców.

Przedmiotem opodatkowania jest ekonomiczna wartość użytkowa ziemi wykorzystywanej na cele rolnicze, którą przedstawiają współczynniki przeliczeniowe.

W podatku rolnym istnieje wiele ulg i zwolnień. Od podatku rolnego zwolnione są:

- użytki rolne klasy V, VI (od 1990 r.),
- grunty położone w pasie drogi granicznej. Pasem tym jest obszar o szerokości 15 m, licząc w głąb kraju od linii granicy państwowej lub od brzegu wód granicznych albo brzegu morskiego,
- grunty orne, łąki i pastwiska objęte melioracją na okres 1 roku,
- grunty lub prawo wieczystego użytkowania gruntów nabyte w drodze kupna na utworzenie nowego lub powiększenie już istniejącego gospodarstwa do powierzchni 100 ha oraz grunty Państwowego Funduszu Ziemi i Zasobu Agencji Nieruchomości Rolnych objęte w trwałe zagospodarowanie w celu utworzenia nowego gospodarstwa lub powiększenia gospodarstwa już istniejącego do powierzchni nie przekraczającej 100 ha na okres 5 lat. Z tego zwolnienia nie może skorzystać podatnik, który otrzymał te grunty w spadku lub w związku z umową darowizny. Zwolnienia tego nie można stosować w przypadku nabycia gruntów od indywidualnych właścicieli gospodarstw rolnych, jeżeli nabywcą jest małżonek, krewny w linii prostej (rodzice, dziadkowie, dzieci, wnuki), pasierb, zięć lub synowa sprzedawcy gruntów. Po upływie 5 letniego okresu zwolnienia do tych gruntów stosuje się ulgę w podatku rolnym, polegającą na obniżeniu wymiaru tego podatku w pierwszym roku o 75% i w drugim o 50%,
- grunty powstałe z zagospodarowania nieużytków na okres 5 lat. Przez nieużytki należy rozumieć: bagna, moczary, trzęsawiska, piaski, utwory skalne, grunty zdewastowane, wysypiska, hałdy, wyrobiska itp.
- grunty otrzymane w drodze wymiany lub scalenia na 1 rok. Po upływie tego czasu stosuje się ulgę w wymiarze podatku rolnego, polegającą na obniżeniu go o 75% w pierwszym roku i o 50% w roku drugim,
- grunty, na których przeprowadzano meliorację przez 1 rok,
- użytki rolne na których zaprzestano produkcji rolniczej. Zwolnienie to może dotyczyć nie więcej niż 20% powierzchni użytków rolnych, lecz nie więcej niż 10 ha. Zwolnienie to może być stosowane do tych samych gruntów tylko jeden raz i wynosi 3 lata. Rada gminy jest uprawniona do wprowadzenia innych zwolnień i ulg niż wymienione wyżej.

W konstrukcji podatku rolnego występuje wiele ulg. Są to ulgi:

- *ulga inwestycyjna*. Związana jest ona z poniesieniem wydatków na budowę lub modernizację budynków inwentarskich oraz obiektów służących ochronie środowiska. Remontów i napraw nie można traktować jako modernizację. Ulga ta wynosi 25% udokumentowanych rachunkami nakładów inwestycyjnych. Może być ona stosowana przez 15 lat. Podatnik traci prawo do tej ulgi w przypadku sprzedaży obiektów, urządzeń lub całego gospodarstwa. Natomiast następca prawny właściciela gospodarstwa przejmuje prawo do kontynuowania odliczeń od podatku z tytułu tej ulgi,
- *ulga żołnierska*. Wynosi ona 60% dla właścicieli gospodarstw odbywających służbę wojskową lub długotrwałe przeszkolenie wojskowe. Dla członków rodziny właściciela gospodarstwa odbywających te formy służby wojskowej ulga ta wynosi 40%. Warunkiem koniecznym do skorzystania z tej ulgi jest to, aby osoby, o których mowa wyżej, bezpośrednio przed powołaniem ich do służby wojskowej pracowały w tych gospodarstwach, zamieszkiwały w nich i nie osiągały przychodów z innych źródeł. Ulga ta przysługuje na czas powołania do wojska,
- *ulga górska*. Mogą z niej skorzystać podatnicy prowadzący gospodarstwa rolne położone w miejscowościach podgórskich i górskich. Za miejscowości takie uważa się te, w których co

najmniej 50% użytków rolnych gospodarstwa położonych jest powyżej 350 m nad poziomem morza. Podatek rolny od gruntów położonych w tych rejonach obniża się o 30% dla gruntów klas I, II, IIIa, III, IIIb. Natomiast w przypadku gruntów klas IVa, IV, IVb podatek rolny zostaje obniżony o 60%,

- *ulga z powodu klęsk żywiołowych.* Ulga ta ma zastosowanie, jeżeli klęski żywiołowe spowodowały szkody w budynkach, ziemiopłodach, inwentarzu żywym lub martwym albo w drzewostanie. Ulga ta polega na zaniechaniu poboru podatku lub jego obniżeniu w zależności od rozmiarów strat spowodowanych klęską żywiołową.

Należy zaznaczyć, że przy przyznawaniu ulg i ustalaniu ich wysokości uwzględnia się wysokość otrzymanego odszkodowania z tytułu ustawowego ubezpieczenia.

Podatek od nieruchomości

Podatnikami podatku od nieruchomości są osoby fizyczne, osoby prawne, jednostki organizacyjne, w tym spółki, nieposiadające osobowości prawnej, będące:

- właścicielami nieruchomości lub obiektów budowlanych,
- posiadaczami samoistnymi nieruchomości lub obiektów budowlanych,
- użytkownikami wieczystymi gruntów,
- posiadaczami nieruchomości lub ich części albo obiektów budowlanych lub ich części stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, jeżeli posiadanie:
 - wynika z umowy zawartej z właścicielem, Agencją Nieruchomości Rolnych lub z innego tytułu prawnego, z wyjątkiem posiadania przez osoby fizyczne lokali mieszkalnych niestanowiących odrębnych nieruchomości,
 - jest bez tytułu prawnego.
- obowiązek podatkowy dotyczący przedmiotów opodatkowania wchodzących w skład Zasobu Agencji Nieruchomości Rolnych lub będących w zarządzeniu Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe – ciąży odpowiednio na jednostkach organizacyjnych Agencji Nieruchomości Rolnych i jednostkach organizacyjnych Lasów Państwowych, faktycznie władających nieruchomościami lub obiektami budowlanymi.

Od podatku od nieruchomości zwalnia się:

- grunty i budynki będące we władaniu muzeów rejestrowanych,
- szkoły wyższe, wyższe szkoły zawodowe oraz wyższe szkoły wojskowe. Zwolnienie to nie dotyczy przedmiotów opodatkowania zajętych na działalność gospodarczą inną niż odpłatna działalność badawcza, artystyczna, sportowa i doświadczalna oraz z opłat licencyjnych,
- szkoły placówki kształcenia i placówki doskonalenia nauczycieli – publiczne i niepubliczne oraz organy prowadzące te szkoły, placówki i zakłady z tytułu zarządu, użytkowania lub użytkowania wieczystego nieruchomości szkolnych. Zwolnienie nie dotyczy przedmiotów opodatkowania zajętych na działalność gospodarczą inną niż działalność oświatowa,
- placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk. Zwolnienie nie dotyczy przedmiotów opodatkowania zajętych na działalność gospodarczą,
- zakłady pracy chronionej lub zakłady aktywności zawodowej – w zakresie przedmiotów opodatkowania zgłoszonych wojewodzie, jeżeli zgłoszenie zostało potwierdzone decyzją w sprawie przyznania statusu zakładu pracy chronionej lub zakładu aktywności zawodowej,
- instytuty badawcze z wyjątkiem przedmiotów opodatkowania zajętych na działalność gospodarczą,

- Polski Związek Działkowców z wyjątkiem przedmiotów opodatkowania zajętych na działalność gospodarczą.

Rada gminy, w drodze uchwały może wprowadzić inne zwolnienia przedmiotowe niż wyżej wymienione.

Opodatkowaniu podatkiem od nieruchomości podlegają również:

- grunty,
- budynki lub ich części,
- budowle lub ich części związane z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Opodatkowaniu podatkiem od nieruchomości nie podlegają grunty sklasyfikowane w ewidencji gruntów i budynków jako użytki rolne, grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych lub lasy z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej. Opodatkowaniu podatkiem od nieruchomości nie podlegają również:

- pod warunkiem wzajemności – nieruchomości będące własnością państw obcych lub organizacji międzynarodowych, przeznaczone na siedzibę przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych i innych misji,
- grunty pod wodami płynącymi i kanałami żeglownymi, z wyjątkiem pasów oraz gruntów zajętych na zbiorniki wodne retencyjne lub elektrownie wodne,
- nieruchomości lub ich części zajęte na potrzeby organów jednostek samorządu terytorialnego, w tym urzędów gmin, starostw powiatowych i urzędów marszałkowskich,
- budowle dróg publicznych wraz z pasami drogowymi oraz zajęte pod nie grunty.

Natomiast zwolnieniu od podatku od nieruchomości podlegają:

- budowle kolejowe, służące do ruchu pojazdów kolejowych, organizacji i sterowania tym ruchem, umożliwiające dokonywanie przewozów osób lub rzeczy, wykorzystywane na potrzeby publicznego transportu kolejowego, a także zajęte pod nie grunty,
- budynki i budowle infrastruktury portowej i zajęte pod nie grunty,
- budynki i budowle oraz zajęte pod nie grunty na obszarze lotnisk użytku publicznego,
- budynki gospodarcze lub ich części:
 - służące działalności leśnej lub rybackiej,
 - położone na gruntach gospodarstw rolnych, służące wyłącznie działalności rolniczej,
- zajęte na prowadzenie działów specjalnych produkcji rolniczej,
- nieruchomości lub ich części zajęte na potrzeby prowadzenia przez stowarzyszenia statutowej działalności wśród dzieci, młodzieży w zakresie oświaty, wychowania, nauki i techniki, kultury fizycznej i sportu,
- grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków,
- budynki i budowle w parkach narodowych oraz rezerwatach przyrody,
- budowle wałów ochronnych, grunty pod wałami ochronnymi,
- grunty stanowiące nieużytki, użytki ekologiczne, grunty zadrzewione i zakrzewione z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej,
- grunty stanowiące działki przyzagrodowe członków rolniczych spółdzielni produkujących, którzy spełniają jeden z następujących warunków:
 - osiągnęli wiek emerytalny,
 - są inwalidami I albo II grupy,
 - są niepełnosprawnymi,
 - są osobami całkowicie niezdolnymi do pracy w gospodarstwie rolnym albo niezdolnymi do samodzielnej egzystencji,
- budynki położone na terenie pracowniczych ogrodów działkowych nie przekraczające norm powierzchni (10 m²),

- budynki i budowle nowo wybudowane lub zmodernizowane, oddane do użytkowania, wykorzystywane przez grupę producentów rolnych na ich działalność statutową, po uzyskaniu wpisu do rejestru grup – w okresie 5 lat od dnia uzyskania tego wpisu.

Podstawę opodatkowania stanowi:

- dla gruntów – ich powierzchnia,
- dla budynków lub ich części – powierzchnia użytkowa,
- dla budowli – ich wartość bieżąca. W przypadku budowli całkowicie zamortyzowanych – ich wartość z 1 stycznia roku, w którym dokonano ostatniego odpisu amortyzacyjnego.

Powierzchnię pomieszczeń lub ich części kondygnacji o wysokości w świetle od 1,40 m do 2,20 m zalicza się do powierzchni użytkowej budynku w 50%, a jeżeli wysokość jest mniejsza niż 1,40 m to powierzchnię tę pomija się. Rada gminy w drodze uchwały określa wysokość stawek podatku od nieruchomości. Z tym, że stawki te nie mogą przekroczyć rocznie w 2012 roku:

- od gruntów:
 - związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, bez względu na sposób zakwalifikowania w ewidencji gruntów i budynków - 0,84 zł od 1m² powierzchni,
 - pod jeziorami, zajętych na zbiorniki wodne retencyjne lub elektrownie wodne - 4,33 zł od 1 ha powierzchni,
 - pozostałych, w tym zajętych na prowadzenie odpłatnej statutowej działalności pożytku publicznego przez organizacje pożytku publicznego - 0,43 zł od 1m² powierzchni,
- od budynków lub ich części:
 - mieszkalnych - 0,70 zł od 1m² powierzchni użytkowej,
 - związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz od budynków mieszkalnych lub ich części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej - 21,94 zł od 1m² powierzchni użytkowej,
 - zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie obrotu kwalifikowanym materiałem siewnym - 10,24 zł od 1m² powierzchni użytkowej,
 - zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie udzielania świadczeń zdrowotnych - 4,45 zł od 1m² powierzchni użytkowej,
 - pozostałych, w tym zajętych na prowadzenie odpłatnej statutowej działalności pożytku publicznego przez organizacje pożytku publicznego - 7,36 zł od 1m² powierzchni użytkowej,
- od budowli – 2% ich wartości bieżącej określonej na początku roku podatkowego.

Należy podkreślić, że zgodnie z władztwem podatkowym, które w przypadku podatku od nieruchomości reprezentuje rada gminy, może ona zróżnicować wysokość stawek tego podatku dla poszczególnych rodzajów przedmiotów opodatkowania, uwzględniając ich lokalizację, rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej, rodzaj zabudowy, przeznaczenie i sposób wykorzystania gruntu.

Podatek od nieruchomości od osób fizycznych ustala w drodze decyzji organ podatkowy właściwy ze względu na miejsce położenia przedmiotów podlegających opodatkowaniu.

Dokonując oceny tego podatku należy wskazać, że obowiązujące zasady jego wymiaru nie respektują klasycznej zasady podatkowej, jaką jest uwzględnianie zdolności podatkowej podatnika, przy zapłacie podatku. Otóż istniejące zasady wymiaru podatku od nieruchomości tej zasady nie przestrzegają, bowiem przedmiotem opodatkowania jest powierzchnia gruntów i budynków. A zatem 1 m² powierzchni gruntu dobrze ekonomicznie położonego oraz 1 m² drugiego budynku mieszkalnego obciążony jest taką samą stawką podatku jak 1 m² gruntu źle usytuowanego ekonomicznie i 1 m² taniego budynku mieszkalnego. Ta zasada jest jedynie respektowana w przypadku budowli. Podatek od nieruchomości w aktualnej postaci nie respektuje zasad gospodarki rynkowej i zasad podatkowych.

Podatek leśny

Zgodnie z postanowieniem art. 1 ustawy o podatku leśnym z dnia 30 października 2002 r., opodatkowaniu podatkiem leśnym podlegają określone w ustawie lasy. **Lasem** w rozumieniu ustawy są grunty leśne sklasyfikowane w ewidencji gruntów i budynków jako lasy. Według art. 2 ustawy o podatku leśnym, podatnikami tego podatku są:

- osoby fizyczne,
- osoby prawne,
- jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej będące:
 - właścicielami lasów,
 - posiadaczami samoistnymi,
 - użytkownikami wieczystymi lasów,
 - posiadaczami lasów, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego.

Należy dodać, że obowiązek podatkowy ciąży na jednostkach organizacyjnych Agencji Nieruchomości Rolnych i Lasów Państwowych. Konstatując tę regulację można stwierdzić, że jednostki organizacyjne wchodzące w skład sektora publicznego zobowiązane są do zapłaty tego podatku na rzecz gmin. Tym samym sektor publiczny, jakim są ANR i Lasy Państwowe, ponosi ciężary podatkowe na rzecz jednostek sektora publicznego (gmin). Jest to przykład realizowania zasady jednakowego traktowania sektorów aczkolwiek występuje tu zbędny obieg pieniądza, który się odbywa w ramach tego samego sektora.

Zgodnie z art. 3 ustawy, podstawą opodatkowania podatkiem leśnym jest powierzchnia lasu, wyrażona w hektarach fizycznych. Stawką tego podatku jest równowartość pieniężna 0,220 m³ drewna, obliczona według średniej ceny sprzedaży drewna, uzyskanej przez nadleśnictwa za pierwsze trzy kwartały roku poprzedzającego rok podatkowy. Do tej ceny nie wlicza się kwoty podatku od towarów i usług (VAT). Dla lasów ochronnych oraz lasów wchodzących w skład rezerwatów przyrody i parków narodowych stawka podatku leśnego ulega obniżeniu o 50%. Średnie ceny sprzedaży drewna ustala się na podstawie komunikatu Prezesa GUS, ogłaszanego w Dzienniku Urzędowym RP „Monitor Polski”, w terminie 20 dni po upływie trzeciego kwartału. Rada gminy może obniżyć kwotę, wynikającą ze średniej ceny sprzedaży drewna. Średnia cena sprzedaży drewna w 2012 roku wynosiła 186,68 zł za 1 m³, co daje stawkę tego podatku 41,07 zł z 1 ha fizycznego lasu. Warto wskazać, że po zmianie przepisów dotyczących podatku leśnego, znacznie wzrósł jego wymiar wobec lasów nie posiadających planu urządzeniowego.

Zgodnie z art. 7 analizowanej ustawy, zwolnione od podatku leśnego są:

- lasy z drzewostanem w wieku do 40 lat,
- lasy wpisane indywidualnie do rejestru zabytków,
- użytki ekologiczne.

Jeśli chodzi o zwolnienia podmiotowe, to od podatku leśnego zwolnione są:

- szkoły wyższe, wyższe szkoły zawodowe, oraz wyższe szkoły wojskowe,
- szkoły, placówki, zakłady kształcenia i placówki doskonalenia nauczycieli – publiczne i niepubliczne,
- jednostki naukowe PAN,
- zakłady pracy chronionej lub zakłady aktywności zawodowej w zakresie lasów,
- instytuty badawcze.

Rada gminy, w drodze uchwały, może wprowadzić inne zwolnienia przedmiotowe niż te, wymienione wyżej. Warto wskazać na praktykę realizowaną przez gminy przy wymiarze podatku

leśnego. Otóż, pomimo ustawowego zwolnienia lasów z drzewostanem w wieku do lat 40, gminy naliczają ten podatek, który jest elementem łącznego zobowiązania podatkowego, ujmującego oprócz podatku leśnego, podatek rolny oraz podatek od nieruchomości. Dla gmin istotną przesłanką naliczania podatku leśnego jest stan ewidencji gruntów i budynków. Jeżeli w niej na konkretnej działce, znajduje się las, to wymierzany jest od niego podatek leśny, bez względu na wiek drzew tworzących drzewostan. Jeżeli las jest w wieku poniżej 40 lat, to podatnikowi pozostaje przedstawienie opinii biegłego rzeczoznawcy stwierdzającej wiek lasu. Ważne są także koszty przeprowadzonej ekspertyzy. Prawdopodobnie stanowią one znaczne kwoty. A zatem podatnik musi mieć świadomość przeprowadzenia ekspertyzy w celu zaniechania poboru podatku leśnego oraz świadomość jej kosztów. Musi także dokonać oceny korzyści z jej przeprowadzenia w stosunku do obciążenia z tytułu podatku leśnego.

Podatek od środków transportu

Podatek ten reguluje ustawa o podatkach i opłatach lokalnych z 12 stycznia 1991 r. Konstrukcja tego podatku zmieniła się od 2002 r. Uległ zmianie przedmiot opodatkowania tym podatkiem. Od 2002 r. podatek jest uzależniony od dopuszczalnej masy całkowitej pojazdu, a nie od ładowności pojazdu lub dopuszczalnej masy całkowitej zespołu pojazdów.

Podmiot podatku od środków transportu

Podmiotami obowiązany do zapłaty podatku od środków transportu są: osoby fizyczne i osoby prawne będące właścicielami środków transportowych, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, na którą środek transportowy został zarejestrowany oraz posiadacze środków transportowych zarejestrowanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, powierzonych przez zagraniczną osobę fizyczną lub prawną podmiotowi polskiemu.

Przedmiot podatku od środków transportu

Przedmiotem opodatkowania podatkiem od środków transportowych obecnie są:

- samochody ciężarowe o dopuszczalnej masie całkowitej powyżej 3,5 tony i poniżej 12 ton,
- samochody ciężarowe o dopuszczalnej masie całkowitej równej lub wyższej niż 12 ton,
- ciągniki siodłowe i balastowe przystosowane do używania łącznie z naczepą lub przyczepą o dopuszczalnej masie całkowitej zespołu pojazdów od 3,5 tony i poniżej 12 ton,
- ciągniki siodłowe i balastowe przystosowane do używania łącznie z naczepą lub przyczepą o dopuszczalnej masie całkowitej zespołu pojazdów równej lub wyższej niż 12 ton,
- przyczepy i naczepy, które łącznie z pojazdem silnikowym posiadają dopuszczalną masę całkowitą od 7 ton i poniżej 12 ton, z wyjątkiem związanych wyłącznie z działalnością rolniczą prowadzoną przez podatnika podatku rolnego,
- przyczepy i naczepy, które łącznie z pojazdem silnikowym posiadają dopuszczalną masę całkowitą równą lub wyższą niż 12 ton, z wyjątkiem związanych wyłącznie z działalnością rolniczą prowadzoną przez podatnika podatku rolnego,
- autobusy.

Obowiązek podatkowy od środków transportu

Powstaje od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym środek transportowy został zarejestrowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W przypadku nabycia środka transportowego zarejestrowanego - od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym środek transportowy został nabyty. Obowiązek podatkowy powstaje także od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym środek transportowy został dopuszczony ponownie do ruchu po upływie czasu, na jaki została wydana decyzja organu rejestrującego o czasowym wycofaniu

tego pojazdu z ruchu. Obowiązek podatkowy wygasa z końcem miesiąca, w którym środek transportowy został wyrejestrowany lub wydana została decyzja organu rejestrującego o czasowym wycofaniu tego pojazdu z ruchu bądź z końcem miesiąca, w którym upłynął czas, na który pojazd powierzono.

Podstawą opodatkowania jest liczba środków transportowych.

Stawki podatku od środków transportu

Stawki w omawianym podatku są stawkami kwotowymi. Stawki podatku uchwała rada gminy, która może różnicować stawki, uwzględniając w szczególności: wpływ pojazdu na środowisko naturalne, rok produkcji albo liczbę miejsc do siedzenia. Rada gminy określa w drodze uchwały, wysokość stawek podatku od środków transportowych, z tym że roczna stawka podatku od jednego środka transportowego nie może przekroczyć w 2012 r.:

- od samochodu ciężarowego o dopuszczalnej masie całkowitej powyżej 3,5 tony i poniżej 12 ton:
 - powyżej 3,5 tony do 5,5 tony włącznie - 779,68 zł,
 - powyżej 5,5 tony do 9 ton włącznie – 1.300,71 zł,
 - powyżej 9 ton ale poniżej 12 ton – 1.560,84 zł,
- od samochodu ciężarowego o dopuszczalnej masie całkowitej równej lub wyższej niż 12 ton – 2.978,53 zł,
- od ciągnika siodłowego lub balastowego przystosowanego do używania łącznie z naczepą lub przyczepą o dopuszczalnej masie całkowitej zespołu pojazdów od 3,5 tony i poniżej 12 ton – 1.820,96 zł,
- od ciągnika siodłowego lub balastowego przystosowanego do używania łącznie z naczepą lub przyczepą o dopuszczalnej masie całkowitej zespołu pojazdów równej lub wyższej niż 12 ton:
 - do 36 ton włącznie – 2.302,20 zł,
 - powyżej 36 ton – 2.978,53 zł,
- od przyczepy lub naczepy, które łącznie z pojazdem silnikowym posiadają dopuszczalną masę całkowitą od 7 ton i poniżej 12 ton, z wyjątkiem związanych wyłącznie z działalnością rolniczą prowadzoną przez podatnika podatku rolnego – 1.560,84 zł,
- od przyczepy lub naczepy, które łącznie z pojazdem silnikowym posiadają dopuszczalną masę całkowitą równą lub wyższą niż 12 ton, z wyjątkiem związanych wyłącznie z działalnością rolniczą prowadzoną przez podatnika podatku rolnego:
 - do 36 ton włącznie – 1.820,96 zł,
 - powyżej 36 ton – 2.302,20 zł,
- od autobusu, w zależności od liczby miejsc do siedzenia:
 - mniejszej niż 30 miejsc – 1.820,96 zł,
 - równej lub wyższej niż 30 miejsc – 2.302,20 zł.

Od 2004 r. stawki podatku przelicza się na następny rok podatkowy, zgodnie z procentowym wskaźnikiem kursu euro na pierwszy dzień roboczy października danego roku w stosunku do kursu euro w roku poprzedzającym dany rok podatkowy.

Terminy i sposoby płatności podatku od środków transportowych

Podatnicy są obowiązani do składania do 15 lutego każdego roku podatkowego deklaracji dotyczącej podatku od środków transportowych, a jeżeli obowiązek powstał po tym dniu - w terminie 14 dni od dnia zaistnienia okoliczności uzasadniających powstanie tego obowiązku.

Wzór deklaracji na podatek od środków transportowych został określony w rozporządzeniu Ministra Finansów z 23 grudnia 2011 r. w sprawie wzoru deklaracji na podatek od środków

transportowych (Dz. U. z 2011 r., Nr 293, poz. 1731). Podatek wpłaca się w dwóch ratach proporcjonalnie do czasu trwania obowiązku podatkowego, w terminach do 15 lutego i 15 września każdego roku, na rachunek budżetu gminy, na terenie której znajduje się miejsce zamieszkania lub siedziba podatnika.

Opodatkowanie działów specjalnych produkcji rolnej

Działalność rolnicza nie podlega opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Jedynym wyjątkiem są działy specjalne produkcji rolnej. Producenci rolni, jako osoby fizyczne prowadzące działalność rolniczą w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej, mogą wybrać jeden z dwóch sposobów opodatkowania.

Podstawą opodatkowania może być:

- dochód rzeczywisty - ustalony na podstawie prowadzonej ewidencji zdarzeń gospodarczych w postaci ksiąg podatkowych (np. podatkowej księgi przychodów i rozchodów),
- dochód szacunkowy - ustalony przez urząd skarbowy na podstawie przeciętnej, prawdopodobnej dochodowości określonego rodzaju produkcji i jej rozmiarów.

Bez względu na to, która z metod ustalenia dochodu została wybrana przez podatnika, zaliczki na podatek dochodowy ustalane są w drodze decyzji administracyjnej przez urząd skarbowy.

Dochód rzeczywisty

Gdy podatnik, prowadzący działy specjalne, ustala dochód rzeczywisty z tej działalności na podstawie podatkowej księgi przychodów i rozchodów lub pełnych ksiąg rachunkowych, wówczas bierze pod uwagę faktycznie uzyskane przychody oraz wydatki poniesione w celu ich osiągnięcia. O zamiarze prowadzenia ksiąg podatkowych podatnik ma obowiązek zawiadomić urząd skarbowy przed rozpoczęciem danego roku podatkowego bądź przed rozpoczęciem prowadzenia działalności gospodarczej, jeśli nastąpi to w ciągu roku.

Należy podkreślić, że ustalenie przychodu z działów specjalnych odbywa się według takich samych zasad, jak z każdego innego rodzaju działalności gospodarczej - wytwórczej, handlowej czy usługowej. Przychód z działów specjalnych produkcji rolnej oznacza kwoty należne, choćby nie zostały faktycznie otrzymane, po ewentualnym odliczeniu wartości zwróconych produktów czy towarów bądź udzielonych obniżek. Natomiast dochód to różnica między przychodem z tytułu prowadzenia działów specjalnych a poniesionymi kosztami uzyskania tych przychodów.

Dochód szacunkowy

Podatnicy zajmujący się działami specjalnymi produkcji rolnej, pomimo możliwości prowadzenia ksiąg podatkowych, najczęściej wybierają uproszczony sposób ustalania dochodu. Polega on na zastosowaniu norm szacunkowych dochodu rocznego z jednostki powierzchni poszczególnych upraw. Obowiązujące od 1 stycznia 2012 roku normy są podane w rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 10 listopada 2011r. w sprawie norm szacunkowych dochodu z działów specjalnych produkcji rolnej obowiązujących w 2012 roku (Dz. U. z 2011 r., Nr 252, poz. 1517).

Dochód szacunkowy oblicza się poprzez przemnożenie powierzchni upraw przez właściwą dla danego rodzaju produkcji bądź uprawy, wartość normy szacunkowej. W przypadku upraw w szklarniach i tunelach foliowych normy szacunkowe dochodu rocznego stosuje się dla jednego metra kwadratowego powierzchni ogólnej, obliczanej na podstawie wewnętrznej długości ścian. W przypadku upraw in vitro grzybów bierze się pod uwagę powierzchnię półek (przy uprawach wielopoziomowych powierzchnia podlegająca opodatkowaniu może być większa niż powierzchnia pomieszczenia produkcyjnego).

Jeżeli w ciągu rocznego cyklu produkcyjnego na tej samej powierzchni prowadzone są różne uprawy, dla których ustalono różne normy szacunkowe dochodu, a także, jeśli podatnik rozpoczyna

bądź rezygnuje z prowadzenia działów specjalnych produkcji rolnej w trakcie roku podatkowego, normy szacunkowe przelicza się proporcjonalnie do liczby miesięcy, w których prowadzona była taka uprawa, wliczając w to okres przygotowania do jej rozpoczęcia. Wyjątkiem są szklarnie nieogrzewane, dla których stosuje się normę roczną, bez względu na długość okresu produkcji i rodzaj prowadzonej uprawy.

Warto podkreślić, że normy szacunkowe dochodu rocznego z poszczególnych działów specjalnych produkcji rolnej nie uwzględniają intensywności produkcji, ponoszonych nakładów oraz faktycznie osiągniętych efektów. Stąd ustalenie dochodu z działów specjalnych na podstawie norm szacunkowych powoduje, że rzeczywisty dochód w części przekraczającej wielkości przeciętne nie podlega opodatkowaniu. Taka metoda jest więc korzystna, ze względu na zwolnienie z uciążliwego obowiązku prowadzenia ksiąg podatkowych w zakresie ponoszonych wydatków i osiągniętych przychodów oraz faktu, że przy ponadprzeciętnej dochodowości uprawy, uzyskana "nadwyżka" dochodu jest faktycznie wolna od podatku.

Ustalanie zaliczek na podatek dochodowy

Niezależnie od przyjętej metody ustalania dochodu z działów specjalnych, określenia zaliczek na podatek dochodowy dokonuje urząd skarbowy, któremu podlega podatnik ze względu na miejsce zamieszkania. Organ podatkowy wydaje decyzję w sprawie zaliczek na podatek dochodowy, w zależności od rodzaju i rozmiarów produkcji.

Dane liczbowe dla ustalenia wysokości zaliczek, podatnik przekazuje urzędowi skarbowemu na formularzu PIT-6, który ma charakter deklaracji. Dokument ten powinien być złożony do 30 listopada roku poprzedzającego rok podatkowy, zaś w przypadku rozpoczęcia prowadzenia działów specjalnych w ciągu roku podatkowego - do 7 dni od rozpoczęcia produkcji. Podatnicy, których dochód będzie ustalany na podstawie ksiąg podatkowych, w tej deklaracji składają oświadczenie o zamiarze ustalania dochodu na podstawie danych ewidencyjnych oraz o wysokości przewidywanego dochodu w następnym roku podatkowym.

Zakres informacji zawarty w deklaracji do wymiaru zaliczek podatku dochodowego od działów specjalnych produkcji rolnej -PIT-6 obejmuje:

- dane adresowe i ewidencyjne podatnika,
- miejsce prowadzenia działów specjalnych (na jednym druku można wskazać trzy miejsca),
- szczegółowy wykaz działów specjalnych, z uwzględnieniem rodzajów i rozmiarów produkcji oraz oznaczeniem kodowym (oznaczenia kodowe zawiera druk deklaracji),
- podpis podatnika.

Na podstawie takiej deklaracji urząd skarbowy uwzględnia normy szacunkowe dochodu rocznego obowiązujące w danym roku i ustala przewidywany dochód do opodatkowania. Jeżeli zachodzą zmiany w rodzajach czy rozmiarach produkcji w stosunku do informacji przedstawionych w deklaracji, bądź w sytuacji zaprzestania w ciągu roku podatkowego użytkowania obiektu umożliwiającego całoroczny cykl produkcji (np. ogrzewanej szklarni), należy w ciągu 7 dni zawiadomić o tym fakcie właściwy urząd skarbowy.

Zaliczki na podatek dochodowy od działów specjalnych produkcji rolnej należy wpłacać do 20 dnia następnego miesiąca za miesiąc poprzedni. Należną zaliczkę za grudzień wpłaca się w podwójnej wysokości do 20 grudnia, czyli łącznie z zaliczką na listopad. Obowiązują tu zatem zasady ogólne wpłacania zaliczek na podatek dochodowy od osób fizycznych. Miesięczne zaliczki podatnik obniża o kwotę składki na ubezpieczenie zdrowotne w wysokości 7,75% podstawy wymiaru.

Obowiązek podatkowy zapłaty zaliczek powstaje już od momentu rozpoczęcia prowadzenia działów specjalnych produkcji rolnej, a nie od daty uzyskania dochodu z tego źródła przychodów. Ponadto dochodów z działów specjalnych produkcji rolnej nie łączy się z innymi dochodami podlegającymi opodatkowaniu na zasadach ogólnych.

W przypadku prowadzenia działów specjalnych produkcji rolnej oraz dodatkowo pozarolniczej działalności gospodarczej (handlowej, produkcyjnej czy usługowej) - decydując się przy tym na ustalanie dochodu z produkcji rolnej na podstawie podatkowej księgi przychodów i rozchodów – podatnik ma bezwzględny obowiązek prowadzenia dla każdej z działalności odrębnych ksiąg podatkowych. Jedynym ułatwieniem jest to, że dla obu rodzajów działalności gospodarczej obowiązują jednakowe terminy wpłacania należnych zaliczek na podatek dochodowy, a także to, że mimo konieczności prowadzenia oddzielnych ksiąg podatkowych, znajdują zastosowanie te same przepisy podatkowe.

Obowiązek złożenia zeznania podatkowego

Podatnicy są obowiązani składać w terminie do dnia 30 kwietnia roku następnego po roku podatkowym, urzędом skarbowym właściwym ze względu na miejsce zamieszkania, zeznanie podatkowe o wysokości osiągniętego dochodu (poniesionej straty) w roku podatkowym, na formularzu PIT-36, a w przypadku wybrania opodatkowania „podatkiem liniowym” - na formularzu PIT-36L (tylko przy prowadzeniu ksiąg podatkowych). W zeznaniu PIT-36 wykazuje się również pozostałe dochody opodatkowane według skali podatkowej, o ile podatnik bądź współmałżonek (w przypadku wspólnego opodatkowania) uzyskali w danym roku dochód.

Dwa rodzaje podatku

Trzeba podkreślić, że właściciel gospodarstwa rolnego, który prowadzi uprawy zaliczane do działów specjalnych, płaci równocześnie dwa podatki:

- od gruntów - podatek rolny,
- zaś od dochodów osiągniętych z działów specjalnych - podatek dochodowy.

Odmienne jest w obu przypadkach przedmiot opodatkowania, przy podatku rolnym - fakt posiadania gospodarstwa rolnego, zaś w podatku dochodowym - uzyskany dochód z działalności.

Ewidencja na potrzeby ustalania i rozliczania podatku od towarów i usług (VAT) w gospodarstwach i przedsiębiorstwach rolniczych

Jak podano wcześniej, w Polsce podstawowymi podatkami, które bezpośrednio dotyczą gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych są:

- podatek rolny,
- podatek od towarów i usług powszechnie określany jako podatek VAT,
- podatek dochodowy (przy prowadzeniu działań specjalnych produkcji rolnej),
- podatek od nieruchomości,
- podatek od spadków i darowizn,
- podatek od środków transportowych,
- podatek od czynności cywilnoprawnych,
- podatek leśny.

Wymienione podatki w odniesieniu do rodzinnych gospodarstw rolniczych nie wymagają od rolników systematycznego gromadzenia dokumentacji potwierdzającej przebieg operacji gospodarczych ani prowadzenia ewidencji na potrzeby rozliczeń podatkowych. Podatkiem, którego systematyczne rozliczanie przez rolnika może w niektórych gospodarstwach w pewnym zakresie przyczynić się do „oszczędności podatkowych” jest podatek VAT.

Istota i funkcjonowanie podatku VAT

Podatek od towarów i usług jest powszechnie nazywany podatkiem od wartości dodanej (*ang. Value Added Tax*). Podatek ten jest podatkiem pośrednim, który w całości przekazywany jest do budżetu państwa. W Polsce stanowi on najważniejsze źródło zasilania budżetu państwa. Koncepcja i funkcjonowanie tego podatku zostały opracowane tuż po zakończeniu pierwszej wojny światowej¹, jednakże próby wdrożenia tego podatku w Stanach Zjednoczonych i w niektórych krajach europejskich w pierwszych dziesięcioleciach dwudziestego wieku nie powiodły się.

Dopiero po drugiej wojnie światowej podatek ten upowszechnił się w wielu krajach funkcjonujących na zasadach gospodarki rynkowej. W 1991 roku Polska podpisała Układ Europejski, który ustanawiał stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi (Dz. U. z 1994 r., Nr 11, poz. 38, ze zm.). W art. 68 tego Układu Polska zobowiązała się m.in. do przystosowania przepisów krajowych do ustawodawstwa wspólnotowego w zakresie podatków, w tym podatku od towarów i usług. Podatek od towarów i usług (VAT) jest podatkiem od wartości dodanej. Jest on specyficznym typem pośredniego, powszechnego podatku obrotowego, który obciąża ostatecznego nabywcę towaru i zawarty jest w jego cenie zakupu. VAT odróżnia od pozostałych podatków to, że jest on podatkiem wielofazowym, czyli obciąża przyrost wartości towarów i usług w każdej fazie obrotu gospodarczego.

Podatek ten nakłada się na każdą transakcję sprzedaży w procesie produkcji i dystrybucji. W Polsce został on wprowadzony przez ustawę o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym w 1993 r. (Dz. U. z 1993 r., Nr 11, poz. 50, ze zm.), a następnie znowelizowany został ustawą z 2004 roku (Dz. U. z 2011 r., Nr 177, poz. 1054, ze zm.) w związku z akcesją Polski do Unii Europejskiej. Zgodnie z obowiązującą ustawą podatek ten obejmuje:

¹Za twórcę koncepcji tego podatku uważa się Carla von Siemens, który podjął próbę upowszechnienia tego podatku w 1919 roku pod nazwą uszlachetnionego podatku obrotowego.

- odpłatną dostawę towarów i odpłatne świadczenie usług na terytorium kraju,
- eksport towarów, import towarów,
- wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów za wynagrodzeniem na terytorium kraju, wewnątrzwspólnotową dostawę towarów.

Podatnikami tego podatku są wszystkie podmioty prowadzące działalność gospodarczą bez względu na cel lub rezultat takiej działalności.

Opodatkowaniu VAT podlegają między innymi czynności obejmujące:

- sprzedaż towarów i świadczenie usług na terytorium Polski,
- przekazanie przez podatnika towarów oraz świadczenie usług na potrzeby osobiste podatnika, współników, udziałowców, akcjonariuszy, członków spółdzielni i ich domowników, członków organów stanowiących osób prawnych, a także zatrudnionych przez nich pracowników oraz byłych pracowników,
- zamianę towarów, zamianę usług oraz zamianę usługi na towar i towaru na usługę,
- darowiznę towarów oraz świadczenie usług bez pobrania należności,
- eksport oraz import towarów i usług.

Podatnikami podatku od towarów i usług, o których mówi ustawa o podatku od towarów i usług² są: osoby prawne, jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne, które wykonują działalność gospodarczą, bez względu na cel i rezultat takiej działalności. Oznacza to, że wszystkie podmioty muszą płacić VAT, bez względu na formę własności i formę prawną działalności.

Podstawą opodatkowania w podatku VAT jest obrót. Obrót oznacza kwotę należną za sprzedane towary, produkty czy usługi.

Stawki podatku VAT

Zasady funkcjonowania podatku od wartości dodanej, czyli podatku VAT, w krajach Unii Europejskiej, do 2006 roku, określała Szósta Dyrektywa Rady Unii Europejskiej z 17 maja 1977 roku w sprawie harmonizacji przepisów państw członkowskich dotyczących podatków obrotowych – wspólny system podatku od wartości dodanej: ujednoliconą podstawą wymiaru podatku (77/388/EEC ze zm.) zwana powszechnie Szóstą Dyrektywą, która od 1 stycznia 2007 roku została zastąpiona Dyrektywą 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 roku (Dziennik Urzędowy L 347). Jednym z istotnych przepisów tych dokumentów jest postanowienie, że stawka podstawowa VAT w krajach członkowskich nie powinna być niższa niż 15%.

W działalności gospodarstw rolniczych coraz więcej materiałów (np. paliwo i opał), maszyny i urządzenia oraz niektóre usługi opodatkowane są stawką podstawową wynoszącą 23%, co w sytuacji rolników nie będących płatnikami VAT oznacza, że podatek zawarty w nabywanych z zewnątrz i zużywanych środkach do produkcji oraz usługach stanowi koszt ponoszony na prowadzenie działalności rolniczej.

VAT naliczony i VAT należny w systemie rozliczeń podatku od towarów i usług

W rozliczeniach podatku VAT fundamentalne znaczenie mają jednoznacznie sformułowane pojęcia, które umożliwiają zgodne z założeniami ustawodawcy podatkowego funkcjonowanie tego podatku w skali państwa. Poniżej scharakteryzowano ważniejsze pojęcia dotyczące VAT.

Podatnikami, czyli podmiotami podatku od towarów i usług (podatku VAT) są osoby fizyczne oraz prawne, wykonujące we własnym imieniu i na własny rachunek działalność gospodarczą

²Tamże, art. 15 ust. 1.

(wg. art. 15 ustawy o VAT), z którą nieodłącznie wiążą się czynności polegające na sprzedaży towarów i usług.

Działalność gospodarcza obejmuje wszelką działalność producentów, handlowców lub usługodawców, w tym podmiotów pozyskujących zasoby naturalne oraz rolników, a także działalność osób wykonujących wolne zawody. Działalność gospodarcza obejmuje również czynności polegające na wykorzystywaniu towarów i wartości niematerialnych i prawnych w sposób ciągły dla celów zarobkowych (wg. art. 15 ustawy o VAT).

Przedmiotem podatku VAT jest obrót z tytułu sprzedaży towarów i usług, ich użycie przez przedsiębiorcę na cele własne oraz przywóz i wywóz towarów i usług (import, eksport, wewnątrzwspólnotowa dostawa, wewnątrzwspólnotowe nabycie). Eksport towarów i usług jest z reguły zwolniony od podatku.

Podstawę opodatkowania stanowi obrót z tytułu sprzedaży towarów i usług pomniejszony o kwotę podatku.

Obrotem nazywana jest kwota należna z tytułu sprzedaży zmniejszona o kwotę podatku przypadającego od tej sprzedaży (czyli wartość sprzedaży netto). Podatek obliczany jest od wartości sprzedaży netto, a następnie do niej dodawany, by w sumie otrzymać wartość sprzedaży brutto (kwotę należności). Sprzedażą brutto jest pełna kwota, którą odbiorca towarów lub usług jest zobowiązany zapłacić sprzedawcy.

Obrót podlegający opodatkowaniu powstaje nawet wówczas, gdy faktyczna zapłata jeszcze nie nastąpiła. Stan ten wynika z faktu, że generalnie podstawą opodatkowania jest kwota należna, a nie faktycznie otrzymana.

Podstawą opodatkowania w przypadku czynności zrównanych ze sprzedażą, takich jak przekazanie, zamiana lub darowizna, jest wartość towarów i usług obliczona według cen sprzedaży stosowanych w obrotach z głównymi odbiorcami, zmniejszona o należny podatek. Jeśli brak jest odbiorców, podstawą opodatkowania jest przeciętna cena stosowana w danej miejscowości lub na danym rynku z dnia przekazania, zamiany lub darowizny, pomniejszona o kwotę podatku.

Obowiązek podatkowy VAT powstaje z chwilą wydania (dostarczenia), przekazania, zamiany, darowizny towaru lub wykonania usługi.

Pobieranie podatku od konkretnej wartości dodanej w danej fazie obrotu w praktyce byłoby trudne, stąd w rozliczeniach tego podatku i przy ustaleniu kwoty zobowiązania podatkowego stosuje się zasadę rozliczania tego podatku polegającą **na ustaleniu różnicy pomiędzy podatkiem należnym i podatkiem naliczonym**.

W systemie **zasad ogólnych** rozliczeń podatku VAT wyróżnia się takie kategorie rozliczeniowe jak:

- podatek należny,
- podatek naliczony.

Podatek należny powstaje przy sprzedaży towarów i usług. Ustalany jest przez podatnika poprzez pomnożenie obrotu przez właściwą stawkę podatku. Podatek VAT należny sprzedający zobowiązany jest odprowadzić do urzędu skarbowego.

Podatek ten jest ustalany według poniższego schematu:

Kwota należna sprzedającemu, za sprzedawane przez niego towary, np. za produkty rolne, nazywana jest wartością brutto sprzedaży. Zawiera ona zarówno podatek VAT (należny państwu) jak i wartość sprzedaży netto, stanowiącą przychód dla sprzedającego.

Podatek naliczony jest podatkiem, który został wykazany w fakturach VAT otrzymanych od dostawców i w dokumentach odpraw celnych (SAD) przy nabywanych dla potrzeb prowadzenia działalności gospodarczej towarach i usługach, który nabywca materiałów, towarów i usług zapłacił przy ich nabywaniu.

Przy ustalaniu zobowiązania podatkowego, podatnikowi podatku od towarów i usług przysługuje prawo obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego w zakresie, w jakim towary i usługi są wykorzystywane do wykonywania czynności opodatkowanych. Podatnik nie może odliczyć podatku naliczonego od zakupów towarów i usług związanych ze sprzedażą zwolnioną od podatku VAT. W takiej sytuacji podatek jest niezwrótny i stanowi u podatnika koszt uzyskania przychodu.

W celu dokonania rozliczenia za dany okres podatku VAT i ustalenia kwoty zobowiązania z tego tytułu lub zwrotu należy wyodrębnić i zsumować VAT należny i naliczony z wystawionych i otrzymanych faktur, a następnie ustalić różnicę. W przypadku braku podatku naliczonego, który mógłby być odliczony od podatku należnego w danym miesiącu lub kwartale rozliczeniowym, podatek należny w całości podlega zapłacie do urzędu skarbowego. Kwotę podatku do rozliczenia (w cyklu miesięcznym lub kwartalnym) ustala się jako różnicę pomiędzy wartością podatku należnego i podatku naliczonego, co ilustruje poniższy schemat:

Jeżeli za rozliczany miesiąc lub kwartał kwota podatku należnego jest niższa aniżeli kwota podatku naliczonego, to wykazana w ten sposób nadwyżka podatku naliczonego nad należnym przechodzi do rozliczenia na następne miesiące lub na wniosek płatnika VAT będzie zwrócona na jego rachunek bankowy.

Przy rozliczeniach zobowiązań wobec urzędu skarbowego (podatku należnego) odliczenie podatku naliczonego jest jedynie prawem, a nie obowiązkiem płatnika VAT.

Systemy rozliczania podatku VAT w gospodarstwach rolnych

Obowiązujące w Polsce przepisy dotyczące funkcjonowania podatku od towarów i usług (VAT) obejmują zwolnieniem przedmiotowym między innymi dostawę produktów rolnych

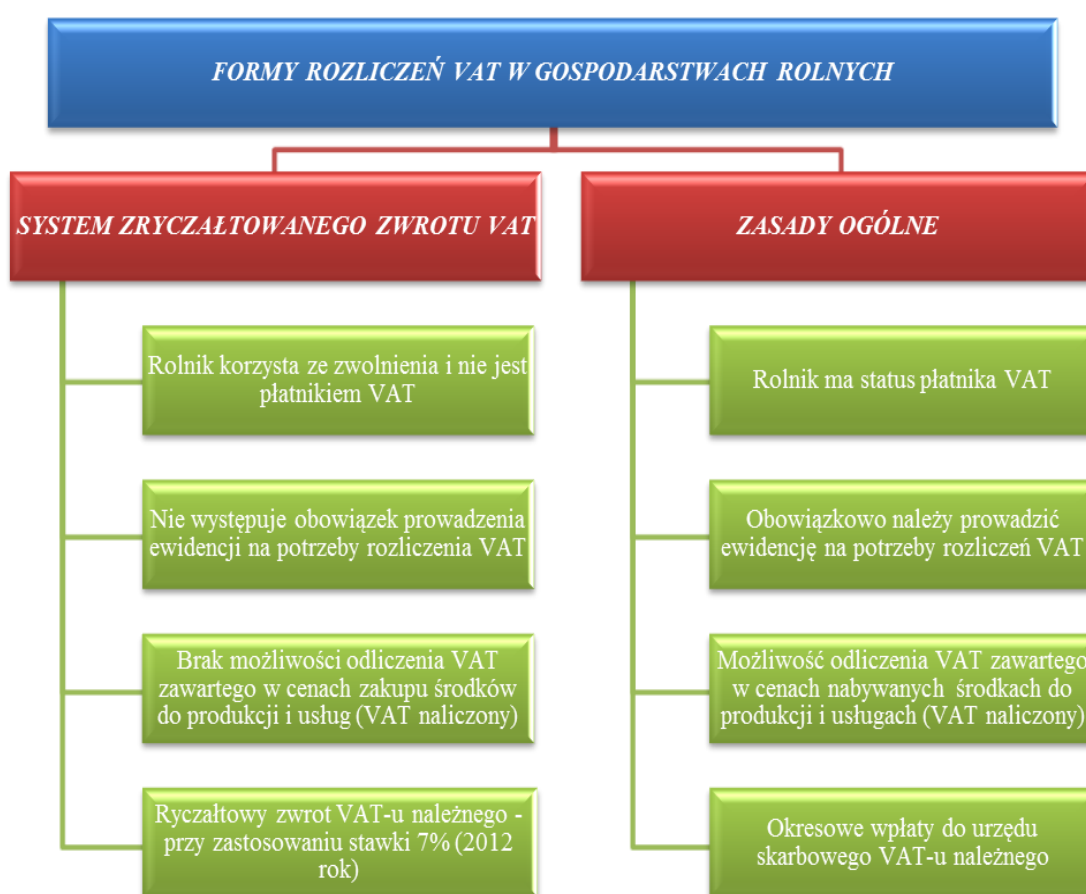
pochozących z własnej działalności rolniczej, dokonywaną przez rolników prowadzących rodzinne gospodarstwa rolne. Artykuł 43 ustawy o VAT pozwala przyjąć założenie, że rolnik prowadzący gospodarstwo rolne z mocy ww. prawa nie jest płatnikiem podatku od towarów i usług i określa rolnika prowadzącego rodzinne gospodarstwo rolne jako rolnika ryczałtowego. Ustawa ta daje jednak możliwość rolnikom do zrezygnowania z ww. zwolnienia od podatku i wybrania statusu płatnika VAT na zasadach ogólnych.

W praktyce, zarówno w Polsce jak i w innych krajach Wspólnoty Europejskiej, w odniesieniu do rolników stosuje się dwie formy rozliczeń związanych z opodatkowaniem VAT:

- zryczałtowany zwrot podatku VAT dla „rolników ryczałtowych”,
- zasady ogólne.

Najważniejsze cechy charakteryzujące obie ww. formy rozliczeń związanych z podatkiem VAT na poziomie gospodarstwa rolnego przedstawiono na rysunku nr 2.

Rysunek 2. System rozliczeń VAT w rolnictwie – podstawowe cechy

Źródło: Opracowanie własne

System zryczałtowanego zwrotu VAT dotyczący rolników

System ryczałtowy w podatku VAT polega na doliczaniu 7% stawki ryczałtu do ceny sprzedaży produktów rolnych, co umożliwia **rolnikom ryczałtowym** odzyskiwanie podatku VAT zawartego w cenach towarów i usług nabywanych do produkcji rolniczej.

Jako rolnika ryczałtowego dla rozliczeń VAT rozumie się rolnika dokonującego dostawy produktów rolnych pochodzących z własnej działalności rolniczej lub świadczącego usługi rolnicze, który korzysta ze zwolnienia podmiotowego podatku od towarów i usług, z wyjątkiem rolnika obowiązującego na podstawie odrębnych przepisów do prowadzenia ksiąg rachunkowych.

Zryczałtowany zwrot podatku VAT polega na tym, że nabywca produktów rolnych dolicza do ceny sprzedaży netto kwotę ryczałtu w wysokości 7% tej ceny i łączną kwotę (wartość netto sprzedaży powiększoną o kwotę ryczałtu) wypłaca rolnikowi wyłącznie na rachunek bankowy.

Nabywca produktów rolnych, który jest podatnikiem podatku VAT, wystawia rolnikowi, od którego nabył produkty rolnicze fakturę VAT RR i przekazuje oryginał faktury rolnikowi (sprzedającemu). Na fakturze VAT RR niezbędne jest podpisane przez rolnika oświadczenie następującej treści:

„Oświadczam, że jestem rolnikiem ryczałtowym zwolnionym od podatku od towarów i usług na podstawie art. 43 ust. 1 pkt. 3 ustawy o podatku od towarów i usług”.

Nabywca produktów rolniczych ma obowiązek przekazać kwoty należności przelewem na konto bankowe rolnika (niedopuszczalna jest zapłata gotówką), a wypłacony rolnikowi ryczałt podatkowy kupujący rozlicza z urzędem skarbowym jako podatek naliczony, pomniejszając swoje zobowiązanie z tytułu podatku należnego od sprzedaży o kwotę wypłaconą rolnikom ryczałtowym.

Rolnik ryczałtowy, który sprzedaje swoje produkty do jednostki będącej płatnikiem VAT, otrzymuje potwierdzenie sprzedaży na fakturze VAT RR i ma obowiązek:

- posiadać konto w banku,
- złożyć na fakturze VAT RR wystawionej przez nabywcę oświadczenie o statusie rolnika ryczałtowego,
- przechowywać otrzymane od nabywców ich produktów faktury VAT RR przez okres 5 lat, licząc od ostatniego dnia roku, w którym dokonano sprzedaży ujętej na tej fakturze.

Rolnik ryczałtowy nie ma obowiązku prowadzenia ewidencji sprzedaży i zakupów oraz składania deklaracji w urzędzie skarbowym. Nie ma on obowiązku dokonania zgłoszenia rejestracyjnego. Nie ma też statusu płatnika VAT-u w rozumieniu prawa podatkowego.

System zryczałtowanego zwrotu podatku VAT polega na uproszczonym rozliczaniu podatku VAT od sprzedaży produktów rolnych i nie obciąża zbytnio rolnika czynnościami o charakterze administracyjnym. Rolnik ryczałtowy nie powinien oczekiwać lub żądać faktury VAT RR od zwolnionego z podatku VAT nabywcy jego produktów. Taki nabywca nie ma bowiem uprawnień do wystawiania faktur VAT (podobnie jak rolnik ryczałtowy).

Ogólne zasady rozliczania VAT przez rolnika

Rolnicy ryczałtowi mają prawo do wyboru rozliczania się według zasad ogólnych po spełnieniu następujących warunków:

- w poprzednim roku podatkowym wartość dokonanej sprzedaży produktów rolnych powinna przekraczać 20 tys. zł, z wyłączeniem produktów importowanych oraz sprzedaży w ramach prowadzonej działalności handlowej,
- prowadzenia przez okres co najmniej 3 kolejnych miesięcy poprzedzających miesiąc, od którego rolnik zamierza rozliczać się według zasad ogólnych, dziennej ewidencji sprzedaży,
- dokonania zgłoszenia rejestracyjnego w urzędzie skarbowym na druku deklaracji VAT - R. Rolnik, rozliczający podatek VAT na zasadach ogólnych, ma obowiązek:
- posiadać Numer Identyfikacji Podatkowej,
- posiadać konto w banku,
- prowadzić szczegółową ewidencję sprzedaży oraz ewidencję zakupu według określonych wzorów,
- wystawiać dokumenty sprzedaży (faktury VAT),
- dokonywać okresowo rozliczeń podatku VAT: co miesiąc lub co kwartał – wypełniając deklarację VAT-7 lub VAT-7K oraz wpłacając na konto organu skarbowego kwotę

zobowiązania z tytułu VAT należnego, jeżeli wystąpi nadwyżka VAT należnego nad naliczonym,

- przechowywać w ustawowych terminach pełną dokumentację związaną z podatkiem VAT.

Podatek VAT należy rozliczyć do dnia 25 kolejnego miesiąca po okresie rozliczeniowym. Rolnik może także wybrać kwartalny system rozliczania VAT. Rozliczenie podatku polega na wpłacie na konto urzędu skarbowego kwoty zobowiązania z tytułu podatku należnego (nadwyżkę VAT należnego nad naliczonym) w wymaganym terminie oraz przesłaniu deklaracji VAT-7 lub VAT-7K. Za miesiące (kwartały), w których w gospodarstwie wystąpiła nadwyżka VAT-u naliczonego nad VAT-em należnym należy złożyć jedynie deklarację rozliczeniową VAT-7.

Podmioty, podlegające podatkowi VAT zobowiązane są do rejestracji w urzędzie skarbowym jako płatnicy podatku VAT, na druku VAT-R, natomiast rejestracja podatników VAT dla potrzeb handlu wewnątrz wspólnotowego odbywa się na formularzu VAT-R/UE. Rolnik rozliczający się na zasadach ogólnych, jest zarejestrowanym podatnikiem VAT-u i ma możliwość odliczenia pełnej kwoty podatku VAT, płaconego przy dokonywanych przez siebie zakupach towarów i usług³.

Rolnicy, którzy wybiorą możliwość rozliczania się z podatku VAT według zasad ogólnych, mogą powrócić do systemu ryczałtowego nie wcześniej niż po upływie 3 lat od daty rezygnacji z zasad ryczałtowych.

Rolnicy, zobowiązani na podstawie przepisów ustawy o rachunkowości do prowadzenia ksiąg rachunkowych, rozliczają podatek VAT na zasadach ogólnych i mają obowiązek zarejestrowania się jako czynny płatnik VAT.

Dokumentowanie czynności obrotu na potrzeby rozliczeń VAT

Prowadzenie ewidencji jest obowiązkiem podatnika rozliczającego VAT na zasadach ogólnych. Dokumenty i ewidencja powinny dostarczyć wszystkich danych niezbędnych do prawidłowego sporządzenia deklaracji podatkowej, która stanowi najważniejszy dokument rozliczeniowy w zakresie podatku VAT. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, ewidencja powinna obejmować:

- podatek naliczony związany z czynnościami, w stosunku do których podatnikowi przysługuje prawo do obniżenia kwoty podatku należnego oraz kwoty podatku naliczonego, w stosunku do których prawo takie nie przysługuje,
- dane niezbędne do określenia przedmiotu i podstawy opodatkowania,
- wysokość podatku należnego,
- kwoty podatku naliczonego obniżające podatek należny,
- kwotę podatku podlegającą wpłacie do urzędu skarbowego lub zwrotowi z tego urzędu,
- inne dane służące do prawidłowego sporządzenia deklaracji.

W przepisach, regulujących zasady prawidłowego rozliczania VAT, wyróżniono następujące rodzaje dokumentów, które mogą stanowić podstawę zapisów w ewidencji dla celów VAT:

- faktury VAT,
- faktury handlowe,
- faktury VAT wewnętrzne,
- faktury VAT korygujące,
- noty korygujące,
- dokumenty celne SAD,

³J. Zubrzycki, *VAT w rolnictwie w pytaniach i odpowiedziach*, Wyd. Oficyna Wydawnicza UNMEX, Wrocław

- inne dokumenty dozwolone prawem podatkowym, m.in. bilety jednorazowe uprawniające do przejazdu na odległość nie mniejszą niż 50 km, dowody opłaty za przejazd autostradami płatnymi, noty kredytowe VAT i inne.

Faktura jest podstawowym dokumentem, na którym opiera się cały system podatku od towarów i usług. Obowiązek ich wystawienia dotyczy podatników VAT czynnych, którzy dokonują sprzedaży towarów i usług. Fakturę VAT wystawia podatnik podatku VAT.

Zasady ogólne wystawiania faktur określa art. 106 ustawy o VAT. Natomiast szczególne zasady wystawiania faktur oraz sposób ich przechowywania określone są w rozporządzeniu Ministra Finansów z 28 marca 2011 roku w sprawie zwrotu podatku niektórym podatnikom, wystawiania faktur, sposobu ich przechowywania oraz listy towarów i usług, do których nie mają zastosowania zwolnienia od podatku od towarów i usług (*tzw. rozporządzenie w sprawie faktur Dz. U., Nr 68, poz. 360*). W dokumencie tym nie podano wzorca faktury, ale określono niezbędne elementy, jakie powinna ona zawierać dla prawidłowego udokumentowania czynności podlegających VAT.

Faktura stwierdzająca dokonanie sprzedaży powinna zawierać co najmniej:

- imiona i nazwiska lub nazwy bądź nazwy skrócone sprzedawcy i nabywcy oraz ich adresy,
- numery identyfikacji podatkowej sprzedawcy i nabywcy,
- numer kolejny faktury i oznaczenie "FAKTURA VAT",
- dzień, miesiąc i rok albo miesiąc i rok (w przypadku sprzedaży o charakterze ciągłym) dokonania sprzedaży oraz datę wystawienia,
- nazwę towaru lub usługi,
- jednostkę miary i ilość towarów lub rodzaj wykonanych usług,
- cenę jednostkową towaru lub usługi bez kwoty podatku (cenę jednostkową netto),
- wartość towarów lub wykonanych usług, których dotyczy sprzedaż, bez kwoty podatku (wartość sprzedaży netto),
- stawki podatku, sumę wartości sprzedaży netto towarów lub wykonanych usług z podziałem na poszczególne stawki podatku i zwolnionych od podatku oraz nie podlegających opodatkowaniu,
- kwotę podatku od sumy wartości sprzedaży netto towarów (usług), z podziałem na kwoty dotyczące poszczególnych stawek podatku,
- kwotę należności ogółem wraz z należnym podatkiem.

Faktury handlowe nie zawierają podatku VAT, stanowią jednak podstawę do wystawienia innego dokumentu, zawierającego zarówno podatek VAT jak i podstawę jego naliczenia. Potwierdzają one wykonanie czynności opodatkowanych podatkiem VAT i na ich podstawie wystawiane są inne dokumenty. Na podstawie faktur handlowych dokumentujemy importu towarów i eksportu towarów, które łącznie z dokumentem celnym SAD stanowią potwierdzenie wykonania tych czynności. Przy przemieszczaniu towarów z terytorium państwa trzeciego dostawca nie podaje na fakturze handlowej podatku VAT, jest on wskazany na dokumencie celnym SAD. Faktury handlowe dokumentują także import usług oraz wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów. W obu przypadkach faktury te stanowią podstawę do wystawienia faktury VAT wewnętrznej.

Faktury VAT wewnętrzne są dokumentami wtórnymi, co oznacza, że wykonanie czynności opodatkowanej podatkiem VAT zostało udokumentowane wcześniej innym dokumentem źródłowym. Są one wystawiane przez podatnika VAT dla następujących czynności opodatkowanych tym podatkiem:

- wewnątrzwspólnotowego nabycia towarów,
- importu usług,
- dostawy towarów, dla której podatnikiem jest ich nabywca,
- zwróconych kwot dotacji, subwencji i innych dopłat o podobnym charakterze,

- nieodpłatnej dostawy towarów,
- nieodpłatnego świadczenia usług.

Faktury wewnętrzne podlegają takim samym regulacjom jak zwykłe faktury VAT.

Faktury VAT korygujące są wystawiane w przypadku, gdy po wystawieniu faktury VAT zaistniały następujące okoliczności:

- udzielono rabatów,
- podwyższono cenę,
- stwierdzono pomyłkę w cenie, stawce, kwocie podatku lub w jakiegokolwiek innej pozycji faktury.

Zwrot towarów dostawcy jest również dokumentowany fakturą VAT korygującą. Fakturę VAT korygującą wystawia zawsze podatnik, który wystawił fakturę VAT, czyli sprzedawca.

Nabywca towaru lub usługi, który otrzymał fakturę VAT lub fakturę VAT korygującą zawierającą pomyłki formalne, np. błędną nazwę nabywcy lub sprzedawcy, błędne numery identyfikacji podatkowej itp. może wystawić fakturę zwaną notą korygującą. Sprzedawca ma obowiązek posiadania potwierdzenia odbioru faktury korygującej przez nabywcę, z wyjątkiem, gdy faktury korygujące są wystawiane w związku z:

- wewnątrzwspólnotową dostawą towarów,
- eksportem towarów,
- dostawą towarów, dla których miejsce opodatkowania znajduje się poza Polską,
- dostawami energii elektrycznej i ciepłej, gazu przewodowego, usług w zakresie dostarczania wody i odprowadzania ścieków oraz usług telekomunikacyjnych.

Dokumenty celne SAD (Jednolity Dokument Administracyjny SAD) wystawiane są celem potwierdzenia importu i eksportu towarów. Dokument taki stosowany jest dla udokumentowania transakcji towarowych z krajami spoza terytorium Wspólnoty Europejskiej (dotyczy eksportu i importu).

Zgodnie z obowiązującymi przepisami podatkowymi faktury VAT nie muszą zawierać ani podpisu wystawcy, ani podpisu odbiorcy. Jednak podpis odbiorcy na fakturze VAT oznacza jej akceptację i w określonych sytuacjach o charakterze roszczeniowym jest warunkiem koniecznym, aby na podstawie takiej faktury uzyskać nakaz zapłaty. Podpisy na fakturach VAT wymagane są jednak w dwóch przypadkach:

- na fakturze VAT RR (rolnik ryczałtowy),
- na nocie krygującej - podpis akceptujący (nota korygująca jest również fakturą).

Jeżeli oryginał faktury zaginie albo ulegnie zniszczeniu, sprzedawca na wniosek nabywcy ma obowiązek ponownie wystawić fakturę, zgodnie z danymi zawartymi w kopii tej faktury. Faktura wystawiona ponownie powinna zawierać takie same dane, jak ujęto w fakturze pierwotnej, oraz dodatkowo oznaczenie "DUPLIKAT" i datę wystawienia duplikatu. Duplikat nie może być kserokopią kopii faktury znajdującej się u sprzedawcy.

Jeśli dokonano sprzedaży osobom fizycznym nie prowadzącym działalności gospodarczej to nie ma obowiązku wystawienia faktury. Jednakże na żądanie tych osób sprzedawca – podatnik VAT jest zobowiązany wystawić fakturę w ciągu 7 dni od daty wykonania usługi lub dostawy towaru.

Ewidencja podatku należnego i naliczonego u płatnika VAT

Ewidencja sprzedaży i zakupów dla rozliczania podatku VAT w przedsiębiorstwach osób fizycznych i gospodarstwach rolnych, które są czynnymi i zarejestrowanymi płatnikami VAT, odbywa się w rejestrze zakupów i rejestrze sprzedaży, który ma postać zbroszurowaną⁴. Zapisy w tych

⁴Dotyczy tych podmiotów, które nie prowadzą ksiąg rachunkowych na podstawie ustawy o rachunkowości

książkach odbywają się w oparciu o podstawowe dokumenty potwierdzające zakup lub sprzedaż, czyli faktury VAT. Ewidencja taka powinna być prowadzona chronologicznie, czyli według dat operacji gospodarczych i w sposób ciągły. Ewidencja sprzedaży prowadzona w formie rejestru, w którym każda ze stron ma postać tabelaryczną, powinna w uporządkowany sposób grupować informacje niezbędne do prawidłowego rozliczenia podatku. Powinna ona zawierać co najmniej takie informacje, jak:

- liczba porządkowa,
- nr faktury lub innego dokumentu potwierdzającego sprzedaż,
- data wystawienia faktury,
- odbiorca (cechy go identyfikujące),
- wartość sprzedaży brutto,
- sprzedaż opodatkowana wg stawek (dla każdej stawki odrębna kolumna), obejmująca:
 - wartość netto,
 - podatek VAT,
- sprzedaż wolna od podatku,
- podatek należny od sprzedaży.

W prowadzonej ewidencji wykazuje się również sprzedaż, na którą nie wystawiono dokumentu sprzedaży (tzw. sprzedaż bezrachunkową). W odrębnej rubryce jest obliczony należny podatek od sprzedaży. Każda strona rejestru w kolumnach, gdzie ujęto kwoty, wymaga podsumowania i przeniesienia zsumowanych kwot na kolejną stronę.

Sposób ewidencji zakupów (nabyć) jest podobny do ewidencji sprzedaży. Książka (rejestr w formie zwartej), w której prowadzi się tę ewidencję powinna obejmować co najmniej następujące grupy informacji:

- liczbę porządkową,
- nazwę i numer dowodu zakupu,
- datę otrzymania i wystawienia dokumentu,
- nazwę, adres i NIP kontrahenta,
- wartość zakupu brutto,
- zakupy, za które nie przysługuje odliczenie i zakupy, od których przysługuje odliczenie podatku naliczonego,
- kwota podatku VAT podlegająca odliczeniu.

Na podstawie danych z ewidencji zakupu i ewidencji sprzedaży VAT podatnik jest zobligowany do sporządzenia deklaracji podatkowej i do odprowadzenia, ustalonej na jej podstawie, kwoty podatku VAT, na konto właściwego urzędu skarbowego.

Deklaracją rozliczeniową jest deklaracja podatkowa VAT-7 lub VAT-7K. Podstawę do sporządzenia deklaracji stanowią terminowo wystawione lub otrzymane dokumenty, a w szczególności prawidłowo prowadzone rejestry. Obowiązek składania tego dokumentu do urzędu skarbowego dotyczy każdego płatnika tego podatku. Deklaracja jest miesięcznym (kwartalnym) zestawieniem kwot podatku należnego z podatkiem naliczonym. Wynikiem rozliczenia podatku należnego z naliczonym jest kwota stanowiąca zobowiązanie podatkowe, bądź zwrot różnicy podatku, który nie następuje z urzędu:

- w sytuacji, gdy występuje nadwyżka kwoty VAT należnego nad podatkiem naliczonym powstaje obowiązek wpłaty tej kwoty na konto urzędu skarbowego do dnia 25 miesiąca następującego po miesiącu rozliczonym,
- w sytuacji odwrotnej podatnik ma prawo do zwrotu kwoty nadwyżki VAT naliczonego nad należnym.

Terminem rozliczenia podatku dla rolnika rozliczającego VAT na zasadach ogólnych jest **termin miesięczny lub kwartalny** (art. 43 ust. 3 ustawy o VAT). Podatnik, oprócz wpłaty kwoty podatku należnego na konto organu skarbowego, powinien złożyć deklarację rozliczeniową za dany miesiąc lub kwartał do 25 dnia miesiąca po nim następującego.

Organem podatkowym do składania deklaracji podatkowej jest właściwy urząd skarbowy według miejsca siedziby podatnika będącego osobą prawną lub jednostką organizacyjną nie posiadającą osobowości prawnej. W przypadku osób fizycznych będzie to właściwy urząd skarbowy według miejsca zamieszkania.

Przejęcie rolnika na ogólne zasady rozliczania VAT i przyjęcie statusu płatnika VAT powoduje, że w ostatecznym rozliczeniu podatek ten nie stanowi kosztu prowadzenia działalności, ponieważ VAT płacony przy zakupach materiałów do produkcji rolniczej, maszyn, urządzeń czy korzystaniu z usług gospodarczych u płatnika VAT podlega odliczaniu od VAT-u należnego, czyli doliczanego odbiorcom do ceny sprzedaży wytworzonych produktów i usług przy ich sprzedaży; do urzędu skarbowego płatnik VAT wpłaca różnicę pomiędzy VAT należnym i VAT naliczonym. Warunkiem koniecznym dla tej formy rozliczania VAT jest prawidłowe dokumentowanie każdej czynności podlegającej temu podatkowi i prowadzenie systematyczne ewidencji zgodnie z wymogami prawa.

Wadą podatku VAT na zasadach ogólnych jest pracochłonny i skomplikowany system jego dokumentowania, wymiaru i poboru, ponieważ wymaga to szczegółowej ewidencji obrotów zarówno u dostawcy jak i u nabywcy. Wiąże się to z ponoszeniem nakładów pracy podatnika i jest kosztowne (np. rolnik albo przeznacza własny czas na te czynności, albo korzysta z usług biura rachunkowego i płaci za taką usługę).

Podmiot zwolniony od podatku traktowany jest jak konsument, gdyż nie ma od czego odliczyć podatku zapłaconego. Ponosi on ciężar podatkowy jak finalny nabywca. Rolnik ryczałtowy, jako podmiot zwolniony od podatku, odzyskuje jednakże w części zwrot zapłaconego VAT w zakupionych materiałach i usługach do prowadzenia działalności rolniczej w formie zryczałtowanej kwoty dodanej do ceny zapłaconej rolnikowi przez nabywcę produktów i usług rolniczych.

Ubezpieczenia społeczne rolników

Ustawa z 20 grudnia 1990 r. wprowadziła nową strukturę organizacyjno-finansową ubezpieczenia społecznego rolników. W ramach KRUS utworzono:

- 1) *Fundusz Składkowy*, który finansuje ubezpieczenia chorobowe, wypadkowe i macierzyńskie. Posiada on osobowość prawną, zorganizowany jest na zasadzie samofinansowania. Przychody tego funduszu pochodzą ze składek.
- 2) *Fundusz Emerytalno-Rentowy* jest odpowiedzialny za finansowanie ubezpieczenia emerytalno-rentowego. Jest to publiczny fundusz celowy. 95% jego wydatków dofinansowane jest z budżetu państwa. Stanowi to ok. 16 mld zł rocznie.
- 3) *Fundusz Rehabilitacyjno-Prewencyjny* odpowiada za finansowanie działalności prewencyjno - rehabilitacyjnej KRUS. To także publiczny fundusz celowy, utworzony z 5% wydatków Funduszu Składkowego i z dotacji z budżetu państwa.
- 4) *Fundusz Administracyjny* odpowiada za finansowanie kosztów organizacji i funkcjonowania całego systemu. Z niego finansowane są wynagrodzenia wraz z pochodnymi pracowników KRUS, koszty dystrybucji świadczeń, wynajmu pomieszczeń itp. Jest to także publiczny fundusz celowy. Tworzony jest z 9% odpisów od Funduszu Składkowego oraz z 3,5% odpisów z Funduszu Emerytalno-Rentowego.

Ostatnie regulacje, dotyczące rolniczego ubezpieczenia społecznego, związane są z ustawą z 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. z 2004 r., Nr 91, poz. 873; Nr 146, poz. 1546; Nr 236, poz. 2355). Ustawa z 2 kwietnia 2004 r. rozszerza zakres osób mogących korzystać z ubezpieczenia społecznego rolników. Związane jest to z naszym członkostwem w Unii Europejskiej. Otóż, aktualnie, zgodnie z art. 1 tej ustawy, ubezpieczaniem społecznym objęto rolników i pracujących z nimi domowników, którzy:

- posiadają obywatelstwo polskie,
- przebywają na terytorium RP na podstawie wizy lub karty pobytu,
- są obywatelami państw członkowskich Unii Europejskiej.

Następnie, zgodnie z art. 5a omawianej ustawy, przyjęto, że rolnik i domownik może podlegać ubezpieczeniu społecznemu w pełnym zakresie z mocy ustawy, jeżeli rozpoczął prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej, opodatkowanej podatkiem dochodowym i jednocześnie podlegał temu ubezpieczeniu nieprzerwanie przez co najmniej 3 lata. Ustawodawcy chodziło o to, aby zwiększyć restrykcyjność przepisów uniemożliwiających „łatwe” korzystanie z preferencyjnego systemu ubezpieczenia społecznego rolników. Przyjęto w art. 5a pkt 6 kolejne ograniczenie. Dotyczy ono wielkości płaconego podatku zryczałtowanego z prowadzonej przez rolnika działalności gospodarczej. W 2011 r. kwota ta wynosiła 2.929 zł i będzie podlegać corocznej waloryzacji. Po jej przekroczeniu ustaje rolnicze ubezpieczenie społeczne. Wówczas rolnik i jego współpracujący dotychczas domownicy zostają objęci ubezpieczeniem społecznym pracowników, realizowanym przez ZUS. W art. 6 rozszerzono definicję rolnika. Zgodnie z tym artykułem, rolnikiem jest osoba fizyczna pełnoletnia, zamieszkująca i prowadząca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osobiście i na własny rachunek, działalność rolniczą w pozostającym w jej posiadaniu gospodarstwie rolnym, w tym również w ramach grupy producentów rolnych. Rolnikiem jest także osoba, która przeznaczyła grunty prowadzonego przez siebie gospodarstwa rolnego do zalesienia.

Przepisy tego artykułu uwzględniają zmiany zachodzące w rolnictwie. Polegają one na ustawowym uregulowaniu tworzenia się grup producentów rolnych oraz na wprowadzeniu ustawy o rentach strukturalnych, w której otrzymanie tego świadczenia zależy od osiągnięcia przez rolnika lub małżonkę wieku o 5 lat młodszego niż ustawowy wiek emerytalny i zalesienie gospodarstwa. W takiej

sytuacji rolnik i jego małżonek, korzystając z rent strukturalnych, są w dalszym ciągu ubezpieczeni w ramach ubezpieczenia społecznego, chorobowego, wypadkowego i macierzyńskiego oraz ubezpieczenia zdrowotnego. Art. 6 pkt 5 wprowadza regulacje dotyczące działów specjalnych produkcji rolnej. Przedstawia je załącznik do ustawy z 2 kwietnia 2004 r.

Warto podkreślić, że nowe regulacje działów specjalnych produkcji rolnej w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników ograniczają ich zakres przedmiotowy. Nie stanowią już działu specjalnego produkcji rolnej:

- ryby akwariowe,
- entomofagi,
- myszy, szczury białe,
- jedwabniki,
- psy, koty, konie rasowe,
- dżdżownice.

Zostały one usunięte dlatego, iż uznano je za działalności hobbystyczne. Dotychczas spotykano przypadki hodowania ich także w warunkach miejskich, a osoby je hodujące korzystały z rolniczego (preferencyjnego) ubezpieczenia społecznego. Aktualnie istniejące działy specjalne produkcji rolnej dla celów ubezpieczeniowych mają zwiększone normy w stosunku do uregulowań dla celów podatkowych. Ustawodawca, zwiększając je, dążył do tego, aby prowadzące je osoby mogły rzeczywiście utrzymywać się z osiągniętych z nich dochodów. Warto wskazać także na regulacje art. 7 pkt 1, w którym zmieniono definicję gospodarstwa rolnego. Poprzednio obowiązujące przepisy określały gospodarstwo rolne jako obszar użytków rolnych gruntów pod stawami, gruntów zadrzewionych, zakrzewionych i pod budownictwem inwentarskim powyżej 1 ha przeliczeniowego lub 1 ha fizycznego. Aktualnie gospodarstwem rolnym jest obszar tych gruntów powyżej 1 ha przeliczeniowego. W tej sytuacji mamy dwie różne definicje gospodarstwa rolnego, zróżnicowane w zależności od potrzeb. Warto podkreślić, że przepisy art. 21 ustawy z 2 kwietnia 2004 r. wprowadziły nowe świadczenie w ubezpieczeniu emerytalno-rentowym. Mianowicie chodzi tu o rentę rolniczą szkoleniową. Może otrzymać ją ubezpieczony, spełniający warunki do uzyskania renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy, w stosunku do którego orzeczono celowość przekwalifikowania zawodowego ze względu na trwałą całkowitą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym. Świadczenie to przysługuje takiemu ubezpieczonemu przez okres od 6 miesięcy do 36 miesięcy. Pozostałe zasady podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników oraz przyznawania z niego świadczeń pozostały bez zmian. Są one uregulowane ustawą z 20 grudnia 1990r. i zostały przejęte przez nowelę ustawy z 2 kwietnia 2004 roku.

Podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników i zasady opłacania składek z tego tytułu

Ubezpieczenie społeczne rolników dotyczy, na zasadach określonych w ustawie, rolników i pracujących z nimi domowników, którzy:

- posiadają obywatelstwo polskie, lub
- przebywają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wizy, zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, zezwolenia na osiedlenie się, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego w państwach należących do UE, zgody na pobyt tolerowany lub w związku z uzyskaniem w Rzeczypospolitej Polskiej statusu uchodźcy,
- są obywatelami państw członkowskich Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym.

Ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników wyróżnia dwa rodzaje ubezpieczeń:

- ubezpieczenie emerytalno-rentowe,
- ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie,

oraz dwie formy ubezpieczenia, tj.:

- obowiązkową,
- dobrowolną.

Obowiązkowo obydwoma rodzajami ubezpieczenia obejmowany jest:

- rolnik, zamieszkujący i prowadzący na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej osobiście i na własny rachunek działalność rolniczą w pozostającym w jego posiadaniu gospodarstwie rolnym, o powierzchni powyżej 1 ha przeliczeniowego użytków rolnych (w tym również w ramach grupy producentów rolnych) lub dział specjalny produkcji rolnej tj. działalność związaną z rolnictwem, niewymagającą posiadania gospodarstwa rolnego, której rozmiary i rodzaj produkcji określa ustawa,
- małżonek rolnika,
- domownik, tj. osoba bliska rolnikowi, która ukończyła 16 lat, pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub zamieszkuje na terenie jego gospodarstwa lub w bezpośrednim sąsiedztwie, stale pracuje w tym gospodarstwie rolnym i nie jest związana z rolnikiem stosunkiem pracy.

Przy ustalaniu, czy dana osoba podlega ubezpieczeniu, każde inne ubezpieczenie w systemie ubezpieczenia powszechnego ma pierwszeństwo przed ubezpieczeniem rolniczym. Wyjątek od tej zasady dotyczy rolników i domowników podejmujących dodatkowo prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej lub współpracę przy jej prowadzeniu, którzy aby pozostać w społecznym ubezpieczeniu rolników -powinni podlegać temu ubezpieczeniu z mocy ustawy nieprzerwanie przez co najmniej 3 lata przed dniem rozpoczęcia pozarolniczej działalności gospodarczej lub współpracy. Ponadto powinni spełniać następujące warunki:

- w terminie 14 dni od dnia jej rozpoczęcia złożyć w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (lub w urzędzie gminy wraz z wnioskiem o wpis do ewidencji działalności gospodarczej) oświadczenie o kontynuowaniu ubezpieczenia społecznego rolników,
- jednocześnie nadal prowadzić działalność rolniczą lub stale pracować w gospodarstwie rolnym, obejmującym obszar powyżej 1 ha przeliczeniowego użytków rolnych, lub w dziale specjalnym,
- nie być pracownikiem i nie pozostawać w stosunku służbowym,
- nie mieć ustalonego prawa do emerytury lub renty albo do świadczeń z ubezpieczeń społecznych,
- kwota należnego podatku dochodowego za poprzedni rok podatkowy od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej nie może być wyższa niż obowiązująca za miniony rok „roczna kwota graniczna” tego podatku ogłoszona przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Powyższe zasady dotyczą również osób wznawiających prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej, której prowadzenie okresowo zawieszono, a także osób, które zmieniły rodzaj lub przedmiot tej działalności.

Osoby pobierające rentę strukturalną współfinansowaną ze środków Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej lub ze środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich podlegają ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu z mocy ustawy do czasu przyznania prawa do emerytury z rolniczego ubezpieczenia społecznego.

Osoby, które nie spełniają warunków do podlegania obowiązkowemu ubezpieczeniu, a dla których działalność rolnicza stanowi stałe źródło utrzymania (np. rolnicy prowadzący działalność

rolniczą w gospodarstwie o powierzchni do 1 ha przeliczeniowego, ich małżonkowie i domownicy, a także osoby, które będąc rolnikiem przekazały grunty prowadzonego przez siebie gospodarstwa do zalesienia), mogą ubezpieczyć się dobrowolnie, po złożeniu w jednostce Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego stosownego wniosku. Osoby takie mogą być objęte ubezpieczeniem w pełnym zakresie, tzn. jednocześnie ubezpieczeniem wypadkowym, chorobowym i macierzyńskim oraz ubezpieczeniem emerytalno-rentowym lub tylko ubezpieczeniem wypadkowym, chorobowym i macierzyńskim.

Osoby prowadzące działalność rolniczą, a podlegające innemu ubezpieczeniu lub niemające ustalonego prawa do emerytury lub renty, mogą zostać objęte dobrowolnym ubezpieczeniem wypadkowym, chorobowym i macierzyńskim na wniosek wyłącznie w zakresie ograniczonym, tj. jedynie z prawem do jednorazowego odszkodowania z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu.

Osoby, które podlegały ubezpieczeniu społecznemu rolników jako rolnik i zaprzestały prowadzenia działalności rolniczej, nie nabywają prawa do emerytury lub renty z ubezpieczenia, jeżeli podlegały ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 50 kwartałów po dniu 01.01.1991 r., oraz osoby, które pobierają rentę rolniczą z tytułu niezdolności do pracy jako rentę okresową, mogą zostać objęte wyłącznie dobrowolnym ubezpieczeniem emerytalno-rentowym.

Z faktu objęcia ubezpieczeniem społecznym wynika obowiązek cokwartalnego opłacania składek przez rolnika. Składki na ubezpieczenie społeczne rolników są zróżnicowane i uzależnione od powierzchni gospodarstwa rolnego. Składka na ubezpieczenie za osobę, która:

- jednocześnie prowadzi pozarolniczą działalność gospodarczą lub współpracuje przy jej prowadzeniu, jest naliczana w podwójnej wysokości w stosunku do składki należnej za osobę, która takiej działalności lub współpracy nie prowadzi,
- podlega ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu na wniosek w ograniczonym zakresie, jest naliczana w wysokości odpowiadającej 1/3 pełnej kwartalnej składki na to ubezpieczenie.

Składka jest naliczana za każdą osobę podlegającą ubezpieczeniu w gospodarstwie.

Wyjątkiem od tej zasady jest wymiar składek za faktyczne dni podlegania ubezpieczeniu przez osoby, dla których powstanie lub ustanie ubezpieczenia ma związek z wykonywaniem pracy w innych państwach UE. Ustawowy termin płatności składki przypada ostatniego dnia począwszy od miesiąca danego kwartału.

Składkę na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie ustala Rada Rolników, a jej wysokość jest ogłaszana w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”.

W związku ze zmianą ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników od 1 października 2009 r.:

- ubezpieczenie społeczne rolników powstaje od dnia spełnienia warunków określonych ustawą, a ustaje od dnia następującego po dniu, w którym ustały okoliczności uzasadniające podleganie ubezpieczeniu,
- obowiązek opłacenia składki powstaje od dnia, w którym powstało ubezpieczenie, a ustaje od dnia, w którym ustało ubezpieczenie,
- składki mają wymiar miesięczny, a w przypadku, gdy okres podlegania ubezpieczeniu jest krótszy niż miesiąc, składki oblicza się proporcjonalnie do liczby dni podlegania ubezpieczeniu,
- za każdą osobę podlegającą w pełnym zakresie ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu składka miesięczna ma taką samą wysokość,
- za każdą osobę podlegającą ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu składka miesięczna wynosi 10% emerytury podstawowej,

- rolnicy, których gospodarstwa przekraczają obszar 50 ha przeliczeniowych, opłacają dodatkową składkę miesięczną na ubezpieczenie emerytalno-rentowe,
- za osoby, prowadzące jednocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą, w podwójnej wysokości wymierzana jest tylko składka podstawowa na ubezpieczenie emerytalno-rentowe.

Ubezpieczenie chorobowe, wypadkowe i macierzyńskie

Ubezpieczeniu temu obowiązkowo podlega rolnik, małżonek i domownik. Dobrowolnie może zostać objęty tym ubezpieczeniem każdy inny rolnik, jego małżonek i domownik. Każdy inny rolnik to osoba, która nie posiada gospodarstwa rolnego lub działu specjalnego produkcji rolniczej. Oprócz tego, dobrowolnie ubezpieczony może być emeryt i rencista. W tym przypadku za 1/3 składki, osoby te są objęte tylko ubezpieczeniem od wypadków przy pracy rolniczej i od rolniczych chorób zawodowych.

Dla osób ubezpieczonych, z mocy ustawy, z ubezpieczenia tego przysługuje:

- zasiłek chorobowy,
- zasiłek macierzyński,
- jednorazowe odszkodowanie.

Zasiłek chorobowy przysługuje ubezpieczonemu, który na skutek choroby jest niezdolny do pracy rolniczej, nieprzerwanie przez 30 kolejnych dni. Wysokość tego świadczenia wynosi 10 zł/dzień choroby.

Zasiłek macierzyński przysługuje ubezpieczonemu z tytułu urodzenia dziecka lub przyjęcia, w wieku do jednego roku, dziecka na wychowanie. Aktualnie wynosi on 2.912,72 zł.

Jednorazowe odszkodowanie przysługuje ubezpieczonemu z mocy ustawy na takich samych zasadach, jak omówione wcześniej, dla osób ubezpieczonych dobrowolnie. Wysokość tego świadczenia ustala się jako równowartość, wyrażonego w procentach, uszczerbku na zdrowiu. Minimalna kwota tego świadczenia stanowi równowartość 5% uszczerbku na zdrowiu, chociażby faktycznie uszczerbek ten był niższy. Świadczenie to przysługuje także osobom najbliższym ubezpieczonego, jeżeli zmarł on na skutek wypadku lub rolniczej choroby zawodowej. Wówczas wysokość tego świadczenia przyjmuje się jako równowartość 100% uszczerbku na zdrowiu. Aktualnie wysokość tego świadczenia wynosi 550,0 zł za 1 procent uszczerbku na zdrowiu.

Należy podkreślić, że od momentu nowelizacji ustawy z 20 grudnia 1990 roku, czyli od 1 maja 2004 roku, z tego filaru ubezpieczenia usunięto zasiłek porodowy.

Ubezpieczenie emerytalno-rentowe

Ubezpieczenie to z mocy ustawy dotyczy rolnika, małżonka i domownika. Mogą być nim objęte osoby na wniosek. Należy jednak spełnić w tym przypadku warunek podlegania pod ubezpieczenie chorobowe, wypadkowe i macierzyńskie. Ustawa daje możliwość tzw. doubezpieczenia się osobom, które posiadają co najmniej 50 kwartałowy staż ubezpieczeniowy i aktualnie nie mają statusu rolnika. Z ubezpieczenia emerytalno-rentowego przysługują następujące rodzaje świadczeń:

- emerytura,
- renta,
- renta rodzinna,
- renta szkoleniowa,
- dodatki do emerytur i rent.

Emerytura i renta rolnicza podzielone zostały na dwie części. Składają się one z części składkowej i części uzupełniającej. Aby otrzymać część składkową emerytury rodzinnej należy spełnić następujące warunki:

I.	Osiągnąć wiek emerytalny. W przypadku kobiet – 60 lat i 65 lat w przypadku mężczyzn. Legitymować się co najmniej 100 kwartałowym stażem ubezpieczeniowym.
II.	Osiągnąć wiek, jeśli chodzi o kobiety 55 lat i mężczyźni 60 lat. Legitymować się co najmniej 120 kwartałowym stażem ubezpieczeniowym.
III.	Osiągnąć wiek w przypadku kobiet 55 lat i w przypadku mężczyzn 60 lat. Legitymować się przynależnością do związku kombatantów.
IV.	Osiągnąć wiek emerytalny: 60 lat kobieta i 65 lat mężczyzna. Legitymować się co najmniej 50 kwartałowym stażem ubezpieczeniowym, jeżeli zaprzestanie działalności rolniczej nastąpiło na skutek wywłaszczenia.

Z kolei, aby ubezpieczony mógł otrzymać pełną emeryturę rolniczą, powinien spełnić jeszcze jeden warunek. Jest nim zaprzestanie działalności rolniczej. Warunek ten zostaje uznany za spełniony jeżeli ubezpieczony:

- sprzeda gospodarstwo,
- przekaze następcy,
- przekaze do zasobów Agencji Nieruchomości Rolnych,
- wydzierżawi osobie obcej na minimum 10 lat.

Przy wymiarze części składkowej emerytury rolniczej przyjęto zasadę, że za każdy rok stażu ubezpieczeniowego przysługuje równowartość 1% emerytury podstawowej. Przy czym do stażu ubezpieczeniowego przyjmuje się 4 okresy:

- od ukończenia 16 lat przez ubezpieczonego do 30 czerwca 1977 roku,
- od 1 lipca 1977 roku do 31 grudnia 1982 roku,
- od 1 stycznia 1983 roku do 31 grudnia 1990 roku,
- od 1 stycznia 1991 roku do momentu przejścia na emeryturę.

Jednakże dla okresu I i III odstępuje się od generalnej zasady. Dla okresu I przyjmuje się za każdy rok równowartość 0,5% emerytury podstawowej. Mniejszy wymiar części składkowej emerytury rolniczej w okresie I wynika z faktu iż wówczas nie było obowiązku opłacania składek. Okres ten traktowany jest wyjątkowo i określany jest okresem pracy w rolnictwie lub kierowania gospodarstwem rolnym.

Wyjątkowo także traktuje się III okres stażu ubezpieczeniowego. Okres ten regulowany był ustawą z 1982 roku. Wówczas to składki na ubezpieczenie społeczne rolników naliczono od ubezpieczonej osoby i od liczby hektarów użytków rolnych. Gospodarstwa większe obszarowo, przy tym sposobie naliczania składek, obciążone były nimi w większym stopniu niż gospodarstwa mniejsze. Aby to uwzględnić, w III okresie ustala się tzw. indywidualny wskaźnik wymiaru składek. Ustala się go, biorąc pod uwagę sumę zapłaconych składek z gospodarstwa (od osób i z hektarów), którą dzieli się przez liczbę osób ubezpieczonych i porównuje ze 120% emerytury podstawowej w każdym roku tego okresu.

Ustawa z 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszem Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw wprowadza zmiany w ustawie o ubezpieczeniu społecznym rolników. Rolnicy będą mogli przechodzić na emeryturę w wieku 67 lat. Warunek wieku dotyczy zarówno kobiet, jak i mężczyzn.

Przepisy tej ustawy wprowadzają zmianę dotyczącą wcześniejszego przejścia na emeryturę, czyli w wieku 55 lat - kobiety oraz 60 lat – mężczyźni, pod warunkiem zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej i posiadania 30 lat stażu ubezpieczeniowego. Z tego uprawnienia mogą skorzystać tylko ci rolnicy, którzy wskazany wyżej wiek oraz staż ubezpieczeniowy osiągną do dnia

31 grudnia 2017 roku. Natomiast spełnienie trzeciego warunku, czyli zaprzestanie prowadzenia działalności rolniczej, może nastąpić w dowolnym czasie, także po dniu 31 grudnia 2017 roku.

Reasumując wcześniejszą emeryturę rolną otrzymają ubezpieczeni rolnicy, którzy do dnia 31 grudnia 2017 roku spełnią łącznie następujące warunki:

- 1) osiągną wiek 55 lat w przypadku kobiet lub 60 lat w przypadku mężczyzn,
- 2) będą podlegać ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 30 lat,
- 3) zaprzestaną prowadzenia działalności rolnej.

Osobom pobierającym renty rolnicze z tytułu niezdolności do pracy, które osiągnęły wiek 67 lat przyznaje się z urzędu emeryturę rolniczą w wysokości nie niższej od dotychczas pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy, jeżeli osoba ta podlegała ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 25 lat. Ta zmiana jest konsekwencją podwyższenia wieku emerytalnego rolników.

Ubezpieczenia majątkowe w rolnictwie

Rodzaje ryzyka w rolnictwie i metody nimi zarządzania

Co to jest ryzyko?

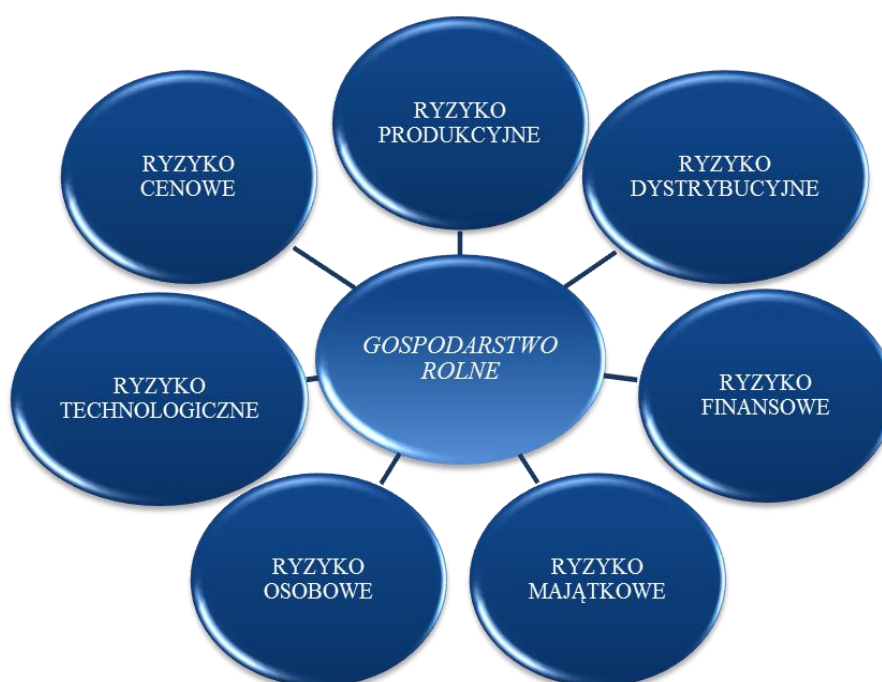
Literatura ubezpieczeniowa zawiera wiele różnorodnych definicji ryzyka przy czym można powiedzieć, że ich cechą wspólną jest stwierdzenie, że ryzyko to niepewność co do uzyskania przyszłych wyników⁵.

Rodzaje ryzyka występującego w produkcji rolniczej

Jedną z istotniejszych cech, wyróżniających sektor rolniczy spośród pozostałych gałęzi działalności wytwórczej, jest wysoki poziom ryzyka produkcyjnego. Wśród czynników zewnętrznych zaznacza się wpływ klimatu i przebiegu pogody oraz możliwość wystąpienia chorób epizodycznych u zwierząt⁶. Czynniki te wpływają na efektywność produkcji rolniczej.

Źródłem najpoważniejszych strat w rolnictwie są takie zjawiska, jak: susze, powodzie, huragany, przymrozki wiosenne, deszcze nawalne czy epidemie chorób roślin i zwierząt. Jest to podział ryzyka w układzie rodzajowym, który wyróżnia ryzyko: pożaru, powodzi, suszy itp. Poziom i rodzaj zagrożenia dla danego gospodarstwa uzależniony jest od jego położenia oraz od rodzaju prowadzonej działalności rolniczej.

Rysunek 3. Rodzaje ryzyka

Źródło: Laska D. Ocena ryzyka w gospodarstwach rolnych oraz zakres i koszty jego ubezpieczania 2011 (niepublikowana praca magisterska).

⁵H. Goering. Operational Risk In Financial Services, Credit Suisse Group, New York 2003,s.3.

⁶C. Klimkowski. Perspektywy Rynku ubezpieczeń produkcji rolniczej w Polsce i Unii Europejskiej. IERiGŻ, 2004 s.8

Ryzyko produkcyjne – pozostaje w ścisłym związku ze zmianami klimatyczno-pogodowymi oraz z możliwością wystąpienia chorób epizodycznych zwierząt i dotyczy ono szkód powstałych w procesie produkcji,

Rysunek 4. Przymrozki wiosenne i zalana uprawa chmielu we wsi Wilków

Źródło: <http://galerie.money.pl/powodz>

Ryzyko cenowe – odnosi się do niepewności wynikającej z relacji cen artykułów rolnych do cen środków produkcji dla rolnictwa, a więc cen zarówno produktów sprzedawanych, jak i kupowanych. Można je określić jako „systematyczne”, gdyż dotyka wszystkich producentów rolnych jednocześnie,

Ryzyko instytucjonalne – uwarunkowane jest niepewnością wpływu zmian w polityce państwa oraz przepisów wykonawczych na decyzje gospodarcze w sektorze rolnym,

Ryzyko finansowe – związane jest ze źródłami finansowania operacji gospodarczych i obejmuje np. nieoczekiwany wzrost stóp procentowych, brak dostępu do kredytu, utratę płynności czy zmianę kursu walut,

Ryzyko osobowe – wynikające z faktu istnienia zagrożeń (choroby, wypadku przy pracy, zgonu), wpływających na osoby prowadzące gospodarstwo rolne,

Ryzyko technologiczne – łączone z możliwością pojawienia się niespodziewanych zmian w technologii produkcji rolnej i przedwczesnym starzeniem się posiadanego wyposażenia technicznego,

Ryzyko majątkowe – którego wynikiem są szkody powstałe w majątku rzeczowym gospodarstwa rolnego.

Etapy i sposoby zarządzania ryzykiem

Zarządzanie ryzykiem to skoordynowane działanie dotyczące nadzorowania gospodarstwa w odniesieniu do ryzyka.

Etapy zarządzania ryzykiem:

- identyfikacja ryzyka,
- ocena ryzyka (jakościowa i ilościowa),
- selekcja ryzyka,
- wybór metody zarządzania (kontroli),
- wdrożenie wybranej metody kontroli,
- ocena efektywności zastosowanej metody.

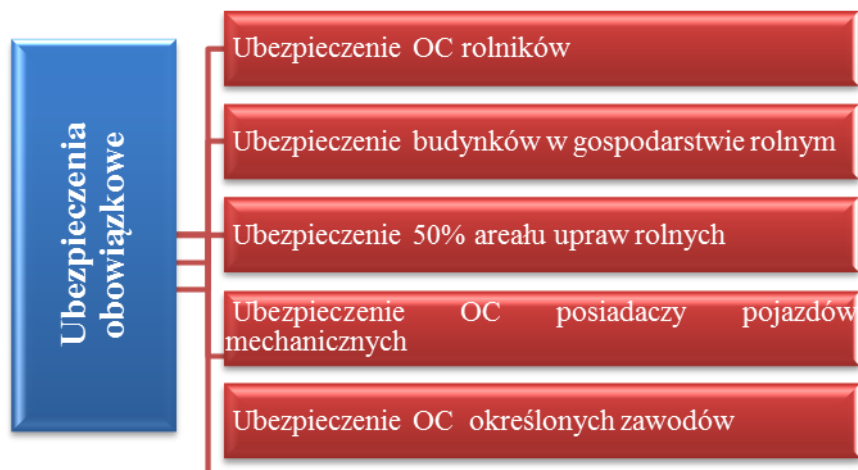
Metody zarządzania ryzykiem

- **Unikanie ryzyka** – to negatywna metoda zarządzania ryzykiem, nieproduktywna. Polega na wycofaniu się z działalności, której zagraża ryzyko niepowodzenia. W rolnictwie np. nie zasiejemy rzepaku ozimego, bo mogą mieć miejsce przymrozki wiosenne i uprawa ulegnie zniszczeniu.
- **Zatrzymanie ryzyka** – oznacza podjęcie decyzji o pozostawieniu ciężaru sfinansowania powstałych strat wewnątrz gospodarstwa.
 - **Aktywne zatrzymanie ryzyka** – istnieje świadomość zagrażającego ryzyka, ale z powodów finansowych lub pozafinansowych rolnik decyduje się na samodzielne ponoszenie jego skutków.
 - **Pasywne zatrzymanie ryzyka** – zatrzymanie ryzyka z powodu jego ignorancji, która może wynikać z przekonania o jego rzadkim występowaniu.
- **Kontrola ryzyka**
 - **Zapobieganie stratom** (np. utrzymywanie w dobrym stanie rowów melioracyjnych),
 - **Redukcja strat** - działania podejmowane w celu redukcji wielkości potencjalnych strat, wynikają z niedoskonałości działań o charakterze zapobiegawczym, które nie są w stanie wyeliminować prawdopodobieństwa obiektywnego ryzyka.
- **Transfer ryzyka** - jest to pewien rodzaj pozytywnej metody zarządzania ryzykiem, której celem jest przeniesienie go na inny podmiot. Służą temu określone instrumenty prawne (np. umowa ubezpieczenia, umowa przechowania, umowa o dozowanie obiektu).

Pojęcie, istota i podział ubezpieczeń obowiązkowych w Polsce

Ubezpieczenia obowiązkowe są ustalane i regulowane ustawowo w celu ochrony obywateli bądź ich mienia najbardziej narażonych na wystąpienie niekorzystnych zjawisk powodujących uszczerbek na zdrowiu, utratę życia lub uszkodzenie czy zniszczenie mienia. Ogólne warunki ubezpieczeń obowiązkowych jak i sumy gwarancyjne określone są przez Sejm w drodze ustawy, bądź przez Ministra Finansów. Zakłady ubezpieczeń opracowują taryfy i przedstawiają je każdorazowo Komisji Nadzoru Finansowego oraz określają wysokości składek. Natomiast rolnik musi wywiązać się z nałożonego obowiązku i wykupić na okres 12 miesięcy określoną polisę obowiązkowego ubezpieczenia, która jest związana z jego zawodem lub stanem posiadania np. pojazdu czy budynków w gospodarstwie rolnym oraz upraw rolnych. Spełnienie obowiązku ubezpieczenia jest kontrolowane przez określone ustawowo organy i w przypadku niewywiązania się z obowiązku stosowane są sankcje finansowe. Wysokość opłat ustanawia Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny. Jednakże opłacenie kary nie zwalnia z obowiązku wykupu polisy. Zakład ubezpieczeń, który sprzedaje ubezpieczenia z grup objętych ubezpieczeniami obowiązkowymi, nie może odmówić zawarcia umowy ubezpieczenia obowiązkowego nawet jeżeli wie, że jest narażony w tym przypadku na duże ryzyko (wyjątkiem jest ubezpieczenie upraw z dopłatą państwa do składek).

Rysunek 5. Ubezpieczenia obowiązkowe w Polsce

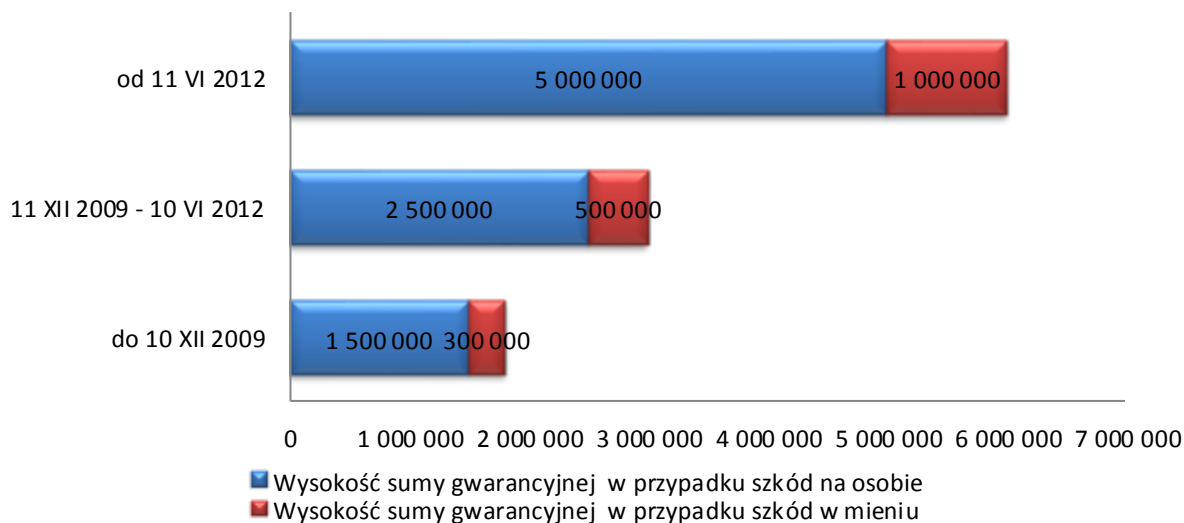
Źródło: Opracowanie własne

Rolnictwo, ze względu na specyfikę produkcji, jest objęte przez państwo szczególną ochroną między innymi poprzez obowiązkowe ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego i budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego. Ponadto w lipcu 2008 roku wprowadzono dodatkowo obowiązek ubezpieczenia minimum połowy areálu upraw od jednego z pięciu ryzyk takich jak: powódź, grad, susza, ujemne skutki przezimowania lub przymrozki wiosenne. W ustawach zdefiniowane zostało pojęcie gospodarstwa rolnego i rolnika-producenta rolnego zgodnie z uregulowaniami unijnymi.

Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego zwane „ubezpieczeniem OC rolników” jest obowiązkowe od zawsze i zostało utrzymane po reformie rynku ubezpieczeniowego w 1991 roku. Z ubezpieczenia OC rolników przysługuje odszkodowanie, jeżeli rolnik, osoba pozostająca z nim we wspólnym gospodarstwie domowym lub pracownik tego gospodarstwa wyrządziły osobie trzeciej (spoza gospodarstwa) szkodę, której następstwem jest śmierć, kalectwo, uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia bądź też utrata, zniszczenie lub uszkodzenie mienia. OC rolnika obejmuje również odpowiedzialność za szkody związane ze wszystkimi pracami w gospodarstwie wykonywanymi przez rolnika, jego bliskich bądź zatrudnionych pracowników. Może to być: obsługa zwierząt, prace polowe oraz zdarzenia na drodze publicznej (ruch pojazdów wolnobieżnych, zaprzęgowych, pędzenie zwierząt), czy szkody wyrządzone umyślnie lub w wyniku rażącego niedbalstwa rolnika lub osób, za które ponosi on odpowiedzialność. Polisa ta nie obejmuje odpowiedzialnością szkód powstałych podczas świadczenia odpłatnie usług sąsiedzkich lub w czasie prac firm zewnętrznych. Ubezpieczenie OC rolnika zabezpiecza interesy osób poszkodowanych w przypadku szkód spowodowanych przez rolników, jego bliskich i pracowników w związku z posiadaniem gospodarstwa rolnego. Maksymalna odpowiedzialność za szkody spowodowane z tytułu OC rolnika jest określona ustawowo w postaci sumy gwarancyjnej.

Suma gwarancyjna – (suma ubezpieczenia) to granica odpowiedzialności ubezpieczyciela wyrażona w Euro i odpowiada równowartości w złotych ustalonej przy zastosowaniu kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski obowiązującego w dniu wyrządzenia szkody. Suma gwarancyjna nie może być niższa w przypadku szkód na osobie – 2.500.000 euro w odniesieniu do jednego zdarzenia bez względu na liczbę poszkodowanych osób, a w przypadku szkód w mieniu - 500.000 euro w odniesieniu do jednego zdarzenia, którego skutki są objęte ubezpieczeniem. Natomiast od 12 czerwca 2012 roku suma ta, zgodnie z uregulowaniami unijnymi jest podwojona i wynosi odpowiednio 5.000.000 i 1.000.000 euro, tym samym jest taka sama jak w krajach UE (wykres 2).

Wykres 2. Wysokość sumy gwarancyjnej w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów i OC rolników w ramach okresu przejściowego do kwoty wymaganej w UE

Odszkodowanie. Poszkodowany powinien wskazać sprawcę oraz zgłosić zdarzenie do ubezpieczyciela sprawcy szkody, który rozpocznie proces jej likwidacji i ustalania wysokości odszkodowania, które może obejmować m.in. koszty leczenia, renty inwalidzkiej, zadośćuczynienia, pochówku w razie śmierci oraz renty po zmarłym żywicielu, a także pokrycia wartości zniszczonego mienia w granicach sumy gwarancyjnej. Jeżeli poszkodowany nie może ustalić sprawcy szkody, powinien zawiadomić o tym zdarzeniu najbliższy zakład ubezpieczeń majątkowych lub Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, który zabezpiecza wypłatę odszkodowania z polis obowiązkowego ubezpieczenia rolników z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego jak i z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów. Odszkodowanie powinno być wypłacone w terminie 30 dni od czasu zawiadomienia o szkodzie. Jeżeli potrzebne są dodatkowe wyjaśnienia, odszkodowanie wypłaca się po kolejnych 14 dniach, nie później jednak niż w terminie 90 dni. W terminie 30 dni ubezpieczyciel powinien wypłacić bezsporną część odszkodowania. Jeżeli poszkodowany nie zgadza się ze sposobem likwidacji szkody lub wysokością przyznanego odszkodowania, może zwrócić się o pomoc do Rzecznika Ubezpieczonych, który bezpłatnie udziela porad w sprawach spornych obywateli z ubezpieczycielami.

Składka ubezpieczeniowa. Wysokość składki z tytułu ubezpieczenia OC rolnika jest uzależniona od powierzchni gospodarstwa, prowadzonej działalności (produkcja roślinna, tylko zwierzęca lub jedna i druga, działy specjalne produkcji rolnej, a także od tego, czy gospodarstwo posiada maszyny wolnobieżne). W ciągu ostatnich pięcioleci składka wzrosła z 6,00 zł/ha użytków rolnych do ponad 30,00 zł/ha użytków rolnych. Składka jest wyższa także w przypadku, jeżeli w gospodarstwie wystąpiły w ostatnim okresie szkody lub stwierdzono inne ryzyka, które mogą mieć istotny wpływ na wystąpienie szkody (doświadczenie rolnika i zatrudnionych osób, ukończenie specjalistycznych kursów, czy przestrzegania zasad dobrej praktyki gospodarowania). Składka może być zmniejszona, jeżeli rolnik wykupił inne polisy u tego samego ubezpieczyciela lub z tytułu kontynuacji i bezszkodowego przebiegu ubezpieczenia, a także w przypadku jednorazowej opłaty pełnej kwoty składki.

Opłata za brak polisy. Obowiązek wykupienia obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników występuje z dniem objęcia gospodarstwa rolnego. Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny jest

uprawniony do egzekwowania opłaty na rzecz Funduszu z tytułu braku polisy obowiązkowego ubezpieczenia OC rolnika, 1/10 minimalnego miesięcznego wynagrodzenia za pracę (150 zł w 2012 r.).

Do przeprowadzania kontroli spełnienia obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia OC rolników:

- 1) jest obowiązany wójt (burmistrz, prezydent miasta) właściwy ze względu na miejsce położenia gospodarstwa rolnego lub miejsce zamieszkania rolnika,
- 2) są uprawnione:
 - o starosta właściwy ze względu na położenie gospodarstwa rolnego lub miejsce zamieszkania rolnika,
 - o Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny.

Wylączenia odpowiedzialności: zakład ubezpieczeń nie odpowiada za szkody w mieniu, wyrządzone rolnikowi przez jego pracowników i członków rodziny oraz w ich mieniu. Ubezpieczenie OC rolnika nie obejmuje rzeczy wypożyczonych lub przyjętych przez rolnika do użytkowania, przechowania lub naprawy, a także szkód spowodowanych wadą towarów dostarczonych przez rolnika wtedy, gdy ubezpieczony rolnik wiedział o tych wadach. Ubezpieczenie nie dotyczy też wykonywanych przez rolnika odpłatnie usług. Ubezpieczyciele nie odpowiadają za szkody polegające na skażeniu środowiska lub zanieczyszczeniu.

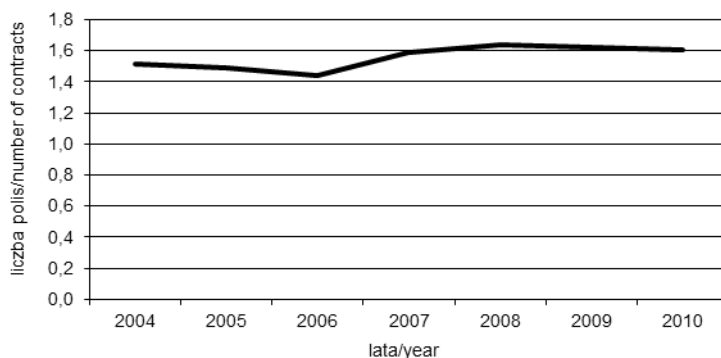
Dodatkowe, dobrowolne ubezpieczenie OC w gospodarstwie: warto wykupić polisę ubezpieczenia z OC z tytułu prowadzenia działalności agroturystycznej, wykonywania prac polowych i innych prac gospodarskich w ramach usług odpłatnych, OC w stosunku do swoich pracowników czy OC w życiu prywatnym. Polisy te będą stanowiły uzupełnienie obowiązkowego ubezpieczenia OC rolnika i tym samym zapewnią kompleksową ochronę w zakresie odpowiedzialności cywilnej.

Ciągłość ubezpieczenia obowiązkowego OC na kolejny rok następuje automatycznie, jeżeli na dzień przed upływem dwunastomiesięcznego okresu ubezpieczenia umowa ubezpieczenia nie została wypowiedziana na piśmie a składka ubezpieczeniowa była opłacona.

Dostępność polis: polisy obowiązkowego ubezpieczenia OC rolnika teoretycznie można kupić w każdym zakładzie ubezpieczeń majątkowych i osobowych. Niestety, spośród ponad 30 zakładów ubezpieczeń działu II, tylko 6-7 firm sprzedaje polisy ubezpieczeń obowiązkowych dla gospodarstw rolnych. Oczywiście, można w tej sprawie zwrócić się z prośbą o interwencję do Rzecznika Ubezpieczonych lub Komisji Nadzoru Finansowego, ale wymaga to czasu, a ponadto składka może być bardzo wysoka czyli zaporowa.

Ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego

Ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych jest ubezpieczeniem obowiązkowym. Regulacją prawną zawierającą zapisy dotyczące jego istoty jest ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. z 2003 r., Nr 124, poz. 1152, ze zm.).

Wykres 3. Liczba polis ubezpieczeniowych budynków wchodzących w skład gospodarstw rolnych w milionach
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba polis wynikająca z zakupu przez rolników obowiązkowego ubezpieczenia budynków wzrosła z 1,52 mln w 2004 roku do 1,61 w 2010 roku. Wzrost roczny liczby polis wynosił ponad 26 tys. Relacja liczby zakupionych polis ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego do liczby gospodarstw według GUS kształtowała się na poziomie 82% w 2004 r. i 91% w roku 2010.

Przedmiot ubezpieczenia

Ubezpieczeniu budynków rolniczych podlegają budynki w gospodarstwie rolnym, których powierzchnia przekracza 20 m² od dnia pokrycia dachem, czyli budynki:

- mieszkalne,
- gospodarcze,
- inne, w tym stodoły, garaże, itp.,
- kurniki towarowe.

Nie są objęte ubezpieczeniem budynki:

- których stan techniczny osiągnął 100% normy zużycia,
- przeznaczone do rozbiórki,
- namioty i tunele foliowe.

Suma ubezpieczenia

Suma ubezpieczenia stanowi górną granicę odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń. Przy ubezpieczaniu budynków rolniczych ustalana jest przez ubezpieczającego (rolnika) wspólnie z ubezpieczycielem, odrębnie dla każdego budynku rolniczego. Suma ubezpieczenia może odpowiadać wartości:

- **rzeczywistej** – w odniesieniu do budynków, których wartość w stanie nowym (w dniu zawarcia umowy) jest pomniejszona o stopień zużycia tego budynku,
- **nowej** – w odniesieniu do budynków nowych oraz tych, których stopień zużycia (w dniu zawarcia umowy) nie przekracza 10%.

Zakłady ubezpieczeń mają obowiązek aktualizacji wartości budynków przyjętych do ubezpieczenia nie częściej niż raz w roku, w przypadku gdy zmiany cen materiałów budowlanych i kosztów robocizny oraz innych materiałów spowodowały podwyższenie lub obniżenie wartości budynku o 20%.

Składka w ubezpieczeniach budynków rolniczych to 1-5 promili ich wartości (przeważnie ok. 2-2,5 promila) w zależności od: materiału z jakiego zbudowany jest budynek, jego przeznaczenia i stopnia narażenia na szkodę (przykładowe wyliczenia wartości składki zawarto w tab.7).

Tabela 7. Przykład wysokości składki ubezpieczeniowej w wybranych zakładach ubezpieczeń

Charakterystyka budynku		S.U. (zł)	PZU S.A.	TUW „TUW”	PZU S.A.*	TUW „TUW**”
Dom mieszkalny PN	pow.150 m ² rok bud.1970	200 000	215	200	184	146
Garaż murowany PN	pow.180 m ² rok bud.1981	60 000	66	96	56	70
Budynek gospodarczy murowany PN	pow.50 m ² , rok bud.1980	25 000	28	40	24	29
Wiata metalowa	pow.40 m ² rok bud.1998 kryta eternitem	15 000	38	37	32	27
Silosy BIN	2szt – 70 tonowe z blachy ocynkowanej	20 000	60	32	51	24
Razem			407	405	347	296

PN - pokrycie niepalne.; S.U. – suma ubezpieczenia; *-cena ubezpieczenia po zniżkach

Zakres ubezpieczenia

Najważniejszym elementem oferty ubezpieczeniowej, na który powinien zwrócić uwagę ubezpieczający (rolnik) w każdym rodzaju ubezpieczenia, są zapisy ogólnych warunków ubezpieczenia (w tym przypadku zawarte w ustawie- gdyż jest to ubezpieczenie obowiązkowe). Szczególnie warto wnikliwie prześledzić zapisy dotyczące nie tylko zakresu ubezpieczenia i wyłączeń odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń, ale także zapoznać się z definicjami, które opisują co ubezpieczyciel „rozumie” poprzez takie pojęcia, jak: huragan (np. dla jednego ubezpieczyciela huraganem jest wiatr o prędkości nie mniejszej niż 24m/s, a dla innego o prędkości 17,5m/s), deszcz nawalny itd. W przypadku ubezpieczeń dobrowolnych różnice w definicjach poszczególnego ryzyka powinny być brane pod uwagę przy wyborze konkretnej oferty ubezpieczeniowej ze względu na fakt różnego ich brzmienia (należy wybierać zapisy korzystne dla ubezpieczającego się). **W przypadku ubezpieczeń budynków definicje te zawarte są we wspomnianej ustawie i zakłady ubezpieczeń nie mogą w dowolny sposób ich zmieniać.** Poniżej zestawiono je w formie tabelarycznej.

Tabela 8. Zakres ubezpieczenia budynków rolniczych i definicje poszczególnych zdarzeń losowych

Zdarzenie losowe	Definicja
Ogień	szkody powstałe w wyniku działania ognia, który przedostał się poza palenisko lub powstał bez paleniska i rozszerzył się o własnej sile.
Huragan	szkody powstałe w wyniku działania wiatru o prędkości nie mniejszej niż 24m/s, którego działanie wyrządza masowe szkody; pojedyncze szkody uważa się za spowodowane przez huragan, jeżeli w najbliższym sąsiedztwie stwierdzono działanie huraganu.
Powódź	szkody powstałe wskutek zalania terenów w następstwie podniesienia się poziomu wody w korytach wód płynących lub stojących.
Podtopienie	szkody powstałe wskutek zalania terenów w następstwie deszczu nawalnego lub spływu wód po zboczach lub stokach na terenach górskich i falistych.
Deszcz nawalny	uważa się szkody powstałe w wyniku opadów deszczu o współczynniku wydajności 4;
Grad	szkody powstałe wskutek opadu atmosferycznego składającego się z bryłek lodu.
Opady śniegu	szkody powstałe w wyniku opadów śniegu przekraczających 85% wartości charakterystycznej (normowej) obciążenia śniegiem gruntu, właściwej dla strefy, w której znajduje się ubezpieczony budynek, określonej według obowiązującej normy polskiej „Obciążenie śniegiem” - warunkiem uznania szkody za spowodowaną opadami śniegu jest, aby przynajmniej jedna stacja meteorologiczna IMiGW zlokalizowała na terenie tej samej strefy lub strefy o niższej wartości charakterystycznej obciążenia śniegiem w promieniu 100 km od ubezpieczonego budynku, zmierzyła ciężar pokrywy śnieżnej przekraczający 85% wartości charakterystycznej (normowej) właściwej dla miejsca lokalizacji budynku.
Piorun	uważa się szkody będące następstwem uderzenia pioruna
Eksplozja	szkody powstałe w wyniku gwałtownej zmiany stanu równowagi układu z jednoczesnym

	wyzwoleniem się gazów, pyłów, pary, wywołane ich właściwością rozprzestrzeniania się w odniesieniu do naczyń ciśnieniowych i innych tego typu zbiorników.
Obsunięcie się ziemi	szkody spowodowane przez zapadanie oraz usuwanie się ziemi, przy czym przez zapadanie się ziemi – uważa się szkody powstałe wskutek obniżenia się terenu z powodu zawalenia się podziemnych pustych przestrzeni w gruncie, usuwanie się ziemi – uważa się szkody powstałe wskutek ruchów ziemi na stokach
Tąpnięcie	szkody powstałe wskutek wstrząsów podziemnych, spowodowanych pęknięciem skał, wywołanych naruszeniem równowagi sił w tych skałach.
Lawina	szkody powstałe wskutek gwałtownego zsuwania się lub staczania ze zboczy górskich lub falistych: mas śniegu, lodu, skał, kamieni, ziemi lub błota.
Upadek statku powietrznego	szkody powstałe wskutek katastrofy bądź przymusowego lądowania samolotu silnikowego, bezsilnikowego lub innego obiektu latającego, a także spowodowane upadkiem ich części lub przewożonego ładunku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. z 2003 r., Nr 124, poz. 1152, art.67.1)

Sposób ustalania wysokości szkody

W ubezpieczeniach budynków rolniczych wysokość szkody ustala się na podstawie:

- cenników stosowanych przez zakłady ubezpieczeń – taki sposób szacowania szkody stosuje się w każdym przypadku niepodejmowania odbudowy, naprawy lub remontu budynku,
- kosztorysu wystawionego przez podmiot dokonujący odbudowy lub remontu budynku.

Wysokość szkody może być:

- zmniejszona o wartość pozostałości, które mogą być nadal używane jako materiał do przeróbki czy odbudowy,
- zwiększona (w granicach sumy ubezpieczenia) z tytułu udokumentowanych kosztów sprzętnięcia miejsca szkody do wysokości 5% wartości szkody.

Sankcje za niespełnienie przez rolnika obowiązku ubezpieczenia budynków rolniczych

Zgodnie z nowelizacją ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych od 1 stycznia 2012 r. wysokość opłaty z tytułu niespełnienia obowiązku ubezpieczenia budynków rolniczych wynosi równowartość jednej czwartej minimalnego wynagrodzenia za pracę (2012 r. - 375 zł). Dotychczas kara ta wynosiła 100 euro. Kara wnoszona jest na rzecz gminy ze względu na miejsce położenia budynków.

Obowiązkowe ubezpieczenie upraw rolnych

Od 1 lipca 2008 r. rolnik, który uzyskał płatności bezpośrednie do gruntów rolnych w rozumieniu przepisów o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, ma obowiązek ubezpieczenia co najmniej 50% powierzchni upraw. Obowiązkowe ubezpieczenie upraw zostało wprowadzone w związku z wchodzącą w życie w 2010 roku dyrektywą unijną, która w ramach WPR reguluje sprawę pomocy krajowej dla poszkodowanych rolników w wyniku klęsk żywiołowych. Polisa ubezpieczenia obowiązkowego upraw w myśl ustawy powinna obejmować minimum 50% areалу upraw w gospodarstwie w okresie 12 miesięcy. Jednakże okres odpowiedzialności zakładu obejmuje tylko okres wegetacji od wysiania czy posadzenia roślin do zbioru i zwieżenia plonów z pola, z wyłączeniem ochrony w ramach określonej przez ustawę karencji dla poszczególnych ryzyk (tab. 9).

Tabela 9. Przedmiot i zakres ubezpieczenia obowiązkowego upraw

Przedmiot ubezpieczenia upraw	Zakres obowiązkowego ubezpieczenia upraw okres ochrony	Okres karencji od wykupu polisy
Minimum 50% areалу upraw	Do wyboru jedno ryzyko	(brak ochrony)
Zbóż (ziarno), kukurydzy (ziarno, kolby, ew. części naziemne), rzepaku(nasiona), rzepiku (nasiona), chmielu (szyszki), tytoniu(liście), Warzyw gruntowych(części przeznaczone do konsumpcji), Drzew i krzewów owocowych (owoce, nasadzenia),truskawek, Ziemniaków(bulwy), Buraków cukrowych (korzenie buraka), Roślin strączkowych	Powódź -ochrona- cały okres wegetacji Susza - ochrona od 1 IV do 30 IX Ujemne skutki przezimowania ochrona- od 1 XII do 30 IV Przymrozki wiosenne- ochrona od 1V do 30 VI Grad- ochrona- cały okres wegetacji	- karencja 30 dni - karencja 30 dni - karencja 14 dni - karencja 14 dni

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 2005 o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich

Tylko producenci rolni, którzy wywiązali się z tego obowiązku mogą od 2010 r. skorzystać z pełnej pomocy państwa w przypadku likwidacji szkód powstałych w wyniku klęsk żywiołowych. Natomiast, w przypadku braku polisy obowiązkowego ubezpieczenia minimum połowy areálu upraw, rolnicy zobowiązani są do opłaty w wysokości równoważności w złotych 2,00 euro za hektar upraw na rzecz gminy, w której rolnik zamieszkuje lub posiada pole. Powyższe sankcje nie są stosowane wobec rolników, którzy nie wykupią polisy ubezpieczenia obowiązkowego upraw z powodu zaferowania ubezpieczenia w stawkach taryfowych przekraczających 6% sumy ubezpieczenia lub pisemnej odmowy przez co najmniej dwa zakłady ubezpieczeń, które zawarły z ministrem właściwym do spraw rolnictwa umowy w sprawie dopłat do składek. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi zawarł z czterema zakładami ubezpieczeń umowy w sprawie stosowania w 2012 roku ze środków budżetu państwa dopłat do składek ubezpieczenia upraw rolnych i zwierząt gospodarskich. Są to: Concordia Polska Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych z siedzibą w Poznaniu, HDI Asekuracja Towarzystwo Ubezpieczeń S.A. z siedzibą w Warszawie, Powszechny Zakład Ubezpieczeń S.A. z siedzibą w Warszawie, Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych „TUW” z siedzibą w Warszawie. Tym samym rolnicy wykupujący obowiązkowe ubezpieczenie upraw mogą skorzystać z dopłaty państwa do składki ubezpieczeniowej z tego tytułu. Warunki uzyskania dopłaty do składki są określone w tej samej ustawie z dnia 7 lipca 2005 roku *o ubezpieczeniu upraw rolnych i zwierząt gospodarskich*.

Ubezpieczenie upraw rolnych z dopłatami do składki

Z dopłat do składek mogą skorzystać rolnicy ubezpieczający swoje uprawy od wybranego ryzyka⁷. Składka ubezpieczeniowa jest ustalana na okres ubezpieczenia w ramach określonej taryfy w odniesieniu do konkretnych roślin i ryzyka i może być dotowana.

Poziom dopłat z budżetu państwa do składek ubezpieczeń obowiązkowych producentów rolnych z tytułu zawarcia umowy ubezpieczenia upraw rolnych lub zwierząt gospodarskich na każdy rok jest określany rozporządzeniem Rady Ministrów.

Tabela 10. Przedmiot i zakres ubezpieczenia upraw z dopłatami do składki

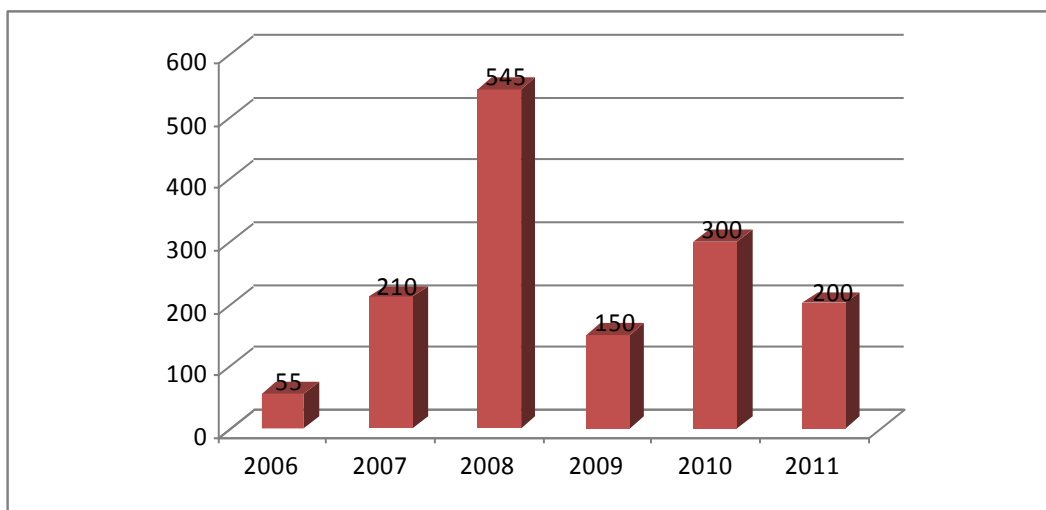
Przedmiot ubezpieczenia - uprawy	Zakres ochrony - ryzyko do wyboru
Zboża, kukurydza, rzepak, rzepik, chmiel, tytoń, warzywa gruntowe, drzewa i krzewy owocowe, truskawki, ziemniaki, buraki cukrowe lub rośliny strączkowe	huragan, powódź, deszcz nawalny, grad, piorun, obsunięcie się ziemi, lawina, susza, ujemne skutki przezimowania lub przymrozki wiosenne,

Źródło: Opracowanie własne

⁷ producent rolny – osoba fizyczna, osoba prawna albo jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, w której posiadaniu lub współposiadaniu jest gospodarstwo rolne, będąca małym lub średnim przedsiębiorstwem w rozumieniu załącznika I do rozporządzenia Komisji (WE) nr70/2001 z 12 stycznia 2001 r. w sprawie zastosowania art. 87 i 88 Dz. Urz. WE L 10 z 13.01.2001, str. 33, ze zm., Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 8, t. 2, str. 141)

Corocznie w budżecie przeznaczane są środki na dopłaty do składki z tytułu ubezpieczenia upraw i zwierząt gospodarskich.

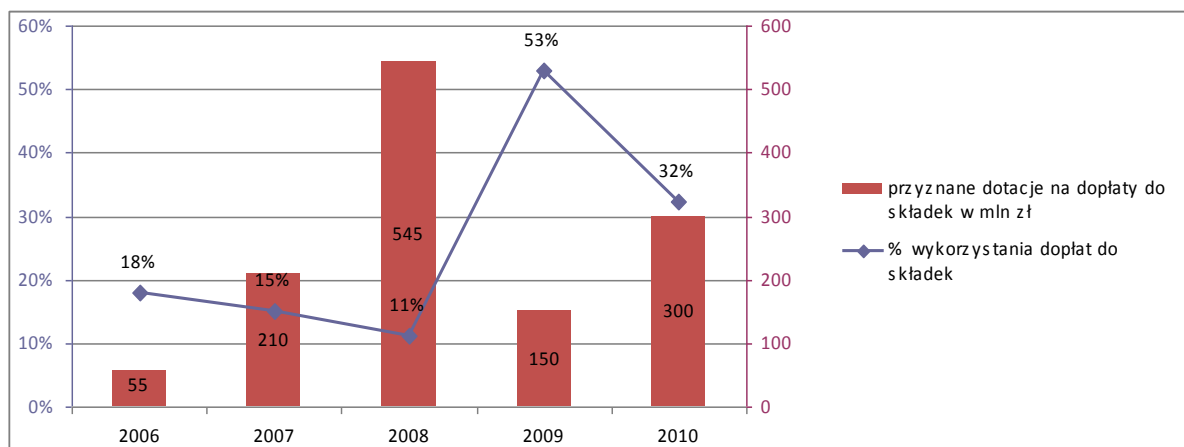
Wykres 4. Wysokość dotacji z budżetu na dopłaty do składek ubezpieczeniowych upraw i zwierząt w latach 2006-2011 w mln. zł

Źródło: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Departament Finansów

W roku pilotażowym 2006 na dopłaty do składek przeznaczono 55 mln zł, które i tak nie zostały wykorzystane. Podobnie w latach kolejnych- przeznaczone w budżecie znaczne kwoty zostały przez rolników wykorzystane w 11-15%. W 2009 r. na dopłaty do składek ubezpieczeń rolnych wykorzystano 53% ze 150 mln. zł kwoty przeznaczonej w tym celu w budżecie. W 2010 r. kwota na dopłaty do składek ubezpieczeniowych upraw i zwierząt wzrosła do 300 mln zł i została w 1/3 wykorzystana. Odnotowuje się sukcesywny wzrost wysokości dopłat do składek z ok. 10 mln zł w 2006 roku do ponad 100 mln zł w 2010 roku. W roku 2011 r. przeznaczono w budżecie 200 mln zł na dopłaty do ubezpieczenia upraw rolnych i zwierząt gospodarskich. Taka sama kwota jest przewidziana w budżecie na rok 2012.

Wykres 5. Poziom wykorzystania środków budżetowych na dopłatę do składek z tytułu ubezpieczenia upraw i zwierząt

Opracowanie własne, źródło: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Departament Finansów

Najwięcej polis kupowanych jest jesienią. Wtedy rolnicy ubezpieczają uprawy ozime od przymrozków i wymarznięcia; wiosną rolnicy najczęściej ubezpieczają się od suszy.

Tabela 11. Informacja o ubezpieczeniu upraw z dopłatą państwa do składek w latach 2006 -2010

LATA	LICZBA POLIS UBEZPIECZENIA UPRAW W SZT.	WARTOŚĆ POLIS UBEZPIECZENIA UPRAW W TYS. ZŁ	POWIERZCHNIA UBEZPIECZONYCH UPRAW W HA	POWIERZCHNIA UPRAW OGÓLEM W HA	% POWIERZCHNI UBEZPIECZONYCH UPRAW W STOSUNKU DO 100%	% POWIERZCHNI UBEZPIECZONYCH UPRAW W STOSUNKU DO 50% AREALU ⁸
2006	10.738	9.802	311 740	11 465 000	2,72	5,44%
2007	28.412	31.407,3	575 029	11 456 000	5,02	10,04%
2008	87.150	61.255,5	1 832 036	11 631 000	15,75	31,50%
2009	144.080	79.133,5	2 808 104	11 615 000	24,18	48,35%
2010	150.833	96.546,7	2 845 777	11 615 000 ⁹	24,50	49,00%

Opracowanie własne, źródło: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Departament Finansów

Składka ubezpieczeniowa

Wysokość dopłat do składki z tytułu ubezpieczenia upraw jest określana corocznie do 30 listopada w drodze rozporządzenia Rady Ministrów. Przy ich ustalaniu bierze się pod uwagę powierzchnię upraw i liczbę zwierząt przewidzianych do objęcia ubezpieczeniem przez zakłady ubezpieczeń w następnym roku, a także założenia do ustawy budżetowej.

W 2012 roku wysokość dopłat do składek z tytułu ubezpieczenia upraw rolnych i zwierząt gospodarskich wynosi 50% składki do 1 ha upraw rolnych (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 grudnia 2011 r. w sprawie wysokości dopłat do składek z tytułu ubezpieczenia upraw rolnych i zwierząt gospodarskich w 2012 r. (Dz. U. z 2011 r., Nr 271, poz. 1602). Warunki uzyskania dopłaty do składki są określone w ustawie z dnia 7 lipca 2005 roku o ubezpieczeniu upraw rolnych i zwierząt gospodarskich. W myśl ustawy - dotacja do składki jest możliwa, jeżeli wysokość składki nie przekroczy 6,0% sumy ubezpieczenia. Dotyczy to szczególnie takiego ryzyka, jak: powódź i susza. Wysokość składki przy ubezpieczeniu upraw zależy przede wszystkim od rodzaju uprawy, miejsca jej położenia (rejonu), a także zakresu ubezpieczenia z dodatkowym rozszerzeniem pozaustawowym. Na podstawie wymienionych czynników towarzystwo ubezpieczeniowe ustala tak zwaną stawkę taryfową (podawaną w procentach), którą należy przemnożyć przez sumę ubezpieczenia. Składka jest niższa przy wykupie ochrony od pojedynczego ryzyka.

Tabela 12. Poziom składki z tytułu ubezpieczenia poszczególnych upraw według ustawy

Rodzaj upraw	% składki
Zboża, kukurydza, rzepak jary, rzepak, ziemniaki lub buraki cukrowe,	3,5
Rzepak ozimy, warzywa gruntowe, chmiel, tytoń, drzewa i krzewy owocowe, truskawki	5,0

opracowanie własne źródło Art. 5. ustawy z dnia 7 lipca 2005 o ubezpieczeniu upraw rolnych i zwierząt gospodarskich

Suma ubezpieczenia

Suma Ubezpieczenia (SU) jest ustalana przez rolnika odrębnie dla każdej uprawy i na każdym polu, a nawet działce. Dopłaty do składek przy ubezpieczeniu upraw i zwierząt gospodarskich mogą być stosowane, jeżeli suma ubezpieczenia nie przekroczy wartości określanych corocznie w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie maksymalnych sum ubezpieczenia dla poszczególnych upraw rolnych i zwierząt gospodarskich na dany rok.

SU = powierzchnia wszystkich działek rolnych (pól) x plon uzyskiwany w danym gospodarstwie (nie wyższy od przeciętnego z trzech ostatnich lat) x jednostkowa cena rynkowa plonu głównego lub udokumentowana wartość sadzonek drzew, krzewów owocowych lub truskawek lub

⁸Zgodnie z wymogami ustawowymi ubezpieczenia 50% arealu upraw

⁹Przyjęto taki sam areal upraw jak w 2009 roku

średnia ich wartość na danym terenie (nie wyższa od wartości określonych w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi) w zł. Wysokość sumy ubezpieczenia stanowi górną granicę odpowiedzialności ubezpieczyciela i decyduje o wysokości naliczonej składki¹⁰.

Wyłączenia odpowiedzialności

Zakłady ubezpieczeń określają w ogólnych warunkach ubezpieczenia sytuacje, w których szkoda w uprawach nie zostanie uznana np.: szkody w uprawach wyrządzone umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa przez ubezpieczonego lub przez osobę, z którą ubezpieczony pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym spowodowane nieprzestrzeganiem terminów agrotechnicznych lub wadliwie wykonanymi zabiegami agrotechnicznymi, będące następstwem szkód z lat ubiegłych, spowodowane przez choroby, szkodniki, gryzonie, zwierzynę łowną lub w postaci wymoknięcia powstałe z innej przyczyny niż roztoły, powstałe w wyniku ujemnych skutków przezimowania, gdy po ruszeniu wiosennej wegetacji obsada żywych roślin, źdźbeł ozimin była niższa od określonych norm. Uznanie szkody z powodu suszy jest jeszcze bardziej skomplikowane, gdyż musi być udokumentowane w formie obwieszczenia, w dzienniku urzędowym ministra do spraw rolnictwa oraz na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Minister Rolnictwa określa, w drodze rozporządzenia, wartości klimatycznego bilansu wodnego dla poszczególnych gatunków roślin uprawnych i gleb, z podziałem na województwa, mając na uwadze warunki agrometeorologiczne i glebowe w poszczególnych województwach. Ponadto szkodę rozpatruje się wtedy, jeżeli zniszczeniu uległo ponad 25% plonu głównego.

Porady praktyczne

Przy wyborze zakładu ubezpieczeń należy dokładnie poznać warunki ubezpieczenia. Zakłady korzystają z możliwości, jakie daje ustawa i redagują OWU z dowolnymi wymogami i wyłączeniami. Po pierwsze, ustawa dopuszcza wykup określonego ryzyka, a także całego pakietu 10 zagrożeń: huragan, powódź, deszcz nawalny, grad, piorun, obsunięcie się ziemi, lawinę, suszę, ujemne skutki przezimowania oraz przymrozki wiosenne przy składce nie przekraczającej 6% sumy ubezpieczenia.

Należy również rozważyć, jaki areał upraw i przy jakiej sumie ubezpieczenia można ubezpieczyć z dopłatą do składki. Ubezpieczyciele wymagają ubezpieczenia wszystkich działek na danym polu lub danej uprawy. Należy wnikliwie rozważyć oferty zakładów, które proponują dodatkowe zniżki w składce, jeżeli rolnik wykupi w zakładzie pozostałe obowiązkowe ubezpieczenia OC rolnika i budynków w gospodarstwie rolnym, a także przy wykupie pozostałych ubezpieczeń majątkowych, dobrowolnych oraz dodatkowe ryzyka w ubezpieczeniu upraw z dopłatami lub bez dopłat do składki. Polisy obowiązkowego ubezpieczenia upraw należy przechowywać przez 12 miesięcy, pomimo że ich okres ochronny wygasa z dniem sprzętu roślin z pól. Ponadto rolnicy praktycznie co roku muszą zapoznawać się z nowymi ogólnymi warunkami ubezpieczenia upraw i zwierząt z dopłatami i dodatkowymi aktami prawnymi (tab. 13).

¹⁰ Sumy ubezpieczenia upraw i zwierząt w 2012 r. zawiera prezentacja

Tabela 13. Coroczne regulacje związane z ubezpieczeniem upraw i zwierząt gospodarskich z dopłatami do składki ubezpieczeniowej

<i>Akt prawny / inne regulacje</i>	<i>Termin ogłoszenia</i>	<i>Miejsce ogłoszenia</i>
Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi określające maksymalne sumy ubezpieczenia dla poszczególnych upraw rolnych i zwierząt gospodarskich na rok następny	Corocznie w terminie do dnia 30 listopada	Dz. U.
Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie wysokości dopłat do składek ubezpieczeniowych upraw rolnych i zwierząt gospodarskich na rok następny	Corocznie w terminie do 30 listopada , od 2007 roku	Dz. U.
Określanie wartości klimatycznego bilansu wodnego dla poszczególnych gatunków roślin uprawnych i gleb, z podziałem na województwa		Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Minister właściwy do spraw rolnictwa ogłasza wskaźniki klimatycznego bilansu wodnego dla poszczególnych gatunków roślin uprawnych i gleb za poprzedni miesiąc, z podziałem na województwa	Corocznie w okresie od 1 czerwca do 10 października, w terminie do 10. dnia miesiąca	Obwieszczenia, w dzienniku urzędowym Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Ogólne warunki ubezpieczenia upraw i zwierząt z dopłatami	Corocznie do 15 listopada	Zakłady ubezpieczeń składają wraz z wymaganym kompletem dokumentów do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Komisja do Spraw Oceny przy Ministrze Rolnictwa, dokonuje oceny tych ofert.
Wykaz zakładów ubezpieczeń obsługujących ubezpieczenia dotowane w danym roku	Corocznie do 1 stycznia	Zakłady, z którymi Minister Rolnictwa i rozwoju Wsi podpisuje umowy na stosowanie dopłat do składek ubezpieczenia upraw rolnych i zwierząt gospodarskich na kolejny rok kalendarzowy

Opracowanie własne

Źródło: Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich

Według zapowiedzi Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, ustawa o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich będzie nowelizowana w 2014 r., a projekt zostanie przedstawiony na początku 2013 r. Znajdą się w nim nowe zasady dopłat do ubezpieczeń rolniczych z udziałem środków europejskich, w ramach II filaru wspólnej polityki rolnej.

Literatura

- 1) Adamowicz M., Wymiary i cele interwencjonizmu rolnego w krajach o różnym poziomie rozwoju [w:] Adamowicz M. (red) Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2009,
- 2) Dewbre J., The incidence and income transfer efficiency of farm support measures. OECD Working Party on Agricultural, Policies and Markets, AGR/CA/AMP(2001) 24 Final, OECD, 2002,
- 3) Drożdżiel L. Trzy lata po akcesji, ARiMR, Warszawa, 2007,
- 4) Goering H., Operational Risk In Financial Services, Credit Suisse Group, New York 2003,
- 5) Informacje opublikowane na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (www.minrol.gov.pl) oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (www.arimr.gov.pl),
- 6) Klepacki B., Tendencje zmian w ekonomicznej i społecznej strukturze wsi, [w:] Wilkin J. (red.). Polska wieś, 2025. Wizja rozwoju. Wyd. Fundusz Współpracy, Warszawa 2005,
- 7) Klimkowski C. Relacje pomiędzy ryzykiem cenowym a dochodowym w warunkach polskiego rolnictwa. Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy z.548, IERiGŻ-PIB Warszawa 2011,
- 8) Klimkowski C., Perspektywy Rynku ubezpieczeń produkcji rolniczej w Polsce i Unii Europejskiej. IERiGŻ, 2004,
- 9) Laska D. Ocena ryzyk w gospodarstwach rolnych oraz zakres i koszty ich ubezpieczania, 2011, (niepublikowana praca magisterska),
- 10) Podstawka M. (red.), Finanse, Wyd. PWN, Warszawa 2010,
- 11) Podstawka M. System podatkowy w rolnictwie, Wyd. SGGW, Warszawa 2000,
- 12) Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013,
- 13) Smoleń M., Górniak E., Interwencjonizm państwowy w warunkach rynkowych, Rzeszów 2007,
- 14) Szumski S., Wspólna polityka rolna UE, Warszawa 2007,
- 15) Tendera-Właszczuk H., Ocena wyników negocjacji akcesyjnych Polski na tle innych krajów Europy Środkowowschodniej, Zeszyty Naukowe nr 701, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 2006.

Spis aktów prawnych

- 1) Ustawa z dnia 26 stycznia 2007 r. *o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego* (Dz. U. z 2008 r., Nr 170, poz. 1051 z późn. zm.),
- 2) Ustawa z dnia 12 stycznia 1991r. *o podatkach i opłatach lokalnych* (Dz. U. z 2006 r., Nr 121, poz. 844 z późn. zm.),
- 3) Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. *o podatku rolnym* (Dz. U. z 2006 r., Nr 136, poz. 969 z późn. zm.),
- 4) Ustawa z dnia 30 października 2002 r. *o podatku leśnym* (Dz. U. z 2002 r., Nr 200, poz. 1682 z późn. zm.),
- 5) Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. *o podatku od towarów i usług* (Dz. U. z 2011 r., Nr 177, poz. 1054 z późn. zm.),
- 6) Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. *o podatku od towarów i usług* (Dz. U. z 2011 r., Nr 177, poz. 1054 z późn. zm.),
- 7) Ustawa z dnia 29 września 1994 r. *o rachunkowości* (Dz. U. z 2009 r., Nr 152, poz. 1223 z późn. zm.),
- 8) Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. *o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych* (Dz. U. z 2003 r., Nr 124, poz. 1152 z późn. zm.),
- 9) Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. *o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich* (Dz. U., z 2005 r., Nr 150, poz. 1249 z późn. zm.),
- 10) Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. *o ubezpieczeniu społecznym rolników* (Dz. U. z 2008 r., Nr 50, poz. 291 z późn. zm.),
- 11) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 marca 2009 r. w sprawie rodzajów roślin objętych płatnością uzupełniającą oraz szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego (Dz. U. Nr 40, poz. 326, z późn. zm.),
- 12) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie rejonów wrażliwych pod względem gospodarczym lub środowiskowym (Dz. U. Nr 39, poz. 212 z późn. zm.),
- 13) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie gatunków roślin, do uprawy których może zostać przyznana specjalna płatność obszarowa do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych (Dz. U. Nr 39, poz. 213),
- 14) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 40, poz. 329 z późn. zm.),
- 15) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 marca 2012 r. w sprawie rejonów uprawy tytoniu (Dz. U. Nr 0, poz. 276),
- 16) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Modernizacja gospodarstw rolnych" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 193, poz. 1397 z późn. zm.),

- 17) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 26 lutego 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Program rolnośrodowiskowy" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 33, poz. 262 z póź. zm.),
- 18) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. lutego 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 200, poz. 1442 z póź. zm.),
- 19) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 września 2010 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 169, poz. 1141 z póź. zm.),
- 20) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 kwietnia 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 78, poz. 470 z póź. zm.),
- 21) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 stycznia 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania "Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 20, poz. 119 z póź. zm.),
- 22) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 48, poz. 390 z póź. zm.),
- 23) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 stycznia 2009 r. w sprawie realizacji niektórych zadań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Dz. U. Nr 22, poz. 121 z póź. zm.),
- 24) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 grudnia 2011 r. w sprawie maksymalnych sum ubezpieczenia dla poszczególnych upraw rolnych i zwierząt gospodarskich na 2012 r. (Dz. U. Nr 268, poz. 1589).

SPIS TABEL

Tabela 1. Wysokość obowiązujących w 2011 roku stawek płatności bezpośrednich	9
Tabela 2. Wysokość dopłat ONW	17
Tabela 3. Degresywność dopłat ONW	17
Tabela 4. Stawki płatności rolnośrodowiskowych	22
Tabela 5. Stawki płatności rolnośrodowiskowych oraz warianty dla Pakietu 2 : Rolnictwo ekologiczne.....	22
Tabela 6. Instrumenty oddziaływania państwa na rynek rolno-spożywczy	34
Tabela 7. Przykład wysokości składki ubezpieczeniowej w wybranych zakładach ubezpieczeń	77
Tabela 8. Zakres ubezpieczenia budynków rolniczych i definicje poszczególnych zdarzeń losowych	77
Tabela 9. Przedmiot i zakres ubezpieczenia obowiązkowego upraw	79
Tabela 10. Przedmiot i zakres ubezpieczenia upraw z dopłatami do składki.....	79
Tabela 11. Informacja o ubezpieczeniu upraw z dopłatą państwa do składek w latach 2006 -2010....	81
Tabela 12. Poziom składki z tytułu ubezpieczenia poszczególnych upraw według ustawy	81
Tabela 13. Coroczne regulacje związane z ubezpieczeniem upraw i zwierząt gospodarskich z dopłatami do składki ubezpieczeniowej	83

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Relacja popyt - podaż	34
Rysunek 2. System rozliczeń VAT w rolnictwie – podstawowe cechy	56
Rysunek 3. Rodzaje ryzyka	70
Rysunek 4. Przymrozki wiosenne i zalana uprawa chmielu we wsi Wilków	71
Rysunek 5. Ubezpieczenia obowiązkowe w Polsce	73

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Dopłaty bezpośrednie w Polsce w latach 2004-2013 w % pełnego poziomu	8
Wykres 2. Wysokość sumy gwarancyjnej w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów i OC rolników w ramach okresu przejściowego do kwoty wymaganej w UE	74
Wykres 3. Liczba polis ubezpieczeniowych budynków wchodzących w skład gospodarstw rolnych w milionach	76
Wykres 4. Wysokość dotacji z budżetu na dopłaty do składek ubezpieczeniowych upraw i zwierząt w latach 2006-2011 w mln. zł	80
Wykres 5. Poziom wykorzystania środków budżetowych na dopłatę do składek z tytułu ubezpieczenia upraw i zwierząt	80